

te & benevo-
lomonis, quod
pouat: Quos
tem non casti-
barios, aut cer-
rentes.
nobis spem la-
a consolatoria, ut
damna leuabat.
orum proverbii:
ipsum bonum est.

Et

CAPVT XX

GEN.

ICVT agri ferri
viare fructus
ager Beoticus long
erat, & fructus sauiore gigne-
bat, quam solum Atticum arenosum, & ste-
rile: Ita in lectione scripturae, alie partes ali-
is sunt uberiores, & majeri, voluptate impel-
e

lunt

Claudius Baduellus
DE RATIONE
VITÆ. STUDIOSE AC
LITERATÆ IN MATRI-
monio collocandæ &
degendæ.

CVM PRÆFATIONE
GREGORII BERSMANI
Annæbergensis,
ITERVM EDITVS.

L I P S I Æ.

A D O R N A T I S -
S I M V M V I R V M M. S E -
B A S T I. L E O N H A R T. I L -
lustris. Prr. Ducum Sax. &c. Co-
burgi præceptor. dignissimum
amicum & compatrem
S. Caris.

Epigramma *περοσφωνητόν.*

*N*on, quo more olim Vulpes mutilata flabello,
Deformitatis vt suæ ipsa dedecus
In turba occultaret, onus præcidere cauda
Vulpecularum uafra suasit cœtui,
Auctor coniugij, vitæ suasore iugalis
Ero libello, doctè compater, tibi
Iam coniux ego septennis. Non ista bonorum,
Sed suasionis sunt malorum propria.
Ipse legens hunc & relegens, quo castior alter
Vix est, venustus aut magis, libellulum,
Consilijs vrêre tuis: num cœlibe malis
Algere lecto, quàm calere compari.

Seba-

S-
E-
L-
Sebastianus Gryphius
pio Lectori salutem.

10,
4-
*V*AE de genere vite
literata scripta sunt,
Lector, in hoc libro: ea
eiusmodi sunt, ut ad
aliam quamuis ratio-
nem, quae Christiana sit,
rectè accommodari possint. Ea enim ho-
minis literati, eiusq; uxoris informatio
ad unumquemq; pertinet, qui Deum me-
tuit: eaq; colenda est ei, qui suum mu-
nus & officium, Deo in primis probare
vult. Etsi enim diuina sapientia in sa-
cris literis habet doctrinam inspiratam
diuinitus, ac traditam, quae omnem ho-
minem in omni vite genere atq; opere
instituat atq; perficiat: haec tamen de
vno statu copiosius accuratiusq; scripta,
ad omnem aliam Christianam profes-
sionem informandam, & regendam non
parum adiumenti asserent. Professio li-
terarum in coniugio collocata hic insti-
tuta est, & vita coniugum eo in genere
A 2 castè,

A D L E C T O R E M.

castè, modesteq; viuentium conformata.
Sed quisq; pietatis studiosus, hanc vitæ
studiosæ institutionem ad suam quoq;
transferre potest: eaq; hinc desumere,
quæ ad cultum Dei in suo instituto præ-
standum pertinent. Etenim multa qui-
dem & variæ sunt vocationes, atq; mu-
nerum functiones: sed vna tamen com-
munis omnium professio est, in pietate
ac religione constituta, quæ in omni vi-
tæ munere præstanda est. Eam cum in
studio optimarum literarum præscrip-
tam habeas, ad propriam rationem tu-
am debes, tuumq; officium & mores in
sanctitate atq; modestia conformare.
Itaq; te etiam atq; etiam hortor, ut ista
quæ piè quidem scripta sunt studiosè le-
gas: fructumq; pia & autoris scrip-
tione, & lectione tua non
indignum percipias.

Vale.

G R E

G R E G O R I V S
B E R S M A N V S B E N E -
V O L O L E C T O R I
S. D.

P R V D E N T I A M N O N
modò principem & ma-
trem virtutum omnium,
sed etiam ducem ac ma-
gistram vitæ, (ita enim
interpretamur, quod apud diuinum
Platonem dicitur, ὅτι φρονησις μόνον ἡγεῖται
τῆ ὀρθῆς ἀπάτης) censuere omnes, quot-
quot & ingenij acumine, & iudicij dex-
teritate inter philosophos præstiterunt.
Cum enim virtutum quarumcunq; ac-
tio, quæ ipsa & laudem earum perficit, à
recto proficiscatur rationis iudicio, con-
silioq; constet ac proposito, ad quorum
moderationem prudentia omnino opus
est: quis non videt, nullam honestatis
partem virtutis huius vsu vacare posse?
Quæ in mente, tanquam sede honoris
sui, ac sella quadam curuli collocata, &
iusticiæ officia præscribit, & quæ forti-
tudinis munia sint, quæ temperantiæ
partes, dicitat: & omnino actionum
omnium laudem explicat, ac gubernat.

A D L E C T O R E M .

Atque ut, quod diximus, cum summorum virorum testimonijs, tum si quis re ipsa, quam autoritatibus niti malit, rationibus exquisitis planum fieri potest, ac confirmari: ita usus vitæ docet, ad res gerendas opus esse & perspicientia quadam, ad cognoscendum scilicet quid in quaque re verissimum sit: & solertia, ad explicandas rationes atque consilia in ijs, quæ perplexa sunt, atque impedita. Quibus utrisque ad deliberationem adhibitis, & in consultando minus erratur, & in dijudicando statuendoque eo quod rectum est, quod honestum, quod utile, sententia fertur maturior, magisque considerata. Atque id cum in constituenda totius vitæ ratione, sedulo & accurate fieri ab unoquoque debet, ut in consilium nimirum adhibeat moderatricem hanc rerum cum publicarum, tum domesticarum ac privatarum, (quæ præteritorum memoria instructa, magistrorumque experientia edocta, non præsentia modo cernit, sed similitudines comparando, & disiuncta coniungendo, etiam futura quæ sint, prævidet, ac mentis sagacitate antevortit:) tum in deliberatione de contrahendo matri-

A D L E C T O R E M.

matrimonio, quæ est vna omnium difficillima, inprimis hac consultrice, prouida vtilitatum commoditatumq; omnium, est vtendum. Pleriq; enim vigen-
 tis adolescentiæ annis, cum inest maxima consilij imbecillitas atq; imperitia, cæco quodam amoris impetu commo-
 ti, ac feruore iuuenili inflammati, ante implicantur coniugio, quàm quod illud vitæ genus sit, iudicare potuerunt. Multi formæ venustate allecti, plures dotis magnitudine inescati, neq; pauci splendore generis fascinati, his auctori-
 bus & consuasoribus agunt omnia. Alij ad parentum suorum consuetudinem moremq; deducuntur: neq; nulli multitudinis feruntur iudicio, quæq; maiori parti optima videntur, ea maximè con-
 sectanda sibi existimant. Quos, meo quidem iudicio, satius erat, cum animis suis considerantes illud Pub. Syri, De-
 liberandum est diu, quod statuendum est semel: Et hoc item alterum, Delibe-
 rare vtilia, mora est tutissima: diu se- cum multumq; deliberare, atq; ad natura-
 turæ suæ rationem, vitæq; institutum, consiliū conferre omne. Præsertim cum in deligendo matrimonio, si quid erro-
 ris ac-

A D L E C T O R E M .

ris acciderit, (accidit autem sapissimè)
 non, quod alijs in rebus facere in prom-
 tu est, cum quis fortè se errasse intelligit,
 rationem & consiliorum mutationem
 instituere cuiquam sit integrum: sed aut
 stulticiæ pœnam luere, aut negligentiae
 culpam præstare oporteat sempiternam.
 Verùm enimverò, cum maximè rarum
 sit hoc genus eorum, qui aut singulari
 ingenij solertia, aut sapientiæ copia, aut
 utraq; re instructi, quod in rem suam sit,
 consulere ipsi possint: cui quidem fa-
 cultas ista prudentiæ non suppetit, He-
 siodeum hoc audiat:

οὗτος μὴ πανάριστος, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει,
 φρασάυδρος ἰά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνων,
 ἔσθλός δ' αὖ κακείνος, ὃς εὖ εἰπὼντι πίθηται.
 ὃς δέ κε μήθ' αὐτῷ νοέη, μήτ' ἄλλου ἀκούων
 ἐν θυμῷ βάλληται, ὃδ' αὖτ' ἀρχήϊος ἀνήρ,

atque cum sibijsi sapere nequeat, sal-
 tem bene monentibus aures præbere,
 eorūq; subiectionibus obtemperare non
 recuset. Ac cum ex Platonis quoque sen-
 tentia, prudentiæ autor sit Deus, parūq;
 possit intelligentiæ humanæ perspicaci-
 tas, nisi Dei æterni providentia dirigatur
 ac gubernetur: qui hanc vitæ coniugalis
 viam ingressuri sunt, operam ante omnia
 dabunt.

A D L E C T O R E M .

dabunt, vt Deum sibi confiliarium, atque in rei tam arduæ consultatione atque effectione moderatorem, pia ac religiosa nominis diuini imploratione affiscant. Absq; cuius consilij communicatione, atq; auxiliij societate, nulla deliberatio à nobis satis prouida suscipi, nulla electio satis accurata haberi, multò minus, quod geritur, feliciter procedere, atque euentus potest fortiri prosperos. In illius præpotente manu, consiliorum actionumq; omnium exitus sunt, & (vt Pindari verba huc assumamus) *ἐν θεῷ τέτων τέλος*. Vidit hoc veri Dei ignara, sed non stulta antiquitas, quæ non modò malè ominatis diebus connubijs solebat interdicerere, sed etiam primo nuptiarum die, cum desponsatio futura esset, ad huius solemnitatem familias nobiliores, non nisi auspicijs, Peractis auspicijs, illico rem diuinam faciebant, atque immolato Iunoni porco, quod illius numen, sacrum nuptiale parantibus, sanctum inprimis erat & religiosum, Iouem præterea inuocabant cognomento *τέλειον*, & Venerem, cumq; hac Dianam Cinxiam, ac Suadelam. Etsi autem su-

A 5 persti-

A D L E C T O R E M .

perstitiosa ista auguriorum captatio, ac cultus numinum profanorum minimè probandus est, immò detestandus maximè ac deprecandus: tamen quæ in eo apparent, ad matrimonium ineundum attentionis cura, atq; pietatis qualiscunque studium, haudquaquam reprehendenda sunt, sed potius adoratione veri Dei, (qui est Deus pater, autor & præses coniugij vnicus: qui est Deus filius, solus paranymphus: qui est Deus Spiritus sanctus, conciliator optimus,) matrimonium inituris studiosè imitanda, atq; anxie consecranda. De qua vnus & trini Dei, in coëundo coniugio, ardenti inuocatione diligenter facienda, præter complura alia prudentiæ & circumspectionis, & cautionis in hoc vitæ genere constituendo, præcepta sedulò tenenda, piè, sapienter, & eruditè admodum, in hoc, quem tibi lector beneuole, de alieno largientes offerimus, libello differitur. Cui quidem de ratione vitæ studiosæ ac literatæ in matrimonio collocandæ & degendæ, autor illius Claudius Baduellus, homo, vt existimare licet, & pietatis religiosæ studio, & sapientiæ copia, & doctrinæ eruditione præstans,
titu-

A D L E C T O R E M .

titulum fecit. Quo sanè in posterum (ni-
 si valde me animi inductio fallit) & au-
 tore sapientissimo, & consiliario fidelis-
 simo uti poterunt omnes, *οἱ μὴ αὐτοῖς πάν-
 τα νοήσαντες*, (ut cum Hesiodo loquar)
 ad vitæ conjugatæ, qua nulla honestior
 est, nulla Deo immortalis gratior, nulla
 propagando generi humano magis ne-
 cessaria, societatem ac consuetudinem,
 natura duce, comite amore, deducun-
 tur. Etsi enim, quæ in aureolo hoc com-
 mentario disputantur, id quod de in-
 scriptionis indicio cognoscitur, ad vi-
 tam hominum literatorum potissimum
 accommodata sint: (quarum quidem
 literarum & doctrina, & laudes verissi-
 mæ hîc attinguntur;) tamen eiusmodi
 illa quidem sunt, ut ad quamcunq; ali-
 am vitæ rationem, saltem à professione
 Christiana non abhorrentem quadrent,
 transferriq; ab vnoquoq; intelligente
 rectissimè possint. Ego quidem, cum
 huius opusculi ante annos XXXIII,
 Lugduni apud Sebastianum Gryphium
 impressi, typographo nostro copiam
 fecisset, Christophorus Curio, iuuenis
 doctrinæ liberalis & imprimis LL. studijs
 ornatissimus: non modò autor illi fui
 editio-

A D L E C T O R E M .

editionis huius & adornationis, verum
 etiam à me petenti, vt aliquid ad hanc
 operæ conferrem, absq; vlla laboris &
 occupationum exceptione, quibus ob-
 ruor magis quàm oneror, haud graua-
 tus annui. Itaq; , etsi mea quasi præco-
 nis voce, commentatiunculæ huic opus
 non erat, cui, vt probæ merci, videbam
 facile, vel absq; vllius præconio, reper-
 tum iri emtorem: tamen petitioni ho-
 minis amici hac qualiscunq; præfatiun-
 culæ adiectione morem gerere volui,
 meaꝝ commendatione velut hederam
 suspendere vino minimè illi quidem in-
 uendibili: idq; propter nostros homines
 potissimùm, qui ob autoris nomen sibi
 ignotum, (sicut ferè est ignoti nulla cu-
 pido, secundum Nasonem) disputatio-
 nem hanc minus auidè erant cognituri.
 Atq; id eò feci libentius, cum quod gra-
 tum sibi hoc officio fieri amicus noster
 significaret, tum quod *ἀνδρα ὠφελεῖν ἀφ' ὧν*
ἔχει τις καὶ δύναιτο, κάλλιστος πόνων
 mihi videretur, de σοφοῦ Σοφοκλοῦς sen-
 tentia. Quod factum studij recti, ac
 voluntatis officiosæ, benigne Lector, vt
 eo animo accipias, quo à me profectum
 est, maiorem in modum rogo, & obse-
 cro.

A D L E C T O R E M .

cro. Non hoc mei propositi fuit, vel ingenij in his prolegomenis vim aliquam, vel doctrinae facultatem venditare, quae sentio, quam in me ambo sint exigua: multo minus verborum aut sententiarum pigmentis fucum tibi facere volui, ut de laudatione mea merces tibi obtruderentur fallaces, parumque probatae. Tota res tibi ad cognoscendum est proposita, tu oculis de hac tuis ipse, tu proprio uteris iudicio, neque vero tibi a me persuaderi patieris quidquam, de quo non *αὐτὸ τὸ ἔργον*, quod dici solet, artificem demonstrando, fidem meis verbis fecerit. Vale benigne Lector, & his interim frui, dum quid proprii operis est nostra tibi proferatur officina, quod Deo aeterno adiuuante, & otia nobis faciente, ac vitam suppeditante, fiet in posterum.

*In Commentationem CL.
Baduelli de coniugio lite-
ratorum.*

*SI, prisca quod gens autumat, sunt virgines
Iouis satu ter tres sorores editæ,
Cur matre natum Calliopa nos credimus
Vatem, sua qui fraxinos traxit lyra,
Cursusq; fluminum est moratus incitos?
Cur matre Rhesum Terpsichora, Vrania Linum
Cretos, vetustas non inepta prodidit?
Non cælibes ergo fuere, nec tori
Rudes iugalis, quæ dederunt liberos:
Harum nec asseclas in algido decet
Strato, carentes compare exolescere:
Quod Baduellus hoc catus libro docet.
Tu cælibatum prædices cuculliger,
Auceps luparum, castitatis proditor,
Mea cubare me iuuet cum coniuge.*

In eandem.

*Bellus homo est, bellos iungens Baduellus amores,
Accubet ut docto casta puella viro.*

Nil

EPIGRAMMA.

L. Nil est ingenio, nil morum dote bonorum,
Pulcrus amborum nil quoque coniugio.

Gregor. Bersmanus Prof.
publ. in Acad. Lipsensi.

In eundem libellum epigram-
ma Christophori Curionis
Lipsensis LL. studiosi.

L. Egit ut hunc cultor Musarum forte libellum,
Exiguo secum murmure latus ait:
Haecenus heu falso studiis contraria nostris
Sum ratus, & fugi foedera sancta tori:
Sed genus hoc vitae, studiis Baduelle seueris
Aptius, ad Musas commodiusque doces.
Caelebs vita vale, ter tres ignoscite diua,
Addetur vestro dena puella choro.
Dixit, & adsciuit thalami sibi iure puellam,
Exosus vacui frigida fulcra tori.
Hinc cernit natos, hinc patris nomine gaudet,
Nec minus Aonias ardet ut ante deas.

Epigramma.

A D D O C T I S S I M V M
O P T. A R T I V M M A G I S -
trum Gregorium Bersmanum Aca-
demia Lipsensis Profefs. Pub-
licum & Poëtam sua-
uissimum.

*Sic te mutatum video Bersmane diserte,
Lipsiaca celebris fama decusq; scholæ?
Ut non ingenij cognoscam signa prioris?
Vicisti, & tandem te quoq; vicit Amor.
Scribis vera, piè sentis, doctissima profers,
Et sunt diuinæ singula mentis opus.
Gratulor ergo tui sociam, sociamq; laborum,
Ac tibi cum Musis oia grata precor.
Ipse quoq; exemplo, scriptoq; edoctus amici,
Coniugij patiar vincla, fauente Deo.*

Sebast. Leon-
hart.

Clau-

I
C L A V D I V S
B A D V E L L V S

D E R A T I O N E V I T A E
studiosæ, ac literatæ in matrimonio
collocandæ, & degendæ.

A D O R N A T I S S I M V M
V I R V M A T Q V E D O C T I S -
simum hominem Ioannem Masse-
calum, summæ Curia Tholosanæ
primum præsidem.

V A N T A S I T, P R A E -
ses, humani ingenij non
solum imbecillitas, sed
etiã prauitas ac peruer-
sitas, in ijs rebus institu-
endis, quæ ad vitam co-

Genus vitæ
ex verbo
Dei institu-
endum.

lendam pertinent, cùm ex multis alijs
intelligi potest, tum ex hoc, quod tam
sæpe, tamq̃ diligenter in diuinis literis
à Deo admonemur, Ne prudentia no-
stra nitamur, neq̃ nobis ipsis confida-
mus: sed omnia nostra consilia, om-
nemq̃ vitæ & instituendæ & moderan-
dæ rationem ad diuinam sapientiam at-
que autoritatem reuocemus. Quid enim

B est ho-

est homine vanius, & ad prauas opinio-
 nes, omnesq; errores magis pronum,
 atq; proiectum? Quid tantis ignoran-
 tiæ cæcitatiscq; tenebris est implicatum,
 quantis humanum ingenium sibi confi-
 dens implicatur? Quid verò tam con-
 fidens, audax, tamq; temerarium, quàm
 hominis animus, in ijs præsertim rebus
 constituendis, quas & hominibus, &
 Deo inprimis probari vult: in quibus si
 aliqua species religionis affingi potest,
 tum vix dici potest, quantum spiritus,
 quantumque arrogantia sibi sumat,
 quamq; perniciose tum sibi, tum alijs
 plerunq; consulat. Est enim in natura
 ipsius hominis insitus, vel potius inna-
 tus amor sui, qui à Græcis φιλοτία ap-
 pellatur: qui quidem facit, vt homo se-
 ipsum, suaq; omnia nimium & amet, &
 probet, ac admiretur. Is autem amor
 cum sit planè cæcus & inconsultus, per-
 sæpe accidit, vt in iudicando & delibe-
 rando mentis iudicium à veritate ab-
 ducat, & ea ad consilia deducat, quæ
 magis valent ad perniciem, quàm ad sa-
 lutem. Quod si etiam accedat consuetu-
 do, quæ tanquam nutrix suscipiat, alat,
 ac confirmet, quod ab errore prauaq;
 opinio-

opinione partum est, tum verò huiusmodi humana institutio tantum ius suscipit, tantamq; autoritatem, vt humana temeritas diuinæ sapientiæ longè anteponatur, ipsaq; veritas superetur à mendacio ac vanitate. Itaq; euenit, vt quæ à Deo sunt instituta ac mandata, ea negligantur, pro nihiloq; habeantur: quæ verò ab hominibus inuenta & introducta sunt, ea ita sanciantur & colantur, vt ad omnem vitæ perpetuitatem permansura, suamq; autoritatem ac religionem inuiolatam retentura videantur. Longa est oratio, qua possem demonstrare hanc humani ingenij vel temeritatem in rationibus vitæ comparandis, aut potius comminiscendis, vel summam arrogantiam in iisdem commendandis atq; imperandis. Sed Matrimonium, de quo nobis hæc instituta disputatio est, vnum pro multis exemplum nobis erit, in quo facile cognoscere poterimus, quanto plus in vita instituenda audacia hominis sibi tribuat, quàm Deo, ad cuius consilium atq; arbitrium tota ratio vitæ nostræ est conferenda. Nam cum coniugij sancta moderataq; institutio cæteris omnibus re-

bus, quæ à Deo hominum generi tri-
 butæ sunt, & dignitate præstet, & utili-
 tate: tamen nescio qua impietate in
 tantum contemptum venit, vt prophanis
 propè & à Christiana religione alieni
 habeantur qui hoc genus vitæ suscipi-
 unt. Sancti verò ac diuini, qui contra-
 riam vitæ rationem diligunt. Neq; ve-
 rò ita sentio, Cœlibatum esse hominum
 inuentum: sed donum Dei singulare,
 institutumq; diuinum, si castè, pudicè
 ac piè traducatur. Cuius tamen non ita
 est amplificanda gloria, vt Coniugij,
 quod etiam à Deo est institutum, digni-
 tas minuatur, præsertim si ij, qui in ma-
 trimonio degunt, castius ac modestius
 viuant, quàm illi, qui in cœlibatu ac-
 quiescunt: ad quem si naturam afferunt
 intemperantem, animumq; magis libi-
 dini, quàm pudicitia deditum, causam
 nullam video, cur illud genus vitæ ex-
 tollere tantopere debeant, & coniugi-
 um contemnere: vtrumq; enim diuini-
 tus est institutum, & bonum ac salutare
 Dei munus, si vsus bonus ac moderatus
 sit vtriusque, non abusus vllus ad pro-
 priam vel libidinem, vel gloriam, ac in-
 solentiam adhibitus. Sed tanta est vis
 eius

Cœlibatus
 & coniugij
 dona Dei.

eius amoris, quo quisq; se prosequitur, ut iudicium veri omne tollat, animoq; eas offundat tenebras, ut ne in clarissimis quidem rebus homines perspiciant, quid Deus velit, & natura desideret: aut si perspiciunt, contra tamen & Dei voluntatem, & suam naturam contendant, atque Gigantum more cum Dijs bellum gerant. Nam, quid hoc est aliud, quam Deo improbante, & natura repugnante stultè eam rationem vitæ suscipere, quam honestè ac piè tueri non possis? Quod si neque verbo Dei, ad quod tanquam ad normam vitæ omnia nostra consilia studiaq; sunt dirigenda, voluntatem eius intelligunt, neq; ex ipsa natura, quæ quibusdam in rebus dux optima esse solet, eius desiderium sentiunt, usumq; coniugij necessarium & honestum appetunt, ex ea certè vitæ ratione, quam ipsi degunt in omni turpitudine, possunt satis intelligere, quod genus vitæ sit maximè, & Deo probatū, & naturæ hominis accommodatum. Sed tantam vim habuit opinio semel suscepta, diuturna q; confirmata consuetudine, in eam cæcitatem homines adduxit, ut neque ea incommoda atq;

Genera vi-
tæ à Deo in-
stituta com-
mendanda.

dedecora, quæ sunt immista religioni
videre potuerint, neque ea Dei iudicia
animaduertere, quæ in matrimonij con-
temtores, impurosq; scortatores pluri-
ma grauissimaq; facta sunt. Amat enim
Deus sua opera ac instituta, eaq; vult
tenere eum locum, quem vnicuiq; at-
tribuit: neq; pati potest, vt eorum dig-
nitatem temeraria cuiusquam cupiditas
labefaciat. Sanctificatur enim in operi-
bus suis Deus, cum ea ab hominibus
cum maxima autoris laude recognos-
cuntur, & commendantur. Vitupera-
tur verò, cum aut ingratè obscurantur,
aut impiè contemnuntur. Cum autem
Coniugium in institutis Dei summis,
summisque eius erga humanum genus
beneficijs primū locum obtineat, quòd
ab ipso, & ab initio ad hominum salu-
tem fuit institutum, & postea omnibus
ætatibus semper commendatum: non
potest non molestè ferre cum illud con-
temni, aut sperni videt, ab ijs præfer-
tim, qui alio in vitæ genere, quod im-
prudenter, aut etiam nequiter suscepe-
runt, nullam non modò sanctimoniam
ac pietatem præ se ferunt, sed ne speci-
em quidem pietatis, qua se alijs aut ven-
ditare

ditare possint, aut etiam quemadmodū
solent anteferre. Quare eiusmodi pœnis
eos affecit, & quotidie afficit, vt intelli-
gere facile possint, nisi planè deplorati
essent, atq; perditī, neq; dona Dei esse
superbè repudianda, neq; inconsultè ea
affectanda, ac appetenda, quæ naturam
superant, hominumq; sunt perpauco-
rum: castitatem verò, pudicitiamq; esse
quærendam & præstandam, non in eo
vitæ genere, in quo non possint, sed in
eo in quo possint. Nam id conari, quod
non possis, summæ dementiæ est: ten-
tandi autem fallendiq; causa id suscipe-
re, in eoq; cum flagitio ac dedecore
permanere, desperatæ impietatis. Ini-
tio verò quod est optimum aptissimum-
que deligere, prudentiæ: & postea com-
mutare vitæ genus malè institutum, vt
conscientia salua viuas, ingenij non de-
plorati, & Deum metuentis. Sed ea ra-
tio vitæ in cœlibatu degendæ primum
fuit suscepta, aut potius mandata ijs,
qui res diuinas administrant, qui Sacer-
dotes appellantur, à quorum quidem
officio ac munere, quod est in rebus di-
uinis administrandis, conjugium alienū
existimatum est. Neq; id tam propter

Cœlibatus
sacerdotum
cur instituta-
tus.

coniugij indignitatem, & aliquam quæ
 in ea vita existeret turpitudinem, quàm
 propter curam atq; sollicitudinem, quam
 plerunq; ea coniunctio habet, quæ ad
 illam sanctam occupationem, rerumq;
 diuinarum curationem minimè adiun-
 genda videbatur. Itaq; vt commodius
 ac liberius Deo seruirent, munusq; in
 Ecclesia suum obirent, Sacerdotes à
 coniugio remouerunt, omnibusq; curis
 huius mundi vacuos esse voluerunt.
 Neq; fuit mens alia eorum, qui cœliba-
 tum induxerunt, neq; aliud quicquam
 propositū habuerunt, quàm vitæ quan-
 dam libertatem, & commoditatem ad
 munera Ecclesiastica obeunda necessa-
 riam. Nec verò, quemadmodum ple-
 riq; faciunt, ea institutione aliquid de
 coniugij dignitate detrahere voluerunt,
 nec ab honesta vitæ coniunctione ho-
 minem abducere, nec viam ad libidi-
 nem atq; flagitiorum omnium licenti-
 am aperire, nec etiam maiorem iusticiæ
 sanctimoniæque commendationem aut
 apud Deum, aut apud homines quære-
 re: sed vacuitatem tantum omnium ea-
 rum rerum, quibus vita humana in ma-
 trimonio collocata implicari solet. Nam
 (vt ait

(vt ait Paulus) qui maritus est, eam suscipit sollicitudinem, vt vxori placeat, eiq; satisfaciat. Qui verò est cœlebs, coniugioq; solutus, eam curam habet, vt soli Deo placeat, eiq; liberè inseruiat. Reliqua autem, hac excepta commoditate, parem propè iusticiæ & sanctimoniam laudem gratiamq; apud Deum habere existimarunt, modo fides adesset, quæ in quocunq; genere vitæ cum Deo integrè ac piè viueret, & se suaq; omnia studia atq; officia approbaret. Sed hi, qui postea secuti sunt, eo instituto ita sunt abusi, vt coniugium vituperarent, & quasi rem profanam iudicarent, ab eoq; quoscunq; possent auocarent: neque ipsi tamen eam ducerent vitam, quæ ei instituto, atq; studio pietatis conueniret. Quòd si suæ professionis institutionisq; maiorum memores honestius, ac verecundius viuerent, tamen modestiæ Christianæ esset, de matrimonio ita sentire & prædicare, vt is vult, qui illud instituit: neq; ita sibi placere in cœlibatu donoq; virginitatis singulari, vt alios in dissimili vitæ genere castè modesteq; viuentes despicerent, ac pro nihilo ducerent. Nunc verò cum ea sit eorum vi-

Ordo eccle-
siasticus pro-
pter multo-
rum liberas
scortatio-
nes male
audit.

tæ ratio, quæ tota libidini, tanquam
prostibulum quoddam pateat: miror
qua fronte, & quo ore audent cœliba-
tum illum pudicitia nomine ornare,
quem flagitijs, omniq; dedecore conta-
minarunt. Quasi verò scortatores, &
adulteri, sub prætextu cœlibatus regnū
Dei sint possessuri: ac non potius ij, qui
ad quamcunq; vitæ rationem à Deo vo-
cati in ea modestè ac sanctè vixerint.
Sed Sacerdotes ista viderint, & maximè
ij, qui eodem ordine locati maiorem,
quàm isti impuri scortatores, tum salu-
tis, tum existimationis rationem ha-
bent. Puto enim nonnullos esse ex eo
genere hominum, qui Deum metuant,
in eoq; instituto atq; ordine honestè vi-
uant: qui vtinam eam curam sollicitudi-
nemq; susciperent, vt impudicos flagi-
tiososq; continerent, aut, quod est faci-
lius, loco illo ordineq; amouerent. Ita
enim consulerent honori & dignitati
eius instituti, quod castissimis sanctissi-
misq; moribus eorum, qui illud ample-
ctuntur, in primis ornatum esse oportebat.
Nunc propter multorum libidines
intemperantes ac flagitiosas ita malè
audit, vt cœlibatus non ad colendam
pudici-

pudicitiam susceptus, sed ad libidinem
 explendam appetitus esse videatur.
 Priores quidem illos, qui eius vitæ fue-
 runt autores, puto magnam causam ha-
 buisse, non tam gratiæ apud Deum aut
 homines maioris incundæ, quàm op-
 portunitatis ministerio Ecclesiæ compa-
 randæ. Quanquam & antea D. Paulus
 prædixerat, futurum postremis tempo-
 ribus genus quoddam spirituum falla-
 cium, qui homines à matrimonio pro-
 hiberent: non tamen in eo hominum
 genere pono eos, qui cœlibatum sacer-
 dotum instituerunt. Fuit honesta ratio,
 ut dixi & gravis causa eius institutionis,
 & ea, quam idem Paulus ijs, qui Deo li-
 berè seruire volunt, proposuit. Utinam
 hi, qui Ecclesiæ ministri volunt esse, ean-
 dem mentem atq; animum afferrent ad
 cœlibatum suscipiendum, quem illi vel
 habuerunt ad instituendum, vel ad co-
 lendum ipsi attulerunt, perpetuoq; re-
 tinuerunt: & ijs moribus atq; studijs
 honestarent id vitæ genus, quod maio-
 rum continentia, castitate, ac sanctitate
 maximè fuit celebratum. Nunc pleri-
 que pulcherrimo præstantissimoq; in-
 stituto magis abutuntur ad licentiam
 cupi-

Consilium
 maiorū cœ-
 libatu insti-
 tuendo.

1. Timot. 4.

cupiditatum suarum, quàm vtuntur ad
 eas commoditates, quas veteres in eo
 introducendo & suscipiendo secuti sunt.
 Quòd si maiores existimassent, aut tan-
 tam turbam futuram sacerdotum, aut
 tantam licentiam libidinum, tantamq̃
 in omni flagitiorum genere impuden-
 tiam, nunquam profecto, qua fuerunt
 pietate, eam rationem induxissent, aut
 ad pauciores atq; modestiores eam per-
 tinere voluissent. Quamobrem in huius-
 cemodi rebus instituendis, quæ ad vi-
 tam pertinent, magna cautio adhiben-
 da est, omniaq; incommoda prouiden-
 da, quæ leges & instituta illa possunt
 consequi. Neq; solùm videndum, quàm
 rectum honestumue sit id, quod in
 Remp. aut Ecclesiam introducit: sed
 etiam prospiciendum, quo modo illud
 corrumpi possit, & ijs incommodis,
 quæ consequuntur, certa quadam ra-
 tione occurrendum. Vt in cœlibatu si
 cautus delectus fuisset præscriptus, &
 non ea existerent vitia, & dedecora,
 quibus sanctissimus ordo indignissimè
 contaminatur. Neque sanè fuit difficile
 videre in tanta tamq; infinita turba sa-
 cer-

cerdotum, eorumque imperitorum, ac otiosorum, non magnum futurum locum castitati: quæ cum sit donum Dei rarum, & singulare, cuius, ut ait Christus in Euangelio, non sunt capaces multi, quomodo posset tam latè patere, quàm latè patet eorum cœlibatus, qui sacerdotio funguntur? requirit enim ea virtus primùm naturam sua sponte moderatam, ac continentem, deinde ijs studijs excultam, & occupatam, quæ vitiosam, immoderatamque naturam possunt corrigere, & continere. Sed hoc tantum incommodum non viderunt, neque multitudinem infinitamque ministrorum ab Ecclesia excluderunt. Existimarunt enim, illud iudicium atque decretum in Ecclesia permansurum, quem Paulus antè in ministris Ecclesiasticis constituendis prudenter præscripserat, & ipse diligenter adhibuerat: neque putarunt unquam futurum, ut dignitas tanti muneris, tam irreuerenter pateret omnibus. Extant Pauli ad Timotheum & Titum epistolæ, in quibus non minus diligenter, quàm eruditè præcipit quales ij esse debeant, qui sunt Ecclesijs præfuturi. Cuius doctrinam & auctoritatem non

Castitas
quale do-
num.

Iudiciũ Pau-
li in deli-
gendis Ec-
clesiæ mi-
stris.

non dubium est, quin ij secuti sint, qui
cœlibatus sacerdotum autores fuerunt.
Atq; etiam sint arbitrati, propter insti-
tuti difficultatem, munerisq; dignita-
tem, non tot futuros, qui sacerdotes
fierent: atq; in cœlibatu sine vlla libidi-
nis suspicione viuerent. Quo in genere
si hoc tempore sunt aliqui, quemadmo-
dum nonnullos esse puto, qui instituti
maiorum, suiq; officij memores, cupi-
ditates contineant, atque animum pijs
studijs exercent, ijs censeo summam
obseruantiam & reuerentiam esse præ-
standam, eorumque autoritatem apud
omnes bonos plurimum valere oportere:
vehementerq; doleo eorum famam
ac existimationem lædi infamia aliorum,
qui suis flagitijs sanctissimum ordinem
polluunt. Sed spero futurum aliquan-
do, vt Christus suam Ecclesiam tanta
colluuiione hominum liberet, bono-
rumq;, qui in ea sunt, dignitatem tuea-
tur, autoritatemq; Ecclesiastici ordinis
ac muneris constituat, atq; confirmet.
Sed vt redeam ad propositum, non so-
lùm ab Ecclesiæ ministris cœlibatus fu-
it postulatus & susceptus, verùm etiam
ab alijs, inprimisq; ab ijs, qui vitæ pro-
fessione

fessione ad sacrosanctum sacerdotum
 ordinem proximè accederent. Hi au-
 tem sunt homines studiosi, & literati,
 qui se optimarum artium studio to-
 tos collocarunt, à quorum professione
 vita coniugata aliena fuit iudicata. Cau-
 sa autem quæ homines deduxit in eam
 opinionem, vt hanc quoque vitam stu-
 diosam, à coniugio censerent seiungen-
 dam, in eaq; cœlibatum maximè pro-
 barent, fuit prope eadem, quæ fuit sa-
 cerdotalis cœlibatus. Nam quemad-
 modum illis propter rerum diuinarum
 administrationem coniugium non satis
 aut decorum, aut opportunum visum
 est: ita literatis propter bonarum ar-
 tum tractionem non honestum, neq;
 accommodatum existimatum est. Ab
 utroq; hominum genere singularem vi-
 tæ modestiam, continentiam, pudiciti-
 amq; postulauerunt, & in eo quidem
 preclarè iudicarunt. Quid enim est quod
 aut rerum sacrarum moderatores, aut
 optimarum literarum professores, ma-
 gis deceat, quàm castitas, & verecun-
 dia? Cùm & Deus, cuius illi sunt ad-
 ministri, sit sanctissimus: & Musæ,
 quarum sunt isti studiosi, castissimæ
 virgi-

Cœlibatus
 studiosorū.

Error cœ-
libatus lite-
ratorum.

virgines habeantur. Sed quòd eam virtutem in honesto coniugio non viderent, aut quòd sine eo in tanta naturæ infirmitate, tantisq; huius mundi illecebris pudicitiam præstari posse crederent à plurimis, in eo certè errauerunt, nec matrimonij dignitatem, nec ipsius naturæ vim satis perpenderunt. Quòd si huius vitæ à coniugio desertæ rationem ad tranquillitatem studiorum otiumq; retulissent, fortasse & in iudicando & instituendo eo genere vitæ minus peccauissent. Fuissent enim secuti eam commoditatem in tractando hoc studio, quam sacerdotes in docendo verbo Dei, ac religione moderanda proposuerunt. Quæ tamen causa si in hoc quidem studio valere debet, non video cur in alijs quoq; vitæ generibus, quæ non minus ad Rempub. pertinent, magna ac grauis esse debeat. Nam si cœlibatus ab studiosis ac literatis propterea requiritur & postulatur, vt plus otij ac temporis ad studia recolenda habeant, atq; ita Reip. melius inseruiant, oportet eadem de causa idem flagitari à magistratibus, & ijs qui munus aliquod publicum gerunt, quorum opera non minus
tota

tota debet esse Reipub. quàm eorum, qui aut religioni præsumt, aut bonis literis. Neq; enim de officio studioq; eorum erga Remp. domestica cura plus debet detrahere, quàm de studio literarum. Quod si ita est, vt coniugium tranquillitatem animi impediatur, vitæq; officium perturbet: Quid causæ est, cur è maiore, melioreq; hominum parte tollatur, & solis relinquatur opificibus: quanquam ne in illis quidem remanebit, si vera opinio est, quod animum ab officio atq; munere abducat: atq; ita fiet, vt ea vitæ institutio è vitâ ipsa tollatur, sine qua vita esse non potest: aut hac diuina ac salutari sublata coniunctione ea licentia consequatur, in qua ritu ferarum eam consuetudinē appetant, quam nefaria effrænataq; libido excitarit. Id verò ne accidat, omnes boni ac sapientes, & amantes communis tum salutis, tum dignitatis, inprimis prouidere debent, matrimonij honestatem, & colere & defendere, & alios adhortari ad eam vitæ rationem, qua nulla est nec melior, nec honoratior. Equidem quantum facere, omniq; studio conniti potero, non committam, vt coniugio præsertim stu-

C dioso-

diosorum, vel propugnando vel laudando defuisse videar. Nam cum me Deus ad vtrunq; vitæ genus vocarit, alterumq; cum altero in me coniunxerit, studium optimarum literarum cum honestissimo coniugij instituto: videor mihi nihil alienum ab meo officio facturum, si quæ sit literarum & matrimonij coniunctio demonstraro, easq; perniciosas hac de re opiniones redarguero, quæ longa confirmatæ consuetudine animos hominum mirabiliter occuparunt, neq; error hac in parte semel susceptus, quamuis diuturnitate temporis maximam vim acceperit, apud doctos quidem certè plus valebit, quam ipsa veritas, & vitæ communis utilitas, & doctrina, cum bonarum literarum, tum maximè diuinarum, quæ planè nos docent, quæ ratio degendæ vitæ sit eligenda, & quomodo ea instituenda & moderanda. Eorum hominum, qui abhorrent à coniugio, studiumq; literarum ab eo seiungunt, quatuor sunt genera: vnum eorum, qui hoc genus vitæ sciunt, & fatentur honestum esse, Deoq; probatum, sed id propter inopiam ac indigentiam earum rerum, quas requirit ea vita, præsertim coniun-

Qui homines abhorreant à coniugio.

Inopes.

cta

Et cum literis, non audent attingere: quorum timori atque infirmitati danda venia est. Alterum est hominum imperitorum & imprudentium, qui cum propter iudicij imbecillitatem in incunda vitæ ratione ignorent quid sit optimum, sequuntur eam opinionem & consuetudinem, quam apud multos valere vident, ad eamque rationem toto animi impetu feruntur, quam vident probari atque seruari à pluribus: quorum quidem imprudentia aliquam excusationem habere potest. Tertium est, quod ut in maiore viuat bonorum affluentia, voluptatum licentia, coniugium odit, ac refugit, tanquam pistrinum quoddam, & ergastulum perpetuæ duræque seruituti addictum: & id vitæ institutum arripit, in quo non tam otium ad studia recolenda, quam magnas facultates ad libidines explendas, omnisque generis voluptates percipiendas habere possit: quod genus hominum voluptarium est vehementer reprehendendum, atque acerbè castigandum. Quartum verò nullo modo ferendum est, sed è Republica Christiana profligandum, prorsusque tollendum. Est enim planè impium,

Imperich.

Voluptarij.

Impij.

Incommoda ex cœli-
bati studio
forum lite-
ris allata.

& cum institutione vitæ ac consuetudine, tum etiam doctrina Christianæ religioni inimicum. Hoc autem est eorum, quibus non satis est, quod ipsi impurissime, intemperantissimeque viuunt, nisi etiam quod sentiunt, & faciunt, alios doceant: neque solum scortationem flagitiosam, ac nefariam, omnemque libidinis intemperantiam hominibus ipsi permittant, atque concedant: sed etiam à Deo concedi dicant. Horum quidem opinio impia, impuraque doctrina iam inueterauit, & in multorum ac imperitorum animis infedit penitus, prauaque viuendi consuetudo, ac licentia voluptatum omnium innumerabiles homines ad eam voluptariam rationem illexit, & ab optimo vitæ genere abduxit, quod poterant amplecti, in eoque & honestè & commodè viuere. Tanta verò Christianæ religioni & literarum studijs incommoda atque dedecora intulit, quanta nulla oratione, nec sine summo dolore possem dicere. Nam ut nihil dicam de moribus, quos in plerisque hi voluptarij homines, ac impuri scortatores suis sceleratis opinionibus corruerunt, & perniciosis exemplis, quæ in eam vitam induxe-

duxerunt, quam pulcherrimis, sanctif-
 simisq; institutis abundare oportebat,
 perdidērunt, ea infamiae labes nomini
 Christiano est iniusta, quæ vix vnquam
 deleri poterit. Nam qui modestiæ, tem-
 perantiæ, continentiaq; nomine apud
 omnes gentes nationesq; inprimis bene
 audire debebant, optimisq; moribus
 ac sanctissimis exemplis religionem,
 quam à CHRISTO acceperant com-
 mendare, ad eamq; cæteros à Christia-
 no nomine alienos omnibus honestissi-
 mis rationibus inducere, hi iampridem
 propter quorundam liberas libidines
 concessaque flagitia apud omnes orbis
 populos pessimè audiunt, dignitatem
 Ecclesiæ polluant, autoritatem religio-
 nis labefaciunt, ab eaque suscipienda
 multos auertunt. Literarum verò vi-
 cem, de quibus instituta nobis est ora-
 tio, quis vnquam satis pro earum digni-
 tate aut dolore aut deplorare poterit?
 Quot, & quàm bona ingenia eius vitæ
 licentia, atq; concessa fœdæ voluptatis
 intemperantia peruertit, ac omnino
 perdidit, quæ in matrimonio, cum ali-
 ter non possent honestè viuere, si se cum
 literis collocassent, in eoq; quod fuit
 faci-

Suum cuiq;
munus or-
mandum.

Professio
literarum
qualis.

facillimum, continuissent, nec vagas illas libidines appetuissent, quanta adiumenta atq; ornamenta Reip. & Ecclesiæ & literis importassent? quantamq; autoritatem, gratiam, benevolentiam studiosis ac literatis comparassent? Hoc verò & fieri debuit, & potuit assumpta quidem ea vitæ ratione, quæ à literarum neq; dignitate, neq; otio mihi videtur abhorrere. Etenim hoc inprimis Deus requirit, & ratio literarum docet, & confirmat bonorum prudentiumque consuetudo, à quibus ita semper factum est, fitq; quotidie, vt quisque id vitæ institutum, in quo à Deo sit constitutus, omnibus quibus possit honestis rebus ornet, omnibusq; commendet hominibus, vt & Deus autor eius muneris gloriam adipiscatur, & ipsa vitæ institutio atq; professio autoritatem, dignitatem, caritatemq; hominum consequatur. Quæ autem est ars, disciplina, ac vitæ professio, quæ aut maiorem muneris suscepti commendationem requirat, aut meliorem hominum existimationem, quàm hæc ratio optimarum literarum, ac liberalissimarum artium: quæ cum propterea sit comparata, à Deoq; hominibus

minibus tributa, ut vitam humanam erudiat, sanaque doctrina atque praeceptis recte vivendi instituat, debent qui ei praesunt si Deo volunt obedire, si munus suum tueri, si autoritatem docendi praecipendi que habere, si gratiam ac benevolentiam acquirere, eam vitam instituere & colere, ut nihil appareat in ea quod quenquam possit offendere, aut ab hoc studio alienare: Sed quod alios docere volunt & suscipiunt in ipsorum vita ac moribus, ita illuminatum debet esse, ut exardescat, omnibusque praeleat, aliorumque animos ad amorem earum rerum, quas profitentur ac docent, vehementer accendant: sunt enim res praeclarissimae, & maxime utiles, quae in literis continentur: quae tum optimè & docentur, & discuntur, cum traduntur ab ijs, quorum vita ac mores à professione, atque doctrina non abhorrent. Neque enim hoc solum suscipit ingenuarum artium studium, ut ijs, qui se ad illud contulerint, orationis elegantiam & rerum cognitionem afferat, atque tantum linguam mentemque informet: Sed praeterea hoc efficit, si bonum alicuius animi, atque ingenium nanciscatur, ut illud

Professio
hac & do-
ctrinae &
morum est.

Oratio ani-
mi index,
& inter-
pres.

omni humanitate, morumq; modestia
temperatum, atque in omni recto vitæ
officio institutum reddat: quæ morum
conformatio nisi adhibeatur, & ad do-
ctrinam literarum adiungatur, quæ po-
test esse rerum scientia, aut orationis
elegancia, aut quomodo utilis ac saluta-
ris esse potest? Nec enim facile à vitio-
so, deprauatoq; ingenio oratio aut pru-
dens ac erudita, aut elegans & compo-
sita solet proficisci: neq; potest vel auto-
ritatem habere, vt doceat, vel etiam sua-
uitatem, vt delectet. Ex animo necesse
est habeat quodcunq; potest, eiusq; vim,
naturam, formamq; referat. Est enim in
eo fons vnde eam oportet dimanare,
similesq; fontis edere riuulos, puros, ac
salubres, si origo talis est: impuros verò
ac pestilentes, si ab impuro corruptoq;
fonte profluant. Neq; est vlla aqua aut
immundior, aut pestilentior, quàm ab
animo prauo ac impio profecta oratio.
Itaque propter eam similitudinem na-
turæ quam effingit, atq; exprimit, spe-
culum animi est appellata, quòd mores
eius in ea maximè reluceant. Nihil enim
est, quod naturam, vimq; animi melius
ostendat, quàm sermo: qui si est tinctus
ijs vir-

ijs virtutibus, quibus bonus animus præditus est, nihil potest esse eo neque pulchrius, neque melius, nec ad vitæ societatem accommodatius. Cum verò eiusdem vitij, pravisque opinionibus est contaminatus, aut etiam aspersus leuiter, nihil eo est aut deformius, aut vitæ communi perniciosius. Neque est vllus fons veneno infectus, ex quo homines hauriant, qui tam noceat, quam sermo ab impio animo depromptus, atque in communi vita prolatus. Et quamuis is fictus & simulatus esse possit, aliquandoque mentiri, & speciem præ se ferre boni viri, tamen quoniam nulla simulatio firma nec diuturna est, nec species fictæ probitatis, diu in mendacio ac simulatione esse potest, nec vita humana, nec Deus veritatis amantissimus & victor acerrimus diutius ferre, proferet se aliquando, quod intus diu inclusum latuit, magnamque infamiam animi non vitiosi solum, sed etiam mendacis afferet. Vult enim Deus, ipsa etiam vita requirit, vt summam animi integritatem in nostro munere præstemus, veritatemque colamus, quæ est fundamentum virtutum omnium. Fraudem autem & men-

mendatium fugiamus, atque hac recta conscientia nostrorum tum officiorum, tum studiorum nos sustentemus, & gratiam hominum benevolentiamque comparemus, atque eò maius debet esse studium eius integritatis ac fidei, quò maius munus est à Deo nobis mandatum, magisque cum ad gloriam Dei, tum ad communem utilitatem vitæ pertinet. Cum autem vita studiosa ac literata sit professio earum artium, quæ optimæ, humanissimæ, liberalissimæque & sunt, & nominantur: idque studium ac institutum sit huiusmodi à quo ipsa humanitas, & vitæ morumque elegantia peruenit ad alios, oportet eos, qui eo in studio versantur, ita castè ac integrè se gerere, ut formam expressam in moribus ac tota vitæ præ se ferant earum rerum, quæ in optimis literis, ingenuisque artibus continentur. Duo porro sunt maximè excolenda ijs, qui ad studium humanitatis, ac bonarum artium se contulerunt, Ratio, atque Oratio: eaque duo, quæ Deus homini ex omnibus animantium generibus soli attribuit, præstantiora & illustriora debent esse in literatis, quam sunt in cæteris, qui nullas literas attigerunt,

Duo excolenda
literarum
ratio & oratio.

runt, aut tantum degustarunt: vt his duabus facultatibus, quæ sunt maximæ, maximeq; ad vsum vitæ necessariæ, hi qui exculti sunt literis, tantò præsent cæteris hominibus, quantò ipsi homines reliquis animantibus præcellunt. Nam & de rebus & sentire melius, & prudentius & elegantius, commodiusque sermone vti debent quàm cæteri omnes, quorum mens atq; lingua ingenua doctrina literarum conformata fuit. Quòd si hæ duæ animi virtutes in studio sis cernantur deteriores quàm in alijs hominibus, magna suscipitur infamia, non tam tarditatis, quàm negligentia, qua & otio & literis sunt abusi turpiter, cum in his ea neglexerunt, ad quæ excolenda aut paranda accesserunt. Atque in eam culpam & repræhensionem negligentia ac ignavia necesse est eos incurrere, qui non dant operam, vt vita & mores cum studio ac professione consentiant. Si verò in eisdem appareat vita flagitiosa, in omniq; intemperantia dissoluta, in eam incidunt vituperationem & infamiam, qua nulla turpior, neque litetis indignior, nec à Christiana religione alienior dici, aut excogitari possit.

Nihil est ex
pectandum
a flagitiosis
locutatori-
bus.

possit. Quæ autem orationis vel prudentia vel commoditas ab hoc hominum genere est expectanda? Deplorarem hoc loco causam literarum, si aut bonis ac doctis esset obscurum, quantum incommodi, atque dedecoris est literis importatum ab his, qui abhorrent à matrimonio, cœlibatumque & otium ad molitiem animi voluptatemque expectant: aut ea esset vis ingenij atque orationis meæ, quæ vel indignitatem rei, vel doloris mei bonorumque magnitudinem declarare posset. Itaque ommissa hac conquestione, quæ mœrorem ex tanta indignitate susceptum augeret potius quam leuaret, accedam ad disputationem eius rei, quæ mihi proposita est: ostendamque, coniugij coniunctionem à literarum professione non tam esse alienam, quam plerique arbitrantur: sed potius eiusmodi, quæ vitæ literatæ magnum & adiumentum, & ornamentum, & solatium afferre possit. Neque verò illum laborem hac in parte sumam, ut coniugium suis ac veris ornem laudibus, eiusque dignitatem à diuina autoritate profectam, atque omnium ætatum iudicij confirmatam esse ostendam. Hoc enim multi

Dignitas
coniugij.

multi antè doctissimi homines accuratè fecerunt, de coniugijq; laudibus multa honorificè ornatèq; scripserunt, vt mihi hac in parte nullus nunc locus sit relictus. Nemo est etiam qui ignoret, Deum autorem esse matrimonij, eaq; extare in sacris literis de eo testimonia, quibus nulla possunt esse vlla alia de re vel grauiora, vel honorificentiora. Neque mihi de toto ipso genere coniugij est inscepta disputatio: sed tantùm de coniugio literatorum, quod quidem non tale esse, quale multi existimant, demonstrare proposui. Quare eam omnem orationem, quæ ad auctoritatem, ius, sanctitatem matrimonij constabiliendam amplificandamq; pertinet, prætermittam: ne id videar aut tractare quod mihi non est propositum, aut confirmare quod non dubium, aut laudare quod nemini est obscurum. Tempus tamen & id quo primum coniugium à Deo fuit institutum, & illud, quod eam diuinam institutionem est consecutum, nobis considerandum est: vt intelligamus quanta vis sit eius coniunctionis, ac societatis, quam Deus primum inter homines, & maximam viro cum fœmina con-

Tempus
coniugij à
Deo insti-
tuti.

na conciliauit. Nam etiam tum cum integra & casta hominis natura esset, neque ullis carnis stimulis ad foeminam appetendam incitaretur, coniugium à Deo fuit constitutum, & grauius commendatum. In summa enim naturæ hominis moderatione & castitate, tamen hanc coniunctionem vitæ, atque consuetudinem fæminæ, ad bene incundeque viuendum Deus necessariam esse duxit: solitudinemque homini alienam esse dixit, adiunctionem verò fæminæ ad virum, eamque vitæ societatem homini valde esse opportunam & incundam. Itaque alterum cum altera ita coniunxit, vt eam coniunctinam grauisimæ ac sanctissimæ parentum necessitudini anteponendam dixerit. Quod tempus est postea consecutum? nempe illud, in quo tanta cum totius humanæ naturæ deprauatione, tum etiam libidinis intemperantia simul secuta est, vt coniugium non tam ad solatium tædiumque leuandum solitudinis adhibendum fuerit, quam ad reprimendam coercendamque libidinem remedium comparandum. Itaque vsus huius instituti est, cum vt iucundè viuamus, adiungendo nobis eam vitæ sociam, quam

Vsus con-
iugij.

quam hominis natura appetit: tum etiam vtiliter liberos Reipub. procreando, atque instituendo: tum verò honestè continenda libidine, pudicitiaque in sancto ac moderato coniugio conseruanda.

Hæ enim sunt causæ coniugij instituti, & eadem debent esse vnicuique instituendi ac suscipiendi: sed maxima illa vt hominis natura, quæ ad vitium hoc maxime procliuis est, nefaria libidine flagitijque non polluat: sed in ea moderatione, pudore pudicitiaque conseruetur, qua homo à brutis animantibus differt plurimum.

Homo enim ad pudorem ac verecundiam natus est, itaque à Deo creatus, vt ad certam legitimamque coniunctionem, non ad vagam atque nefariam libidinem licentiamque aptam naturam habeat. Hanc coniunctionem naturalem, honestamque vxoris consuetudinem si relinquat, & aliam appetat, atque amplectatur, quâ Deus nec instituit nec permittit, cum turpiter contaminat ipsam naturam, tum ordinem à Deo institutum sceleratè violat. Neque enim Deus vilo modo probare potest, & hominibus concedere eam licentiam vitæ atque intemperantiam, quam quidam
in om-

Pudor coniugio conseruatur.

in omni genere libidinis effrænatae, omniq; scortatione & sibi & alijs concedunt, & à Deo concedi dicunt: sed tam dissolutam vitæ rationem vehementer odit, & pœnis acerbissimis afficit. Qui enim eam concederet, aut approbaret, quæ est contra & suam institutionem & naturæ excellentiam: præsertim cum is sit ea natura atq; mente, quæ nihil sordidum ac impurum ferre potest? Est enim Deus lux purissima, nullis neque tenebris offuscata, neq; perfusa sordib. Homo autem ad illius imaginem & similitudinem creatus est, cum eoq; eam habet societatem, quæ primis illis seculis Abrahamo atq; eius posteris cum eo religiosè fuit constituta, & nouissimis per mortem CHRISTI filij Dei sanctè confirmata, & semper à pijs hominibus in omni vitæ sanctimonia, culta ac conseruata. Quare quicumq; volunt esse in ea societate, atque amicitia, quæ cum Deo est, debent, quantum humana fert natura, esse participes eius puritatis, & sanctitatis, quæ in Deo summa est, neq; quicquam non modò facere, sed ne cogitare quidem, quod ea coniunctione tam præstante indignum sit. Duæ autem

Societas cū
Deo institu-
ta pudore,
& sanctimo-
nia colen-
da.

tem sunt partes, quibus homo & ab initio constitutus, & postea cum eas omnes corrupisset, ac perdidisset, per Christum restitutus, Corpus, atq; Animus: in quibus duabus partibus puritas ac castitas requiritur: vtrumq; enim creavit Deus, & pro vtroq; Christus mortuus est: vtrunque igitur, eorumq; membra, cum iam nostra non sint, sed vel eius, qui ea effecit, vel eius, qui perdita suo sanctissimo sanguine recuperavit, debemus conferre, & tanquam sacra vasa applicare ad eius usum & cultum, qui illa ab impijs & profanis vsibus segregavit, & ad sancta ac diuina munera atq; officia transferri voluit. Non enim iam sumus nostri, aut alterius cuiusquam, nisi eius solius, à quo pretio magno redempti sumus. Itaq; ea est omnium piorum vitæ ratio, vt memores cum illius creationis, qua ad imaginem Dei conditi sunt, tum verò eius redemptionis, qua per Christum amissam imaginem eiusq; gratiam ac benevolentiam recuperarunt, in pristinam societatem atq; amicitiam restituti, vt omnia tum animi, tum corporis inquinamenta fugiant: & quæ sunt casta, pudica, sobria,

Duæ partes
hominis, a-
nimus &
corpus, qui-
bus caste
Deo serui-
endum est.

D hone-

Impudicitia
animi ido-
latria.

honestā, sanctā, ac pie sectentur. Est enim animi etiā quædam impudicitia, quæ in sacris literis scortatio appellatur, ipsius animi à vero Deo desunctio, & cum creatura nefaria impiæq; coniunctio. Quemadmodum in eodem castimonia est cordis cum voluntate Dei summa consensio, in eorū amando ac colendo integritas atq; fides, quæ Deo est gratissima. Sed de hac mentis & animi castitate mihi non est propositum disputare. Hic de coniugio agimus, quod ad honestè pudicæq; viuendum diximus comparatum. Id enim ad sanandam hominis carnem quasi remedium datum est, & vinculum ad continendam libidinem concessum. Deus autem nostri non solū animi, verum etiā corporis vsum ad cultum suum requirit, qui nullus potest esse, si pudor pietatis custos amissus fuerit, corpusq; ad omnia flagitia prostitutum. Deus enim vult, & iustum est, vt colamus & honoremus eum ijs naturæ nostræ partibus, quarum est ipse & effector, & conseruator: neq; potest eos secum ferre, aut amare, qui vtrunq; aut alterum negligunt, aut polluant: neq; integer esse potest vsum, & cul-

cultus vnus, nisi alterius etiam sit incorruptus: neque castimonia vlla animi retineri nisi continentia corporis, pudicitiaq; retineatur: neque vlla cum Deo esse amicitia, quæ vtraq; parte non castissimè & sanctissimè colatur. Quare, quoniam (vt ait Ioannes) à tenebris ad purissimæ lucis societatem vocati sumus, si verecundia ac pudicitia est retinenda, si volumus cum Deo coniunctè viuere, in eoq; fideliter manere, qui est (vt dixi) lux pura, quæ nullas tenebras, hoc est, animi, corporisq; maculas perferre potest. Impudicitia verò, ac Scortatio, carnisq; intemperantia est fugienda, & Christianorum consuetudine, atque congressione prohibenda: in qua nulla est, nec esse potest, firma aut sincera cum Deo amicitia. Etenim quæ erit amicitia atq; benevolentia coniunctio, vbi nulla est morum naturæq; similitudo, quæ aut coniungat, aut coniunctos in amicitia, hoc est, in sancto, mutuocq; amore contineat? In quibus verò tanta est morum dissimilitudo, tantaq; discrepantia, vt nihil magis possit discrepare, aut magis repugnare: inter eos quæ erit coniunctio, ac consen-

1. Ioan. 1.

Cur impuri
scortatores
Deo non
placeant.

Simile simili
amicum.

Nulla pijs
cum flagiti-
osis necessi-
tudo aut fa-
miliaritas.

fio animorum? Nihil enim est quod amicitiam magis aut impediatur, aut dissoluatur, quam studiorum consiliorumque discrepantia: contra nihil quod facilius contrahatur, vel contineatur arctius, quam morum atque ingeniorum similitudo bonorum. At quid in natura rerum est tam dissimile, discrepans, ac repugnans, quod Deum ab hominibus, vehementius abalienet, & longius separet, quam summa illius puritas, ac sanctitas: & quorundam in omni libidine foedissima intemperantia, impudicaque impudicitia? Quæ coniunctio inter tales tam impuros homines, & Deum purissimum, quæ mutua benevolentia, quæ voluntatum sententiarumque consensio esse posset? Citius igitur conueniet luci cum tenebris, igni cum aqua, quam Deo sanctissimo cum flagitiosis scortatoribus. Ea tanta morum ac naturatum repugnantia est etiam in causa, ut nulla pijs hominibus, qui castum non solum animum, sed etiam corpus student præstare Deo, cum impuris huiusmodi hominibus vel necessitudo, vel consuetudo, vel vlla vitæ sermonisque communicatio nec esse debeat, neque possit. Tanta enim morum

morum differentia; vitæq; repugnantia, nullam pati potest inter eos non modò familiaritatem, sed ne vllum quidem communem vsum vitæ. Præterea tam infamis ac flagitiosa vitæ ratio horum hominum cum bonos mores Christianorum lædit, tum etiam vehementer dedecorat eam honestatem, quam in Ecclesia, hoc est, cœtu Christianorum maximè oportet relucere, & ab huiusmodi fœditatibus abhorrere. Quare oportet, vt omnes, qui non solùm nomine, sed etiam magis vita volunt pietatem profiteri, Deumq; ac Christum piè confiteri, vt primum ab hoc hominum genere sibi caueant: idq; non solum consuetudine, verùm etiam congressione, colloctioneq; prohibeant: atque (vt loquuntur in Ecclesia) planè excommunicent, exterminent, proficient: deinde ipsi eam vitam comparent, vt omnia tum mentis, tum corporis inquinamenta dedecoraq; fugiant: eumq; hominem suscipiant, induant, ac gerant, qui cum ad pietatem & iusticiam creatus est, tum verò ad modestiam, pudorem, omnemq; temperantiam: vt qui à religione sunt alieni, sanctissimi-

etissimæ vitæ admiratione commoti, ad
 Deum conuertantur, eaq; luce ac splen-
 dore optimæ vitæ aliorum flagitia dete-
 gantur, & ex tenebris in apertum pro-
 ferantur. Hoc enim iubet ipse Christus,
 & Apostolus eius Paulus multis in locis
 diligenter præcipit. Et Ioannes prima
 sua Epistola nihil aliud docet, quàm vt
 quæ sit nostra professio cognoscamus,
 eamq; vitæ innocentia, puritate, ac mo-
 deratione declaremus, atq; ornemus.
 Eius rei tanta ratio habenda est, tantaq;
 cura suscipienda, vt pijs omnibus, qui
 Deum amant, nihil antiquius esse de-
 beat: atq; in omni consuetudine, in qua
 Christianus debet versari, ea reueren-
 tia est adhibenda cum erga Deum, tum
 etiam erga homines, vt quæ aliquam
 aut speciem habent turpitudinis, aut
 suspicionem offensionis, ea omnia vi-
 tanda sint: & omni studio ea quæren-
 da, ac persequenda, quæ aliquam vel
 commendationem, vel benevolentia
 conciliationem afferunt: cuiusmodi sunt
 quæcunq; vera, graua, iusta, pura, ami-
 ca: cum virtute denique, ac bona fama,
 laudeq; coniuncta, à Paulo enumeran-
 tur, & pijs proponuntur, ea omnia sunt
 omni

Philipp. 4.

omni tempore meditanda, atque omni studio excolenda. Nihil autem est quod grauius offendat, quodque animos ab huius professionis aut religionis studio magis alienet, quam morum maculae, & flagitia vitæ, in ea libidine, de qua loquimur, dissolutæ: & maximè eorum, qui cum abstineant ab honesta vxoris consuetudine, ac sancta coniugij societate, non tamen ab ijs vitijs atque stupris abstinent, quæ Deus prohibuit, & acriter se vindicaturum esse dixit. Neque verò hac vitæ turpitudine solùm fit offensio hominum, & alienatio: verùm etiam ac multò quidem magis ipsius Dei, qui nihil impurum ac flagitiosum in suis ferre potest, & ipsius Spiritus sancti, cuius in nobis habitantis templum esse corpus nostrum exstimare debemus. Illud autem flagitijs maculare, sanctumque Dei Spiritum, qui in eo habitat, ita tractare indignè, grauius sacrilegium ac scelus est putandum, quam templa alia & fana, auro, alijsque rebus spoliare. Quare rectè & sæpè admonet nos idem Paulus, ne hoc templum, quod corpus nostrum est, corrumpamus, neque Spiritum sanctum in eo habitan-

Grauißima
offensio ex
impudici-
tia.

Corpus pij
templum
Spiritus
sancti.

1. Corint. 6.

Castitas
corporis
quæ virtus.

tem contristemus. Nec verò naturæ est repugnandum, neque plus quàm possumus conandum, neque id suscipiendum, quod vires superat, & in quo infirmitas hominis cum magno pudicitia periculo periclitari potest. Castitas enim corporis non est eiusmodi virtus, quæ aut à natura nobis detur, aut à doctrina rationeque aliqua afferatur: sed est donum Dei singulare, quod non in multis late patet: quod tamen nisi sapientia excolatur, aut honesta aliqua occupatione custodiatur, non facile is, qui etiam naturam habet moderatam ac continentem, tueri poterit. Cùm autem intemperantia carnis tanta sit, & ad libidinem propensio, idque vitium pateat latissimè, Cur volumus tantæ conscij imbecillitatis aut tentare Deum, aut nos ipsos fallere, aut naturam violare, ad eamque rationem cogere, quæ cùm omni homine, tum maximè Christiano indigna est? Quare cùm in maxima naturæ infirmitate coniugium sit constitutum, & à Deo omnibus mandatum, non ad coëundam solum vitæ societatem, sed etiam ad pudorem, honestatem, ac existimationem retinendam, & ad Dei, spiritusque

que eius sanctitatem conseruandam
 profectò tam præclarum, tam salutare,
 ac necessarium Dei institutum nemini
 in vllò vitæ genere est aspernandum.
 Sed mihi hoc propositum non est, vni-
 uersè de matrimonio disputare, neque
 demonstrare quid cuiusq; hominis vitæ
 ratio requirat. Quisq; in eo statu, in quo
 est constitutus, secum consideret: &
 cum Deo, ac conscientia (quibus inui-
 tis nihil vnquam faciendum est) delibe-
 ret. Nam & natura hac quidem in re
 optima dux esse solet: & Deus ipsius
 naturæ, quòd oportunum necessari-
 umq; appetentis grauissimus est appro-
 bator, & suasor prudentissimus, fidelis-
 simusq; eius rei, quam cum ad nos per-
 tineat, ad suum consilium, iudicium
 arbitriumq; referri vult. Itaque cum de
 vita eligenda, ac in matrimonio degen-
 da, est constituendum, hæc duo in pri-
 mis in consilium, deliberationemq; sunt
 adhibenda: Animus nostræ facultatis
 conscius, & Deus *καθ' ἑαυτὸν*, omni-
 umq; nostrorum consiliorum, atq; stu-
 diorum testis. Ego verò quod institui
 explicabo, de coniugioq; literatorum
 disputabo: vt intelligatur aliquando,
 D 5 quod

In vitæ ge-
 nere suscipi-
 endo duo
 consulenda,
 conscientia
 & Deus.

Coniugium
studiosis ho-
nestum &
commodū.

quod plerisq; fuit incognitum, aut du-
bium, eam vitæ rationem à literarum
studio non abhorrere, sed ei maximè
congruere, ac conuenire, cùm propter
honestatem, tum etiam propter multas,
ac magnas vitæ commoditates, atq; iu-
cunditates. Atq; vt id cognoscatur me-
lius, explicandum nobis primùm est,
quæ, & qualis sit professio literarum ac
bonarum artium: quid suscipiat, & ef-
ficere debeat. Etsi enim quædam antè
de istius instituti studijq; officio ac mu-
nere à nobis dicta sunt: tamen vt id,
quod est propositum, facilius percipi
possit, coniugium vitæ literatæ neq; esse
indecorum, neq; importunum, non fa-
ciam incommodè, si quædam adhuc de
ratione literarum dicam: paucisque
ostendam, quod sit institutum eorum,
qui se totos in optimarum artium stu-
dio posuerunt: quid suscipiant, ac præ-
stare debeant. Nam tum meliùs scie-
mus, quæ sit conuenientia, congruen-
tiaq; coniugij cum hoc studio literarum,
cum quale vtrunq; antè perspexerimus,
alterumq; cum altero comparauerimus,
sine quo nulla non modò matrimonij,
sed ne alterius cuiusdam rei ad alteram
ad-

adiunctio atq; applicatio rectè fieri potest. Ac de coniugij quidem dignitate, vi, ac utilitate, supra est à nobis in genere disputatum. An verò conueniat huic professioni literarum, separatim quaerendum est. Ac illud inprimis scire oportet, quod ad omnis non modò instituti commendationem, verùm etiam muneris functionem valet plurimum, & sine quo nulla vitæ ratio Deo est grata, aut probata: huius instituti, quod in literis versatur, Deum esse autorem, effectorem, ac moderatorem, quem admodum cæterarum rerum bonarum omnium, quas ipse instituit, & hominibus ad vsum vitæ tribit. Primùm enim diuus Paulus doctrinam literarum, quam ille *γνώσιν λόγου καὶ σοφίας* dicit esse, in donis Dei munerat: & *παιδείαν*, hoc est, eruditionem liberalem, in ijs ponit muneribus, quæ ad Ecclesiam instituendam, vel (vt eius verbo vtar) ædificandam diuinitus data sunt. Deinde ea est ipsius rei tum dignitas, tum utilitas, vt etiam si nulla esset in diuinis literis expressa de ea autoritas, dubitare tamen non possimus, quin studium literarum, artiumq; ingenuarum, & à Deo opti-

Dignitas literarum.

Quæ sit
professio
literatorum

optimarum rerum omnium autore profectum fuerit, & in maximis eius beneficijs, quibus humanum genus afficit, numeratum: & omnibus seculis ijs hominum iudicijs decoratum, quæ vel ad honorem, vel commodum, in res præclaras atque vtilis amplissima conferri solent. Et id quidem meritò. Non enim aliud est vitæ institutum, aut studium, quod aut præclarius sit, aut magis fufas in omni vita habeat commoditates, quàm hæc professio literarum, de cuius plurimis maximisq; & ornamentis & adiumentis, aliàs multa & sæpe dixi, & scripsi. Nunc ea fuerunt attingenda, vt huius vitæ ratio & dignitas ea esse intelligatur, à qua matrimonij coniunctio non aliena videatur. Professio autem hæc est & munus eorum, qui ad bonarum literarum studium ita se contulerunt, vt acquiescant in eo, vt mentem atq; animum habeant ijs rebus omnib. instructum & ornatum, quæ in literis traditæ ac scriptæ continentur: ijsdemq; rebus mores, vitamq; hominum instituant, atq; ita eo instituto vtantur, & ad Dei, à quo profectum est, gloriam, & ad humanæ vitæ, propter quam est datum,

tum vtilitatem. Res porrò quæ literis
 extant compræhensæ sunt, *Facultas po-*
 litæ & subtilis orationis, *Scientia mul-*
 tarum bonarum rerum, & ad commu-
 nem vitæ vsum pertinentium, *Humani-*
 tas, omnisq; morum, ac vitæ & institu-
 endæ & regendæ *Disciplina, Virtus de-*
 niq; & *Sapientia, quæ ipsius vitæ ars est,*
 ac *magistra: ad quam cum ex omnibus*
 animantium generibus soli homines na-
 turam aptam habeant, nec tamen satis
 firmam ac valentem, requirunt ea do-
 ctrinæ adiumenta, quæ in literis compa-
 rata continentur. Hæc enim est vis ac
 facultas huius professionis, vt quod in
 natura hominis ad sapientiam aptum
 est, & quasi iam inchoatum, id perpo-
 liendum, perficiendumq; suscipiat: at-
 que tale, quantum fert quidem natura,
 in omni virtute, sapientiaque efficiat.
 Tria autem sunt, in quibus excolendis
 hæc ars vitæ maximè elaborat, *Lingua,*
Ingenium, & Voluntas: quorum pri-
 mum orationis elegantiam postulat, al-
 terum rerum noticiam, postremum vir-
 tutem. Nam hoc mihi quidem videtur
 studium literarum profiteri & suscipere,
 vt eos, qui se ei erudiendos atq; infor-
 mandos

Literis cō-
 præhensa.

Professio-
 nis literarū
 vis.

Tria in om-
ni disciplina
requisita.

Natura.

mandos tradiderunt, efficiat & in ser-
mone elegantiores, & prudentiores, &
in omni vitæ actione munereq; mode-
ratiore ac meliores, quàm sunt omnes
cæteri, quibus nulla liberalis literarum
doctrina fuit adhibita. Quod si hæc,
quæ proposuimus, in hoc omnium ge-
nere deteriora reperiantur, non est cul-
pa professionis, sed vitium eorum, qui
pulcherrimo instituto ad turpe otium &
voluptatem abutuntur. Tria autem sunt
quæ cum in omni disciplina atque arte,
tum maximè in hoc bonarum artium
studio requiruntur: Natura, quæ no-
biscum nascitur: Usus, qui ex multarum
rerum humanarum, vitæq; communis
experientia comparata: & Doctrina,
quæ ex his studijs ac literis desumitur.
Ad quæ tria vel excitanda, vel conser-
uanda, coniugium rectè institutum tan-
tum affert adiumenti, ut sine eo nec Na-
tura suum statum retinere, nec usus pru-
dentiolem habere possit, nec Doctrina
eam ingenij atq; animi culturam, quæ
summa in his studijs adhibenda est. De
Natura primum dicamus, quæ etiam in
primis desideratur, & cum illa duo præ-
currat necessariò, eius ratio primum
haben-

habenda est: Est enim in ea omnis artis
disciplinæq; initium, & informata, atq;
inchoata operis ratio, sine qua nulla res
nec perfici, nec bene excoli potest. Eius
ratio duplex est: Nam aut ad Valetudi-
nem, bonamq; corporis habitudinem
referetur, aut ad Honestatem: vtrunq;
enim natura hominis desiderat, vt & si-
bi bene sit, & Honestè. Quorum alte-
rum nobis cum brutis animantib. com-
mune est, in quibus etiam inest appeti-
tus, ac sensus sanitatis, & eius, qui ex ea
percipitur, iucunditatis: Alterum præ-
stantiæ hominis proprium est, qui so-
lus ex omnibus animantibus, ad virtu-
tem atque honestatem natus est. Ho-
mo enim est particeps rationis, cuius
cetera animalia expertia sunt. Sed
quantum ad valitudinem conducit mo-
deratus coniugij vsus, honestaque vxo-
ris consuetudo, Medicis & Physicis, qui
ista profitentur, explicandum relin-
quo. Hi enim sciunt, quid hominis na-
tura appetat, quid fugiat, quid ei sit
commodum, quid alienum.

Gulielmus Bigotius, qui in Medicis
ac Physicis diligenter versatus, sum-
mam harum rerum habet scientiam,
ali-

Valetudo
corporis.

Liber Bi-
gotij de ne-
cessitate
coniugij
promissus.

Honestas,
ac Dignitas

aliquando promisit, se de coniunctione matrimonij vsuq; eius necessario scripturum. Necessarium (opinor) intelligit, sine quo homo non potest valere. Itaq; eam partem Naturæ, coniugium ad bonam corporis, constitutionem appetentis, nos ei explicandam relinquamus: in quo valde prudenter faciet, si eam commoditatem ex legitima vxoris coniunctione eiusq; moderata consuetudine petendam esse doceat: & ea incommoda ostendat, quæ ex liberis illis, ac dissolutis scortationib. humanis corporibus multa & magna afferuntur. Alteram autem partem, quæ naturæ hominis maximè propria est, cuiusq; in his studijs maxima est habenda ratio, nos sumemus, & ostendemus, Honestatem ac Dignitatem, ad quam homo natus est, nulla alia ratione melius vel comparari, vel conseruari, vel amplificari, quàm honesta ac sancta vxoris societas, in qua homo literatus non cum literis solum atq; libris, sed etiam cum vxore ac liberis potest honestè, grauitè, moderatè, temperanterq; viuere: & eam vitæ existimationem retinere, sine qua nulla studia florere possunt. Nam antè
fatis

fatis demonstraui, quantum studium non modò literarum, sed etiam virtutis & dignitatis in hoc hominum genere esse debeat, quantaq; cura sit adhibenda, vt id, quod profitentur, omnibus ijs ornent rationibus, quibus aut professioni autoritas, aut hominum beneuolentia parari possit. Hoc enim est profectò vitæ institutum, quod nulla alia re vehementius, quàm virtute nititur: nec vlla re magis efflorescit, quàm dignitate, & vitæ existimatione: quæ nulla potest esse, nisi honestas existat, quæ dignitatem, quasi lumen quoddam, ex se gignit. Quare istius vitæ ratio ita est iustitanda, vt ea tota conferatur ad singulare virtutis studium, atq; excellentem laudis cupiditatem: idq; totum ad gloriam Dei, & commendationem muneris referatur. Ac primùm de honestate, quæ De Honestate. retineri in coniugio possit, dicamus: deinde de ea, quæ illam necessariò sequitur, Dignitate. Et quoniam magna honestatis vis, ad præclaram opinionem virtutis comparandam, in temperantia pudicitiaq; inest: sicut etiam turpitudinis par vis, ad infamiam atq; hominum offensionem, in libidine & impudentia:

E de ea

de ea primùm parte disputemus, cuius
quidem conseruandæ causa coniugium
est comparatum: atq; ostendamus, Ho-
mines literatos non posse castius, vere-
cundiusq; viuere, quàm in ea ratione
vitæ, quam Deus & ad libidinem con-
tinendam, & ad pudorem retinendum
instituit: & omnibus, qui se non pos-
sint continere, mandauit. Est enim in
coniugio moderato certa quædam ca-
stitas: cum hi, qui hoc vinculo coniu-
cti sunt, maritus & vxor Christianæ mo-
destiæ memores, eo vtuntur, non ad ex-
plendam libidinem, sed refrænandam.
Vfus enim honesti modestiq; coniugij is
debet esse, qui est cæterarum rerum om-
nium, quæ à Deo conditæ sunt, & ad
utilitatem hominum tributæ: vt is ver-
bo Dei semper constituatur, & ad uti-
litem necessariam aut delectationem
honestam, ac moderatam, non ad libi-
dinem intemperantem, & turpem vo-
luptatem referatur. Nam tum nobis
prodest id, quod à Deo est datum, si
ex eo capiamus eum vsum atq; fructum,
quem Deus nobis præscribit, & naturæ
necessitas requirit. Sanctificatur enim,
vt Paulino verbo vtar, cum agnitione
bene-

1. Corin. 7.

1. Corin. 7.

DE CONIUG. LITERA. 51

beneficentiæ diuinæ, à qua profectum donum est, tum etiam ea moderatione, quæ in perfructu dono adhibetur.

Coniugij autem natura ea est, vt non tam corporum vinculum sit, quàm animorum: & quod ex eo corpori tribuendum est, id magis ad libidinis remedium coërcendæ, quàm ad licentiam explendæ valere debet, Quare si huius coniunctionis vis ac institutio rectè intelligatur, & in ea perfructu is modus adhibeatur, qui in cæteris Dei muneribus tenendus est, vt ad necessarium vitæ usum referatur: poterit, mea quidem sententia, talis vitæ ratio atq; moderatio bonis omnibus approbari: & pudicitia, castitatisque nomine, cum apud homines, tum etiam apud Deum commendari. Atq; hanc quidem castitatem possunt habere omnes, qui animum habent & liberali literarum doctrina excultum, & Christiana religione temperatum. Cùm illa virginum castitas paucorum sit hominum, & eorum solùm, quibus Deus naturam quandam singularem dedit: non omnium communem, neque latè patentem. Magna enim vis est doctrinæ elegantis in con-

Coniugij natura.

Castitas virginum.

formandis moribus, temperandisq; ingenijs: maxima verò eius spiritus, qui à Deo nobis est datus: qui cum sit sanctus, ac diuinus, ipsum hominem mirabiliter immutat, naturamq; etiã intemperantem potest moderatissimam reddere. Quod si aliquis in literis ingenue eruditus, & in timore ac reuerentia Dei piè institutus, hunc Spiritum in moderanda vitæ ratione autorem & ducem sequatur, atq; audiat vt magistrum ac monitorem, in eoq; instituto & studio, ad quod est à Deo deductus, diligenter versetur: dubitandum non est, quin possit ita viuere, vt & apud Deum, & apud homines illustrem pudoris ac modestiæ laudem obtineat, & summam gratiam ineat. Vtra autem castitas maiorem laudem, gloriamq; apud Deum pariat: eorumne hominum, qui in cœlibatu integrè ac castè viuunt: an coniugum pudicè, temperanter, sobrieq; viuentium, Theologis disputandum relinquo. Illud tantum dico, vitam coniugum pudoris, modestiæ, ac temperantiæ plenam, quam præsertim pietas, timorq; Dei talem efficit, & regit, Deo, atq; hominibus maximè gratam esse, & pro-

Cœlibatus
ne, an con-
iugium tem-
peratū, ma-
iorem pari-
at laudem.

probatam. Nec verò hanc sancti coniugij moderationem, ac pudicitiam, Literæ, ac Musæ aspernantur, quæ à Poëtis castæ virgines esse dicuntur: nec earum princeps, atque omnium honestarum artium inuentrix Minerua: tametsi coniugio nunquam, vllaq; viri consuetudine vsa fuerit, perpetuoq; virgo vixerit. Ea verò & Musæ ac Literæ hanc pudicam, modestam, ac sanctam vxoris & mariti consuetudinem vehementer & amant, & approbant, & sibi honori, ac dignitati esse putant, atq; etiam multò magis quod in summa potestate eius rei, qua libido expleri potest magnam moderationem continentiamq; intuentur, atq; admirantur. Illius verò vitæ, quam pleriq; degunt in omni carnis intemperantia ac turpitudine, eas omnino pudet: nec cum huiusmodi hominibus flagitiosis commercij aliquid habere nec volunt, nec possunt. Etenim quomodo fieri potest, vt quod ante de societate, quæ hominib. cum Deo est, diximus, inter eos vlla esset coniunctio, & vitæ studiorumq; communicatio, inter quos tanta naturæ ac morum dissimilitudo, differentiaq; existit. Musæ enim castæ,

Musæ non
aspernantur
sancti con-
iugij moder-
ationem.

pudicæ, verecundæ virgines dicuntur.
 Ipsa tota ratio literarum plena est mo-
 destiæ, pudoris, omnisque honestatis.
 Quomodo igitur eorum hominum tam
 discrepans ac repugnans vitæ ratio, tam
 fœda & dissoluta viuendi consuetudo
 cum hac musarum verecundia, litera-
 rumque elegantia & dignitate conueni-
 ret? Quod commercium impuri, libi-
 dinosique homines cum Musis castissimis,
 & literis elegantissimis habere possent?
 Quomodo ad sanctissima Musarum adyta
 auderent accedere, aut quibus oculis
 eas intueri, aut quo ore cum illis collo-
 qui homines tantæ impuritatis, ac fœ-
 ditatis sibi conscij? Quid verò dignum
 literis, earumque autore Deo cogitarent,
 aut scriberent, aut docerent, aut omni-
 no facerent, & dicerent, qui mentem
 atque animum habent fœdissimis cogita-
 tionibus studiisque occupatum? Nec verò
 id faciunt, nec literas amant, quorum
 animus turpissimis est implicatus amo-
 ribus: sed eas refugiunt, ac verentur:
 tametsi omnem pudorem simul cum pu-
 dicitia abiecerint, tamen cum in men-
 tem venit tam diuersa vitæ ratio, tanta
 ingenuæ doctrinæ atque impuræ vitæ dif-
 cre-

crepantia, non potest eos non pudere, præsertim cum ipsas literas habeant severas vitæ magistras, quas quoties adunt, audiunt, vident, toties suos mores infames, & turpia studia gravissimè reprehendi vident. Quare cum eiusmodi vitæ flagitiosæ, & conscientiam testem gravem habeant, & literas asperas accusatrices, à quibus sua probra quotidie audiant, fieri nullo modo potest, ut studium vllum erga bonas literas habeant, & eam tranquillitatem mentis, quam hæc studia postulant. Quomodo enim aut amarent literas, earumque studio delectarentur, à quarum doctrina præceptisque ita abhorrent, & quibus se inuisos propter talem vitam sentiunt? aut mentis quietem conseruarent, quam gravissimo conscientie testimonio, maximoque tormento perturbatam habent? Postulat autem ea ratio cum acre studium, summamque in literas amorem, tum verò maximam animi securitatem & libertatem: quæ nulla potest esse, cum ipse animus, aut turpissimis studiis est distractus, aut gravissimis conscientie tormentis agitatus. Sentiunt pij, ac verè studiosi, etiam in leuioribus peccatis,

Literæ etiã
zelotypia
moueatür.

non illam modò animi perturbationem, verùm etiam literarum occultam quandam offensionem, tacitamq; reprehensionem, quæ illos neq; animo finit quiescere, nec cum literis in gratiam redire, donec id, quod est commissum, correxerint, vitamq; honestissimo studio dignam toto animo susceperint, atq; constituerint. Est enim in optimis etiam literis ea natura, vt zelotypia moueantur, velintq; singulariter, & penè vnice amari ab ijs, qui se illis dediderunt; eumq; amorem castum, atq; integrum conseruari, nec in vllos alios conferri, nisi in eos, qui ab ipsis non abhorrent, id est, in bonos, pios ac modestos. Vt verò studium animi ad turpes amores, fœdasq; libidines conuertatur, nullo pacto ferre possunt. Sunt enim natura non solùm ipsæ elegantes, politæ, liberales, ac honestæ: verùm eius elegantia, decoris, & honestatis in alijs appetentes, amantesq;: hoc est, vt Græci dicunt, φιλόκαλοι. Et quemadmodum accidit τῶν ἐρωτικῶν, vt displiceant, quæ sunt deformes, immundæ, proteruæ, impudicæ: maximè verò placeant pulchræ, mundæ, elegantes, modestæ, ac verècundæ:

cundæ: Ita vsu venit in studijs ingenuarum literarum, vt vitæ turpitudine, morumq; deformitate, magna earum fiat offensio, atq; alienatio: vitæ autem honestate, maximeq; modestia, ac verecundia, admirabilis ipsarum amor studiumq; exardescat, atq; eò multò magis, quò præstantior est animorum amor quàm corporum, excellentiusq; iudicium literarum de pulchritudine virtutis, quàm aliorum hominum de venustate corporis. Hanc autem offensionem, & à literis alienationem, studiosi ac modesti sentiunt, tum facilè, cùm aliquid commiserunt, quod neq; doctrinæ, nec professioni est consentaneum: & maxime si ea in re peccarint, quæ cum aliquo flagitio corporis, inquinamentoq; coniuncta sit. Nam tum quidem tanta solet fieri ipsius animi à literis abalienatio, vt illis reconciliari vix, aut magno cum labore posse videatur. Est enim hoc corpus nostrum, vt Spiritus sancti templum: quoddam existimandum, ita ingenij atque mentis domicilium, quod & Deus, & ipsæ Literæ volunt mundum, sanctum, incorruptum seruari: neq; potest flagitij vllis maculari, sine maxima aut offensionem.

fensione spiritus , aut perturbatione
 mentis. Quanquam sunt aliqui, qui diu-
 turna flagitiorum consuetudine ita sunt
 affecti & confirmati , vt (quod Paulus
 de impijs ait) sint planè ἀνάληπτοι, hoc
 est , prorsus obstupescant, atque omni
 sensu turpitudinis careant. Quidā etiam
 sunt , qui ad eam vitæ rationem flagitio-
 sam adiungunt opinionem impiam : ita-
 que existimant, eam vitam nec alienam
 esse à professione , & à Deo conces-
 sam. Quorum hominum neq; vita con-
 taminata à morte distat, in qua nullus
 est sensus eius rei, cuius in alijs est acer-
 rimus : neque mens corrupta à natura
 beluarum, quæ tantam fœditatem non
 possunt intelligere. Sed hi quamuis con-
 nentur naturam humanam exuere, ei-
 usq; omnem sensum abolere : nullo ta-
 men modo possunt vnquam facere, vt
 aut cum Deo , aut cum literis pacem
 habeant, aut mentis quietem retineant,
 quæ in illis multis fœdisq; maculis est
 inquinata, & conturbata. Vita verò eo-
 rum , qui se in matrimonio locarunt, in
 eoq; modestè, sobriè, ac pudicè viuunt,
 adeò Literis delectantur, vt huiusmodi
 societatem vehementer expetant, & sibi
 tales

tales vehementer adiungant, atq; in numero coniugum & esse & haberi gaudeant. Nam etsi sunt virgines, in eoq; coniugatis dissimiles, tanta tamen est morum vitæq; similitudo, ac conuenientia optimarum literarum, & sanctorū coniugum, vt nihil possit esse nec coniunctius, nec congruentius. Quamobrem ij literati, qui in coniugio & studio ita se gerunt, & nullum vestigium libidinis in eorum vita & moribus appareat, neque Deum metuunt propter conscientiam, neq; literas refugiunt, quas suæ vitæ piæ ac modestæ habent testes & laudatrices: sed in eo instituto ita viuunt, vt in eo conquiescant, & ea omnia cogitent, & scribant, & doceant, quæ tam præclaro studio ac munere sunt dignissima, & Reipub. vtilissima. Ac de hac quidem virtute satis sit dictum, quæ huic nominum generi maximè conuenit, & magnam commendationem parit. De reliquis verò virtutibus, quæ pertinent ad honestatem, pauca etiam dicamus, Grauitate, Constantia, Iusticia, Fide, omniq; Probitate: quæ cum in omni vitæ, tum maximè in hac studiosa ac literata vigere debent: ad quod ostendendū, quid

Grauitas &
Constantia

Iusticia.

Fidēs.

quid opus est longiorem orationem cō-
parare? Quis est enim qui dubitet, quin
is aut grauius ac constantius cū in om-
ni vita, tū in studijs sit versaturus, qui
graue[m] constantemq[ue] disciplinam do-
mi suæ constituerit, in eaq[ue] se, vxorem,
liberosq[ue] suos cum summa Dei reue-
rentia continuerit: quā is, qui omni
cura, disciplina domestica solutus, libe-
rius ac dissolutius sæpè viuit? Aut iusti-
us victurus, & studiosius humani gene-
ris societatem seruaturus, qui priuatam,
domesticamq[ue] diligenter coluerit, à su-
isq[ue] principia naturæ ad alios duxerit,
in hisq[ue] iura humana didicerit, nec sibi
soli se natum esse, sed patriæ etiam, libe-
ris, parentibus, amicis: quā is, qui
in vita illa solitaria viuens sibi soli, quid
humana societas, communisq[ue] vita po-
stulet, ne cogitare quidem potuit? De-
niq[ue] quin is fidem, beneficentiam, libe-
ralitatē, cæteraq[ue] officia, quæ hominibus
tribuenda sunt, persequatur sit me-
lius, qui in suis ea iam est diligenter me-
ditatus: quā is, qui cœlebs perpetuò
viuit, expers domesticæ Charitatis? Ete-
nim hæc iura & officia societati hominū
tum præstantur melius, cum à dome-
stica

stica, priuataq; coniunctione, & charitate profecta ad alios, non modò Ciues, sed etiam peregrinos, omnisq; generis homines diffunduntur. Prima enim societas hominum atq; coniunctio est in ipso coniugio, ex quo primùm, tanquam ex quodam seminario liberi, propinqui, affines existunt. Deinde omnes ciues propagantur, & inter se confociantur. Neq; solùm Coniugium principium est Reipublicæ, & seminarium, verùm etiam, cum est bene constitutù, omnis iusticiæ fundamentum: neq; vnquam erit vlla bona Respublica, in qua nulla ratio Matrimonij habetur: tum enim flagitia, tum scelera omnia nascuntur, cum omni pudore sublato, ruunt homines, tanquam feræ, in promiscuos concubitus, nec vllò certo ac legitimo amore ac charitate vel coniugium, vel liberorum implicantur. Et omnino humanam societatem tollunt, qui hanc coniunctionem tollunt, aut imminuunt. Nulla enim est tanta hominis ad hominem adiunctio, quanta est vxoris ad maritum, aut liberorum ad parentes: hacq; sublata charitate, nullum ius humanæ societatis saluum relinquitur. Quare Coniugi-

Prima societas hominum in coniugio.

Pudicitia

Vltimum

iugium honestum non domesticæ solum, sed etiam ciuilis coniunctionis vinculum est existimandum : quo disrupto, necesse est dissolui omnem humanam societatem, præstantissimamque virtutem Iusticiam tolli, atque etiam pietatem ac religionem. Nam fieri nullo modo potest, ut aut Deo pius cultus tribuatur, aut iustus amor Proximo, sublato, vel etiam neglecto eo vitæ instituto, in quo & Deus maximè vult honorari, & homines plurimùm possunt adiuuari. Iam quid dicam de Prudentia, quæ in virtutibus etiam ponitur, & Vsu rerum, quem cum natura & doctrina in studijs literarum necessarium esse supra diximus? At quem usum is habere poterit, qui in illo otio ac solitudine latet semper abditus, neque in communem hominum societatem consuetudinemque ciuilem vnquam prodit? An non multò maiorem is acquirit, qui in priuatis, domesticisque rebus est versatus, qui iam domi in sua familia sentijt, ac didicit, quid natura & consuetudo hominum requirat? qui in se, vxore, liberis, totaque familia instituenda & regenda est expertus, quæ in literis de natura hominum, de moribus,

Prudentia.

Vsus rerum.

bus, de totius vitæ degendæ ratione, à doctissimis prudentissimisque hominibus scripta sunt. Itaque licet videre eos, qui viuunt in matrimonio, multo esse prudentiores, & ad communem vitam aptiores, quàm sunt ij, qui in solitario illo otio, perpetuoque cœlibatu totam vitam consumunt: qui propter insolentiam, atque inscitiam earum rerum, quæ in vita versantur, omnium sunt ineptissimi, in humanisque rebus peregrini quidam, ac hospites esse videntur: quod quid turpius, & literis indignius esse potest? Nam antea quidem satis demonstrauimus, quanta excellentia orationis tum elegantis, tum prudentis in ijs esse debeat, qui ad hæc studia se contulerunt, quantaque de eorum vel ingenio, vel consilio hominum opinio atque expectatio esse soleat. Sed nisi is, qui in omni re plurimum potest, & magistros efficit, in optimis disciplinis Vsus accesserit, non sanè video, quomodo illa quæ literis extant scripta, aut bene percipi, aut ad aliquam vtilem vitæ rationem rectè adhiberi possint. Neque est quisquam, qui certam habere possit scientiam earum rerum, quæ in vita versantur,

tur, nisi in vita versatus fuerit, multaq̄
 in ea expertus. Atq̄ hanc quidem expe-
 riendi facultatem maiorem habent ma-
 riti quàm cœlibes, qui in priuato illo ac
 otioso studio ita se abdunt aliquando,
 vt quid in vita vel domestica vel ciuili so-
 leat fieri, ibi nihil intelligant, nec ipsi
 inde magnum fructum ad communes
 hominum necessitates perferant. Non
 illud repetam, quod supra dixi, plerosq̄
 esse, qui illo otio & solitudine magis
 vtantur ad voluptates percipiendas,
 quàm ad literas excolendas: ad ani-
 mumq̄ mollitie potius effœminandum,
 quàm ad ingenium liberali doctrina
 conformandum, & confirmandum. Nos
 hoc in loco de Vsu rerum loquimur, &
 prudentia, quæ nulla alia ratione potest
 melius aut parari, aut confirmari, aut
 omnino conseruari, quàm ea vitæ Di-
 sciplina, de qua ante diximus, quæ cum
 in omni virtute, omniq̄ vitæ officio sit
 posita, tum maximè in Temperantia,
 Continentia, ac Moderatione, cum cu-
 piditates hac summa ratione continen-
 tur, in omnibusq̄ & factis, & dictis, &
 consilijs, ac cogitationibus is modus ad-
 hibetur & ordo, vt optimus naturæ sta-
 tus

Disciplina
 vitæ.

Temperan-
 tia, Conti-
 nentia, Mo-
 deratio.

tus conferuetur, mentisq; constantia & tranquillitas retineatur. Neq; enim fieri possit, vt ij aliquid prudenter vel cogitent, vel dicant, vel faciant, qui in omni intemperantia voluptatumq; licentia vitam ducunt. Neq; omnino est aliud, quod vniuersam hominis naturam, & præcipuè vim mentis atq; ingenij magis euertat, & extinguat, quàm studium voluptatum immoderatum: neque quod studio literarum ac optimarum artium magis repugnet, sapientiæq; percipiendæ plus obsit, quàm vita intemperans & dissoluta, ea præsertim, quæ flagitiosis libidinibus totum corpus contaminat, atq; eneruat. Quare rectè D. Paulus huiusmodi homines in corpus proprium peccare dicit. Quòd si corpus hac carnis intemperantia læditur, quid de animo dicemus? qui cùm sit ex cælo ortus, & à Deo haustus, in ipso corpore, quasi in domicilio ac templo quodam, ab eo qui genuit, locatus est: ad cuius quidem cœlestem diuinamq; naturam tum conferuandam, tum excolendam, permagni refert, quo in corpore inclusus agat, quasiq; in domo quadam habitet. Itaque quod Paulus in ecclesia omnib. pijs

Carnis voluptas ac intemperantia.

1. Corin. 6.

F præ-

præcipit, ne corpus suum stupris pollu-
 ant, sed in omni conseruent sanctimo-
 nia: propterea quòd Spiritus sanctus in
 eo, tanquam in quodam templo habi-
 tet: hoc etiam præcipiendum est ijs,
 qui in studijs humanitatis liberaliumq;
 artium ingenuè atq; honestè versari vo-
 lunt: hiq; omnes sunt admonendi, vt
 corpus suum quasi delubrum ingenio ac
 menti consecratum habeant, nec vlla re
 corrumpant, qua animi vis aut retarda-
 ri, aut deprauari, aut omnino extingui
 possit: sed potius contineant cupidita-
 tes, imprimisq; libidinem impudicam:
 sintq; non solùm in cibo ac potu sobrij,
 verùm etiam reliquo corpore casti ac
 pudici: & ita inseruiant corpori, vt sine
 flagitio, ac dedecore, & valetudinis, &
 mentis maximam rationem habeant.
 Nulla enim est res, quæ mentis aciem
 melius expurget, ad sapientiæq; studi-
 um magis excuant, quàm animi mo-
 deratio, & temperantia in moderandis
 voluptatibus corporis. Itaq; hanc vir-
 tutem, quæ cupiditates continet, So-
 crates apud Platonem ait esse nomina-
 tam Σωφροσύνην, quasi σώζουσαν πῶς φεβύ-
 σιν, propterea quòd prudentiam conser-
 uet,

Σωφροσύ-
 ην.

vet, quæ nulla esse potest, nisi natura hominis conseruetur, maximeque ea pars, quæ eius vnus propria est, & ad virtutem atq; sapientiam apta: cui nihil in rerum natura tam est inimicum ac infestum, quàm voluptas blandissima domina, inprimisq; ea, quæ cum inquinamento corporis coniuncta est. Nulla pestis est, quæ tam noceat corpori, quàm ingenio hæc voluptas: quæ etiam in iusto legitimoq; coniugio vim mentis lædit, si est immoderata: in nefarijs verò, & vagis scortationibus, omnes vires: tum corporis, tum animi planè labefacit, atque corrumpit. Quare si quis vult naturam in sua integritate, & præstantia, præcipueq; partem eam, in qua excellenda elaborant literarum studiosi, debet cupiditates continere cum animi, tum etiam corporis, eamq; inprimis voluptatem, quæ magis cœlibes, quàm coniuges infestare solet. Neq; solum in coniugio naturæ nostræ inseruimus, mentisq; prudentiæ consulimus, verum etiam & offensionem hominū vitamus, & existimationem vitæ retinemus, quam antea diximus doctis hominibus non negligendam. Ea autem maximè com-

paratur ea virtute, de qua supra dictum est. Nam quemadmodum iniusticia violantur homines, cum in ipsorum aut rem, aut corpus aliqua fit iniuria: ita immodestia, impudentiaque offenduntur, cum in moribus ac vita alicuius apparet turpitudine, quam animi, praesertim bonorum, videre nullo modo possunt. Itaque sicut iusticia neminem laedit, sic verecundia nullum offendit, cauetque omnia, quibus tanquam foetore homines auertuntur, & ea suscipit & agit, quae cum sint decora, ac modesta, hoc est, homines naturae congruentia, benevolentiam hominum cum approbatione merentur. Adhibet enim haec virtus reuerentiam cum erga omnes, tum praecipue erga optimum quemque, studetque bonis viris ac doctis imprimis approbari. Sed pudoris commendatio nusquam maior est, quam in moderato sanctoque coniugio, cum ipsi coniuges Deum habentes ante oculos, ita viuunt modeste ac caste, ut in coniugio pudissimum coelibatum profiteri videantur. Cum hi, qui coelibes dicuntur, eam edant vitam, quam omnes nouerunt, tantumque pulcherrimum nomen coelibatus impurissimis

Coelibum
vita.

simis morib. prætendant. Sed nulla sunt integumenta, nulla tam speciosa sanctitatis fictæ nomina, quæ possint illorum flagitia occultare: & ea iudicia hominum mutare, quæ de illis iandiu facta sunt, ac fiunt quotidie. Ea enim est communis, ac iam longè lateq; peruagata opinio, quòd cœlibatus in plerisq; nihil aliud sit, quàm prætextus impudiciæ, & spicies quædam virginitatis ad libidinem tegendam maximè accommodata. Alioqui nescio quomodo fiat, vt etsi hæc tam diuersa morum ratio, in vtroq; hoc hominum genere non sit, altera honesta, altera infamis, viuantq; vtrique peræquè honestè, tamen melius semper homines sentiant de coniugatis, quàm cœlibibus: quos etiam honestè, pudiceq; viuentes, vix possunt liberare suspitione earum rerum, ad quas sentiunt seipfos esse propensos. Alios verò tum putent grauius ac moderatè esse victuros, cum id vitæ genus sunt amplexi, quod ad honestatem retinendam comparatū diuinitus esse arbitrantur. Quamquam in hoc etiam genere sunt aliqui flagitiosi, & adulteri, quorum libidines effrænata non continentur in coniugio,

sed foris scelerate peruagantur: qui tamen si essent verbo Dei instituti, & admoniti, melius viuerent. Verum nos hic ostendimus non quid à quibusdam, sed quid ab omnibus aut pluribus solet fieri: nec de aliquibus, sed de toto ipso genere iudicandum dicimus. Dubium autem non est, quin facilius ratio grauius continenterque viuendi proposita sit in coniugio, quam in coelibatu: pluribusque hominibus ad honestam opinionem, cum omnis virtutis, tum maxime moderationis & grauitatis locus in eo pateat, in quo quidem innumerabiles homines omnibus ætatibus honestissime vixerunt, non ex gentilibus solum docti, sed etiam ex nostra religione pii ac sancti, Abraham, Isaac, Iacob, Moses, David, aliqui etiam Apostoli: hodieque sunt penè infiniti, qui cum summa sua dignitate, & Dei gloria, in hoc vitæ instituto acquiescunt. Paulus etiam cum describit, atque eligit bonum episcopum, hoc in vitæ genere versatum & probatum eligendum dicit esse. Nam cuius prudentia, industria, grauitas ac integritas in familia regenda continendaque fuerit perspecta, eum idoneum putat, qui

1. Timot. 3.

qui donum Dei, hoc est, Ecclesiam gubernet. Quod iudicium Pauli non in Ecclesiasticis solum magistratibus est verum, sed etiam in Politicis: ut ij semper rebus alienis, aut communibus rectè sint præfuturi, qui in suis & priuatis rectè versati fuerint. Habet enim Oeconomia parvæ Reipublicæ quandam imaginem, in qua primùm Pater, familias tanquam Rex quidam est: deinde eius vxor Mater, familias est domina, atque eius imperij focia: tum liberi, & reliqui demestici, quasi ciues sunt, quibus illi præsunt: quos cum bene regunt, atque in omni graui constanteque disciplina continent, cumq; conseruant, & amplificant rem familiarum, magnam commendationem tum prudentiæ, tum grauitatis, ac moderationis afferunt, ad res maiores grauioresq; administrandas. His verò studijs, de quibus nunc loquimur, maiorem autoritatem & dignitatem affert modestia & industria alicuius literati in coniugio cognita, quàm eadem in illo cœlibatu, in quo tanquam in solitudine, aut obscuritate, non potest tam illustris, claraq; existere. Quamobrem pu-

Oecono-
mia Reipu-
blicæ ima-
go quæ-
dam.

to nunc satis intelligi, Coniugium ab studio literarum non esse alienum: tum quia vtrunq; à Deo ita esse institutum, vt alterum cum altero non indecorè coniungi possit: tum etiam quod in ea coniunctione huiusmodi vita potest degi, quæ & Deo honori sit, & literis dignitati. Hoc adhuc melius intelligetur, cum fuerit demonstratum, quale coniugium hominis studiosi, qualemq; vxorem eius esse oporteat, in quo etiam non solum honestatem istius vitæ cognoscemus, verum etiam vtilitatem, quæ erat altera pars huius disputationis mæ. Primùm igitur videamus, qualis vxor eius hominis, de quo loquimur, esse debeat: Deinde exponemus eas commoditates, quæ ex coniugio bono ac moderato consequuntur. Ac principio illud quidem hac in re rectè præcipitur, vt qui habet in animo vxorem ducere, is prius deligat, quàm diligat. Nam nulum aliud est vitæ genus, in quo eligendo ac constituendo maior sit adhibenda vel prudentia, vel diligentia. Alia enim instituta vitæ, atq; studia, postquam sunt suscepta, possumus deponere, cum nobis non videntur aut naturæ nostræ

Vxor literati qualis esse debeat.

Delectus vxoris.

nostræ apta esse, aut rationibus nostris commoda: neq; in aliquo eorum commutando in ullam aliam reprehensionem incidimus, quàm aut imprudentiæ in deligendo, aut inconstantia in deponendo. A Coniugio verò semel instituto, & suscepto, nulla potest fieri discessio sine summo scelere, & ea impietate, quæ maximis sit pœnis vindicanda: nisi id accidat, quod coniugium violat & dissipat, quod Christus in Euangelio solum excepit. Cum enim semel hoc genus vitæ est susceptum, in eo aut cum molestia infinita, aut læticia perpetua manendum est. Quare in eo instituendo summa tum cautio, tum diligentia est adhibenda, quod malè institutum affert coniugibus non stulticiæ solum, aut negligentia vituperationem: sed molestiam etiam, & pœnitentiam sempiternam. Itaq; illud Publij Mimi præceptum, quo monemur, vt ea in re diu deliberemus, quæ semel facienda est, cum in omni vitæ ratione atq; actione suscipienda multum valet, tum in ineundo, coëundoq; coniugio plurimum quod nullam habet mutationem, sed aut pœnam temeritatis perpetuam ac grauem, aut correctionem

Matth. 5.
& 19.
Marci 10.
Lucæ 16.

Providen-
tia Dei pru-
dentiae no-
strae iungen-
da.

Deus coniu-
gij autor.
Matth. 19.

nem valde difficilem. Atq; eò etiam ho-
mini studioso est diutius diligentiusq;
deliberandum, quò magis metuendum
est, ne tranquillitas, otiumq; studiorum
perturbetur accersita, & adiuncta ea
vxore, cum qua nec satis honestè, com-
modè, iucundeq; possit viuere. Sed par-
uam existimo prudentiam consilij nostri
fore, nisi cum ea summam Dei prou-
dentiam coniungamus: imò verò ipsum
Deum autorem atque gubernatorem
coniugij nostri statuamus: eumq; & con-
sulamus, vt in re obscura, dubiaq; eru-
diamur: & inuocemus, vt in periculosa
adiuuemur. Sine hac quidem diuina
aut consilij communicatione, aut auxilij
petitione, ac inuocatione, nulla neque
deliberatio diuturna, neq; electio accu-
rata magnopere vnquam profutura est.
Nec vlla non modò coniugij, sed ne al-
terius quidem cuiusdam rei institutio
atq; susceptio potest succedere. Etenim
Deus vnus est, qui instituit hoc vitæ ge-
nus, qui Masculum & Fœminam con-
iunxit: qui vt mundum regit vniuer-
sum, ita coniugium puccherrimam opti-
mamq; mundi partem moderatur. in
quo quidem si ex sententia, ac voluntate
Dei

Dei sit susceptum, tanta extant Dei beneficia, quanta in nulla alia institutione vitæ: sin aliter instituatur, ea apparent neglecti numinis iudicia, quæ ad metuumdum Deum, atque inuocandum omnes vehementer commouere debent. Romani veteres res omnes graues, quas suscipiebant, non solum publicas, sed etiam priuatas, in ijs maximè coniugia, ab auspicijs, & precatone ordiebantur: eiusq; rei negligentiam, aut etiam prætermisionem nefariam arbitrabantur. Nos Christiani, qui non falsa, & obscura, vt illi: sed vera, ac clara auspicia habemus, in verbo Dei posita, tanta in re negligentes erimus? An non cum eo communicabimus, eiusque implorabimus opem, à cuius manu bona vxor proficiscitur, ac datur: cuius prouidentia tota hæc coniugata vitæ ratio, in bonis ac pijs viris maximè, & instituitur, & gubernatur, & omni genere bonorum cumulatur? Atq; hæc quidem negligentia inuocandi numinis videmus in plerisque coniugibus quantum noceat, in quantasq; molestias & miserias multos homines adducat: qui aut amore libidinoso incitati, aut turpi pecuniæ studio

Numinis
inuocandi
negligentia
quantum
obsit.

dio commoti, aut sua etiam confisi ni-
 mia prudentia, eam asciscunt in vitæ so-
 cietatem, qua cum nec sanctè, nec aman-
 ter ac concorditer, nec suauiter possunt
 viuere: quæ eorum vita perturbata, &
 misera facit, vt permulti putent Coniu-
 gium studio litetarum atq; otio non sa-
 tis esse accommodatum. Verum nos hîc
 non de vulgari matrimonio loquimur,
 sed hominum doctorum & piorum, qui
 eam vitæ rationem non ingrediuntur,
 aut impudicè, aut auarè, aut etiam con-
 fidenter, sed sapienter, ac reuerenter
 cum inuocatione eius, qui istius totius
 rei institutiq; præclari autor est. Nam
 quoniam doctrina liberali & pia ingeniû
 habent excultum, debent esse, & in ap-
 petendo moderatiores, & consideratio-
 res in cauendo, & vero in Deo colendo,
 inuocandoq; diligentiores, quàm sunt
 alij, quorum ànimi nec doctrina litera-
 rum, nec religione imbuti sunt. Quare
 studiosi omnes hoc teneant inprimis, vt
 cum de ducenda vxore deliberant, ante
 omnia Deum castè adeant, & liberè tan-
 ta de re consulant, omneq; animi pro-
 positum, atq; consilium, ei familiariter
 exponant: eiusq; petant eam tum beni-
 gnita-

Deus de du-
 cenda vxore
 consu-
 lendus.

gnitatem, tum opem, quam ab initio mundi, cum coniugium instituisset, pijs hominibus promisit. Est enim à Mose ita scriptum, Quòd Deus posteaquam virum & fæminam vinculo isto coniunxisset, illis bene dixit, hoc est, se illis affuturum, eorumq; coniugium adiuturum fortunaturumq; præmisit: quæ quidem promissio à principio primis illis humani generis parentibus facta, postea omnibus seculis valuit, in coniugio eorum, qui Deum autorem eius vitæ cognouerunt in eaq; instituenda inuocauerunt, & iam instituta ac suscepta piè coluerunt: valebitque perpetuò in ijs coniugibus, qui hac mente eam vitæ rationem ingrediuntur, & ingressi in ea versantur. Cùm autem nullius rei nec grauior, nec difficilior incidat deliberatio, quàm hæc de vxore ducenda consultatio, id tali in tempore & re est faciendum, quod propheta harum rerum scientissimus in hisq; maximè versatus præcipit ac monet, vt tota cura, & animi sollicitudo domino committatur, atque in eius voluntatem euentus nostri totius consilij institutiq; permittatur. Is enim tum omnia faciet, & petitionem nostram

Coniugij
boni finis,
et
honos Dei.

Genesis 2.

nostram exaudiet: quæ debet esse eiusmodi, ut is, cuius summa est hæc in re tum potestas, tum prouidentia, nobis eam det uxorem, qua cum vno eodemque spiritu coniuncti, ipsum purè colere, atque honorare in hac societate possimus. Hic enim est finis boni sanctique coniugij, *Cultus Dei*, & honos, in vna familia, quasi in parua quadam Ecclesia à coniugibus, liberis, ac omnibus domesticis celebratus. Atque hæc præcipua causa, bonos & doctos viros, ad coniugium vehementer commouere debet: ut quoniam non bonum est, ipsum hominem esse solum, habeat secum eam, quæ religionis, pietatisque sit socia & particeps, & adiutrix: cum qua vno spiritu, ac fide Deum creatorem suum inuocet, eiusque in conspectu vitam integram, sanctamque traducat. Neque est dubium, quin si hoc animo coniugium expetatur, & ad illud suscipiendum, constituendumque puræ preces adhibeantur, Deus adsit, & eam uxorem det, qualem nullius hominis aut prudentia, aut diligentia reperire, aut præpotentis alicuius autoritas gratiæ dare posset. Diues quidem & formosa, aliisque rebus eius-

eiusmodi ornata, humanis vel consilijs, vel studijs, inueniri posset. Sed quæ cum nostris probis, ac pijs moribus conueniat & congruat, quæ in religione, cultuq; Dei nobiscum consentiat, quæ nos adiuuet, ea est præstans, ac singulare donum ipsius Dei, suis hac in parte vitæ & fauentis, & consulentis. Quid autem maius aut melius in hac quidem vita traducenda homo à Deo optare posset, quàm optimam sanctissimamq; foeminam, & fidelissimam vxorem, quæ non sit lecta (vt Romani olim loquebantur) ab hominibus, sed ab ipso Deo: cuius neq; prouidentia in deligendo falli potest neq; voluntas in dando fallere? Atque huius diuini beneficij magnitudinem si quis non intelligit ex commoditate, suauitateq; vxoris piæ, ac modestæ, certè ex incommoditate, atq; amaritudine vxoris immodestæ facile intelliget. Quid enim est improba muliere, & immodesta importunius, atq; intolerabilius? Quid acerbius: quàm vita plena dissidijs, atque odijs, in qua non tam Coniugium inest, quàm diuortiū quoddam animorum? Quid verò miserius, quàm cum ea viuere, quam nec honestè possis

Improba
muliere ni-
hil intole-
rabilius.

Xantippe.

Prouer. 27.

possis dimittere, nec commodè tecum retinere? Cuius vitiosissimi mores cum nulla ratione corrigi possunt, necessariò ferendi sunt. In hac quidem tam incommoda, & amara coniunctione, nihil aliud habes, quàm vt Socrates de sua Xantippe solebat dicere, Malum domesticum, perpetuum tuæ patientiæ exercitium. Quanquam sunt complures vitiosiores, quàm illa Xantippe, quæ ita asperis erat moribus, vt maritum tamen suum vnicè diligeret, eiq; egregiè fidelis esset. Salomon quidem vxorem molestā, ac iurgiosam, rectè comparat tecto pertuso, atq; vbiq; perstillanti. Et vulgò apud Græcos iactata sententia, cum duobus maximis malis, ignis conflagratione, & aquæ inundatione, coniungit tertium improbitatem mulieris. Quare ne aliquis, præsertim studiosus, ac quietus homo in hanc tantam molestiam, & miseriam incidat, inprimis ac semper orandus est Deus, vt eam rem totam suscipiat & regat, eamq; adiungat nobis, cum qua in Christiana religione coniunctissimè atq; integerrimè viuamus: vt vtriusq; vita, sanctaq; consuetudo nihil sit aliud, quàm honorifica, omnibusque
testa-

testata confessio eius qui illos copula-
uit, & perpetua gratiarum actio. Ad
hanc enim gloriam Dei tota est referen-
da illa coniunctio matrimonij: sed hæc
laus Dei ex honesta vita coniugum non
potest consequi, nisi pia, & accurata, ac
perpetua ipsius numinis præcesserit in-
uocatio. Deus dat probam vxorem, &
beatam vitam promisit coniugibus. Hu-
ius igitur rei tam præclare & petitiones,
& gratiarum actiones ad illum sunt re-
ferendæ: vt quemadmodum ait Paulus,
omnia & ex eo ipso proficiscantur, &
per eum gubernentur, & conseruentur,
& ad eundem referantur. Nulla rei bo-
næ honestæq; adeptio potest esse, nec
eius vsus bonus, aut iucundus, nec exi-
tus felix, nisi ea res & sit facta à Deo, &
ab eo nobis tributa, & à nobis piè, gra-
teq; recognita. Itaq; primùm est intel-
ligendum, qui est autor & largitor hu-
ius tanti beneficij, idq; ab eo, qui solus
dat, petendum est. Deinde cum est da-
tum ac tributum, eo munere sobriè
cum laude Dei, gratiarumq; actione
vtendum est. Neq; vlla satis magna di-
ligentia in huius tantæ rei petitione ad-
hiberi posset, nec antè orandi intermis-
sio est

Rom. 11.
2. Corint. 3.

G

sio est

sio est facienda, donec eam adepti fuerimus, quæ tanto studio, tantaque assiduitate petenda est. Neque tamen nos aut in quærendo, aut consilio capiendo negligentes esse debemus: sed & nobiscum ipsi deliberare diligenter, & cum amicis nostris hac de re communicare: in primisque cum ijs, quorum prudentiæ, probitati, benevolentiaque erga nos plurimum tribuimus: ita tamen, ut plus spei ponamus in Dei providentia, quam in nostra, amicorumque nostrorum aut diligentia, aut prudentia. Nam ipsa quidem voluntas Dei in nos perspecta & cognita, & studium nostrum in vxore aliqua honesta expetenda incendit, & diligentiam in quærenda acuit, & in eligenda prudentia parit. Quare prima ratio habeatur, curaque suscipiatur piæ atque perpetuæ orationis, altera prudentis deliberationis nostræ, & electionis per diligentis. Atque ita statuamus cum in ceteris reb. omnibus, tum maxime in has duas præclaras res esse, ut scribit Isocrates, τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ εὐτυχίαν, καὶ τὴν παρὰ ἡμῶν εὐβουλίαν.

Delectus
vxoris.

Ac de delectu vxoris diligenter habendo, quædam nunc dicamus, & ostendamus, quæ & qualis vxor hominis litera-

tera-

terati esse debeat. In hac consideratione atque electione, quatuor res videntur potissimum spectandæ, Mores animi, Natura corporis, Genus & postremo Dos, quam complures hoc tempore primo loco ponunt & appetunt. Sed hic non docemus hominem sordidum, auarumque, qui magis dotem impietatis suæ idolum in domum suam cupit ducere, quam uxorem pietatis adiumentum, & consortium: Sed eum monemus, qui cum sit à Deo collocatus in literis, ut illum commendet, & ornet, non doctrina solum, sed vita etiam sancta: debet eam appetere, & querere, quæ eius studij comes, ac socia sit, & adiutrix. Itaque cum eius professio non in quæstu, sed cultu Dei sit occupata, ea etiam quæ renda ei est, quæ ab eo vitæ genere ac instituto non abhorreat: nec tam pecuniã, quam virtutem, pietatemque ad virum afferat. Nam quod Paulus præclare scripsit de Avaritia, quam malorum omnium radicem esse dixit, id latissimè patet, cum in omni negotio, tum verò in coniugio instituendo, quod à virtute, non à pecuniæ cupiditate oriri debet. Vna enim est Virtus, quæ animum benè

In vxore
eligenda,
quæ potissi-
mum spe-
ctanda sint.

Auaritia.
1. Timo. 6.

Mores ani-
mi.

G 2 infor-

informatum ac generosum, cum ad omnes diligendos allicit, in quibus aliqua eius apparet significatio, tum verò ad eam amandam, cuius usum & fructum ex optimis, castissimis, suavissimisq; moribus iam animo præsentimus, ijsq; frui vehementer cupimus. Quod si lumen pietatis in ea reluceat, ita animos piorum inflammat, ut nihil possit esse eo amore ardentius. Etenim magna quidem vis est ad diligendam omnis virtutis, quam in alijs cernimus: sed maxima religionis atq; pietatis, in ea præsertim, quam usq; ad extremum vitæ diem, vitæ piæ ac sanctæ, sociam habere cupimus. Hic ortus coniugij est honestus & generosus, & ab eo profectus, qui masculum & fœminam ab initio copulavit. Nec hinc orta coniunctio matrimonij ullam potest habere incommoditatem, sed perpetuam felicitatem. Quos enim virtutis opinio conciliauit, & constrinxit coniugij vinculo, eosdem ipsa virtus in ipso coniugio perpetuo, sanctissimoq; amore, ad vltimum usq; diem continebit. Illa verò Dotis, pecuniæq; cupiditas, nullam suavitatem vitæ, nec amoris firmitatem, stabilitatemque habere potest.

Nam

Nam pecunia ea aut consumpta, aut ad
 quæstum collata: necesse est, vt aut amo-
 rem tollat, aut ab vxore ad lucrū trans-
 ferat: nec tali coniunctione, quæ tam
 fordidam habet originem, quicquam est
 nec turpius, nec miserius. Commemo-
 rarem hîc incommoda, quæ plurima, &
 maxima coniugibus talis cupiditas af-
 fert, nisi ea satis nota arbitrarer. Illud
 vnum est maximum, quodq; secum alia
 omnia importat, quòd in eiusmodi ma-
 trimonio, quod nulla virtutis opinio,
 sed turpis vel pecuniæ cupido, vel amo-
 ris libido conciliauit, nullus est virtuti,
 pietatiq; locus. Quare hæc causa coniu-
 gij longissimè absit ab animo docti viri,
 atq; pij: ad vxoremq; ducendam addu-
 catur ea vna re, quam & Deus probat,
 & literarum ratio, professioq; Christia-
 ni nominis postulat. Quod Themisto-
 cles cuidam quærenti, cui daret suam fi-
 liam præclarè respondit, Se malle vi-
 rum, qui pecunia egeat, quàm pecuni-
 am, quæ viro. Id de vxore deligenda,
 ac ducenda non ineptè dici potest: vt
 benè moratæ, benè dotataæ semper ante-
 ponatur, magnaq; dos in muliere existi-
 metur, Animus modestia pietateq; or- Vera dos.
 natus

natus. Si tamen pecunia vnà cum optimis moribus afferatur, non erit repudianda. Magno enim vsui esse poterit ad otium literarum sustentandum, de quo postea quædam dicemus. Nunc hoc quidem teneatur, hæc studia non tam egerre pecunia, quàm virtute: quæ si adsit in marito & vxore, pecunia facilè parari potest: cum Virtus nullis pecunijs comparetur.

Corporis
natura.

Forma.

Idem de Forma, ac pulchritudine corporis iudicandum est, à qua amorem charitatemque coniugij oriri nolumus. Est enim Forma fluxa res, & caduca, quæ vel morbo aliquo, vel etiam tempore ipso deflorescit. Deinde si etiam integra permaneret, non tamen ea est eius vis, quæ aut bonorum animos coniungat, aut in amore pudico, perpetuoque contineat. Sed si egregia forma, aut etiam mediocris, comes sit eius virtutis, quæ debet esse in muliere, non est aspernanda. Est enim donum Dei Pulchritudo corporis ornata pudore ac modestia: estque tum appetenda, & laudanda, cum virtutem velut pedisequa consequitur atque comitatur, & maximè si species quieti ac placidi illius spiritus, quem Petrus

trus

trus commendat in mulieribus, in ea 1. Pet. 3.

re luceat. Venuſta verò muliere, eadem-
que immodeſta, aut improba, nihil po-
teſt eſſe deformius: quam Salomon ſi-
mitem dicit eſſe ſui, cuius in collo tor- Prover. 1 r.

quis aureus eſt illigatus: vt ſicut aurum
ſpurciſſimo animali applicatum, maio-
rem oſtendit eius foeditatem: ita forma
corporis in impudente, impudicaq; mu-
liere maiorem deformitatem demon-
ſtrat. At pulchritudo placidi modeſtiq;
ſpiritus tantam vim habet, vt vitia cor-
poris tegat, aut minuat: & ornamenta
illuſtret, atq; augeat. Neque eſt aliud,
quod magis aut commendat, aut in na-
tura ſua cuſtodiat ſpeciem corporis, Animi pul-
chritudo.

quàm pulchritudo animi: quæ ſi oculis
cerni poſſet, mirabiles amores hominũ
bonorum excitaret. Quare animi decor
bonis viris princeps ſit ad amorem ſuſ-
cipiendum, coniugiumq; coëundum. Is
ſi adſit, non ſanè video, quæ venuſtas
aliã ſit exquirenda. Illud magis eſt in
corpore ſpectandum, vt ſanum ſit be-
neq; conſtitutum: in quo ſi ratio præ-
ſtantis prolis haberetur, medici etiam
eſſent adhibendi, qui de natura corpo-
rum iudicaret. Magni enim refert, &

ad egregiam sobolem, & ad valetudinem, & etiam ad rem familiarem quomodo sit affecta corpore, quæ vxor futura est. Sed in eo quidem homines non sunt admodum negligentes, nisi fortè ij, qui pecuniæ cupiditate occæcati, quid vitiosum sit in corpore atq; animo non vident.

Genus, &
Parentes.

Nec verò Genus est negligendum, & Parentes, à quibus causæ non parvæ solent proficisci ad bonam, malamue, tum naturam, tum educationem, atq; disciplinam. Nam & à bonis boni solent nasci, & ab iisdem benè institui: improbi verò quos possunt, nisi sui similes procreare, aut educare? Præterea nullæ cum malis hominibus vel amicitia, vel affinitates sunt contrahendæ. Nam sicut olim pij ex mandato Dei impiorum Cananeorum, aliorumque connubia non attingebant: ita boni ab improborum affinitatibus debent omnino abstinere. Nulla inter eos coniunctio vera & firma esse potest: nullæ commoditates ab ijs proficiscuntur. Bonorum verò affinitas non solùm honesta est, atq; honorifica, verùm etiam utilis, & in omni vita opportuna. Quamobrem vir doctus ac pius da-

us dabit operam, vt vxorem suam ducat ex domo, & familia, non tam locuplete, quàm honesta, & pudica, vt ea ex domo vxor id afferat ad maritum, quod in coniugio inprimis expetendum est.

Id autem est Pudicitia, quam integram, incorruptamq; ad virū afferre oportet. Pudicitia.

Quædam etiam semina earum virtutum, quas postea in honesta fœmina ostendemus, in bonis pijsq; familijs cum sunt nata, atq; aucta, mirabiliter postea in coniugio, maximeque literato efflorescunt, præstantissimosque fructus afferunt. Magna enim res est, atq; homini studioso inprimis expetenda, grauis morum disciplina, in qua puella à parentibus diligenter instituta ad maritum ducitur. Nihil autem est, cuius maior ratio sit habenda, quàm ipsius animi, in quo mores sunt spectandi. Id cùm primo loco à me fuisset supra propositum, huic postremo est reseruatam. Hoc autem eo feci consilio vt qui, & quales mores eius sint, quam homini literato vxorem quærimus, superioribus illis demonstratis, commodius explicare possimus. Nam si hæc pars demonstrata fuerit, existimo futurum, vt omnes qui

ista legent, ac cognoscent, dignitatem ipsius coniugij intelligant, ad illudq; celebrandum, & colendum omnia sua studia conferant.

Duo præcipua in muliere requisita.

Modestia.

Diligentia.

Philosophi propè omnes, qui de mulierum moribus aliquid scripserunt, duas virtutes maximè in muliere esse voluerunt, Modestiam & Diligentiam: ac Modestiam siue Pudorem custodem esse eius, quæ etiam ab eo est nominata Pudicitia: qua sublata, vt ait Lucretia apud Liuium, nihil mulieri saluum relinquitur. Amissa enim pudicitia, omnia maxima mulieris ornamenta simul amittuntur. Ea enim est, quæ & virgini parit commendationem, & postea coniugij existimationem vitæ, honoremq; affert. Hanc igitur efficit Modestia, quam alio nomine siue Temperantiam, siue Moderationem, siue Verecundiam Pudoremque appellare licet. Cuius virtutis vis, & pulchritudo, in tota vitæ ratione consuetudineq; apparet. Altera est Diligentia, quæ etiam Industria appellatur, magnum rei familiaris adiumentum, & præsidium otio literarum alendo, tuendoq; necessarium, quemadmodum illa prior est singulare ornamentum. Hæ duæ

duæ virtutes maximè propriæ sunt eius
 mulieris, quæ vxor alicuius futura est:
 quarum altera ad mores pertinet, alte-
 ra ad res domesticas: quas quidẽ etiam
 diuus Paulus in eadem requirit. Nam ^{1. Timoth.}
 mulierem coniugatam & modestam, ^{2. & 3.}
 sobriamq; esse vult, quam appellat *σω-
 φρονα*, & eandem *οικουρον*, hoc est, custo-
 dem domus: quæ Custodia complecti-
 tur non solùm diligentem dispensatio-
 nem conseruationemq; eorum, quæ à
 viro in domum inferuntur: sed etiam
 prudentem accuratamq; liberorum ac
 domesticorum institutionem, & grauem
 disciplinam. Has duas virtutes mulier
 debet aut à parentibus suis afferre ad
 maritum, quod est rarum, atq; optan- <sup>Actas muli-
 eris.</sup>
 dum: aut ab ipso marito accipere, quod
 erit facile, præsertim si vir prudens ac
 doctus, illam ducat ea ætate, in qua
 mores sint ita tractabiles, & ductiles, vt
 ad virtutem & pietatem formari pos-
 sint. Nam in grandiore ætate solent esse
 duriores & intractabiles, cum animus
 vitij quibusdam iam confirmatus, aut
 nullis rebus honestis informatus, disci-
 plinam non facilè suscipit. Quemadmo-
 dum dicitur de Cane vetulo, quòd sit
 diffi-

Ex diuinis
præceptis
instituenda
potius vxor
quam philo-
sophorum
decretis.

difficile eum loris assuescere. Quare aut
eam bene institutam à parentibus acci-
piat, aut quemadmodum apud Xeno-
phontem dixit se fecisse Ischomachus, ea
ætate eam ducat, quæ sit docilis, & ca-
pax disciplinæ. Sed fieri nullo modo po-
test vt ea rectè vel iam sit instituta, vel à
viro instituatur in ijs rebus, atq; officijs,
quæ mulieri maximè conueniunt, nisi
adhibeatur ea doctrina, quæ nobis (vt
ait Paulus) inspirata est diuinitus, quæ
ad omnem morum vel emendationem,
vel informationem, maximè utilis est &
necessaria. Etenim vt in Psalmo ait Pro-
pheta, Quomodo emendabit adoles-
cens viam suam nisi iuxta verbum Dei?
Etsi enim permulta sunt à philosophis
doctissimis hominibus præcepta atq;
scripta, quæ ad officium mulieris hone-
stæ, prudentisq; matrisfamilias perti-
nent, ijsq; præceptis complures olim
fœminæ institutæ honestè vixerunt: ta-
men nescio quomodo illa videntur mihi
esse leuiores, cum comparantur cum ijs,
quæ in sacris literis, à sanctissimis viris
sunt grauissimè tradita & scripta. Non
enim hîc officia ducuntur à natura, quæ
tota vitiata est, vt apud Philosophos:
sed

sed tum ab ipso Deo autore nostræ vocationis, tum etiam à fine eiusdem vocationis, qui cum sit gloria eius, cum quo, & à quo maritus & vxor coniuncti sunt, habet consideratio tantæ eius dignitatis maximum pondus, & acerrimum aculeum ad omnem colendam sanctitatem, omnemq; pietatis laudem colligendam. Omnino causæ virtutum sunt grauiiores, & fontes, vnde manant officia, præstantiores in diuinis literis, quàm in philosophorum libris. Neq; est vlla vitæ pars, vlla actio, quæ præceptis legis diuinæ carere debeat. Nam siue cum Deo agas, siue cum proximo, siue tecum, scriptura sacra tantam vim habet, vt sine ea nihil nec rectè institui, nec honestè agi, nec feliciter confici possit. In ea tum præcepta eiusmodi traduntur, tum proponuntur exempla sanctorum, quæ hominem, ad omne bonum opus atq; officium vehementer & incendunt, & instituunt. Ac vita quidem eorum omnium, qui spreto verbo Dei, suis humanisq; reguntur consilijs, valde est incerta, fluxa, lubrica, ac misera, quæ, vt scriptum est in primo Psalmo, similis est pulueri, qui à vento dissipatur.

Dei voluntas cognoscenda, idque ex sacris literis.

tur. Certa verò, & firma, & beata eorum, qui ex lege Dei, hoc est, voluntate atq; sententia eius viuunt: qui & Deum cognoscunt, & ab ipso cognoscuntur. Nouit enim Dominus viam piorum, & via impiorum ignota, ac neglecta peribit. Sed nos hic loquimur de muliere & vxore studiosi hominis, quæ nunquam intelliget, aut obibit recte munus vocationis suæ, nisi rationem vitæ degendæ didicerit ex ea disciplina, quæ hominem in omni vitæ statu, omniq; officij ac muneris genere instruit, & perficit. Voluntas enim Dei est cognoscenda, ad eamq; omnia studia atq; officia referenda: nec sine ea cogitatione quidquam est rectum, aut Deo gratum, probatumque. At quid Deus à nobis velit ac requirat, non potest cognosci, nisi ex ea lege & doctrina, in qua nobis suam voluntatem planè declarauit. Quamobrem mulier, quæ vel virgo in paterna domo, vel postea coniunx in sua & mariti fuerit in lege Dei diligenter erudita, facilè omnia tenebit & præstabit, quæ in ea vita coniugata sunt cogitanda, & colenda. Atq; istud quidem, quemadmodum fieri & debeat & possit, demonstramus. Primum

mum Deum Creatorem suum cognoscet & autorem coniugij sui, à quo sit ad virum deducta, socia eius conditionis vocationisq̃, qua nulla melior est, & præstantior. Est enim homo creatus ad imaginem Dei, in qua præstantia ac dignitate Deus illum solum noluit degerere: sed eius vitæ diuinæ, piæ, ac sanctæ mulierem ei adiunxit & sociam, & adiutricem. Itaq̃ ad hanc tam excellentem vitæ societatem cum se & primùm à Deo vocatam, & per Christum reuocatum intelliget, cauebit ne quid indignum hac tanta dignitate committat, & ea in re marito noceat, cuius adiutrix est adscita, illiq̃ comes adiuncta: in qua etiam tuenda, ornandaq̃, eò cautiorem diligentiam, maioremq̃ modestiam adhibebit, quò diligentius memoria repetet, quantum primæ mulieris immodestia ac insolentia nocuerit, in quantamque calamitatem non modò eam, virumq̃ eius, sed totum etiam humanum genus præcipitarit. Deum igitur metuet, imbecillitatem sui sexus cognoscet: Deum colet, cum castissimis suis precibus, tum optimis, sanctissimisq̃ totius vitæ moribus: memor erit semper suæ

Deum agnoscat vxor.

Deum metuat ac colat.

voca-

vocationis, ac considerabit & à quo profecta sit, & cui adiuncta, & ad quem vitæ statum appellata: in quo si aliqua sunt molestiæ atq; incommoda, ea existimabit prioris causæ præmia esse, & nunc remedia quædam coercendæ insolentiæ, quæ in eo sexu magna apparuit, eaq; leuabit cum autoritate ac voluntate Dei, qui talem conditionem mulieribus imposuit, cum ea promissione, atq; benedictione, quam eidem instituto coniugij statim adiunxit, quæ etsi primorum coniugum culpa sublata erat, postea tamen per CHRISTVM fuit instituta atque confirmata: eaq; in piorum matrimonium tanta importatum solatia, tum beneficia, vt incommoda cum his comparata commodis, nulla omnino appareant. Atque hæc cognitio Dei, & vocationis, fons est, vnde manare debent cætera omnia officia, quæ vel domi marito, liberis, ac domesticis, vel foris alijs hominibus tribuenda sunt. Fundamentum enim virtutum omnium est Religio, ac Pietas, qua Deus ita colendus est, vt ei timorem vt Domino, & amorem vt Parenti tribuamus. Quorum vtrunq; nos in officio

ficio ita continet, vt Timor à vitijs peccatisq̄ deterreat, Amor verò ad sanctitatem iusticiamq̄ vehementer accendat. Quare cum vtroque mulier fuerit imbuta, in præceptisq̄ sapientiæ diuinæ instituta, nulla alia officia vitæ aut domesticæ, aut externæ prætermittet. Non enim solùm aduersus Deum ita se geret, quemadmodum ostendimus: verùm etiam mariti sui & naturam, & dignitatem cognoscet: eumq̄ & obseruabit vt superiorem, & vt parem, sociumq̄ adamat. Est enim vir mulieris caput, in quo colendo, atque honorando, ita est temperata reuerentia, vt ea cum summa charitate, suauissimoq̄ amore coniungatur. Hunc igitur prudens fœmina debet, & vereri vt dominum, & obseruare vt parentem, & diligere vt socium, & amare vt fratrem: cum quo vnum patrem communem habet, eumq̄ vno eodemq̄ spiritu inuocat, atq̄ adorat. Itaq̄ Paulus docet, & mulieri duo præcipit quæ viro tribuenda sunt, Obedientiam atque beneuolentiam, eamq̄ *ὑπακούουσαν* subiectam viro & *φιλάουσαν* eisdem amantem esse vult. Ea Apostoli doctrina de officio vxoris in maritum sum-

H pta est,

Erga maritum quomodo se gerere debeat vxor.

1. Cori. 11.
Ephes. 5.

Officia vxoris in maritum.
Ephes. 5.
Coloss. 3.

Genesis 1.

pta est, ab institutione ipsius coniugij,
& autoritate Dei. Deus enim ab initio
fœminam viro ita coniunxit, vt eam in
potestate viri esse voluerit, ad arbitri-
umq; illius viuere, & omnia eius studia
ad alterius voluntatem atque nutum
conuertantur, & tota vitæ ratio ac illius
iudicium arbitriumque conformetur.
Quare hac in parte pia mulier erga ma-
ritum ita se geret, vt illi soli placere stu-
deat, in omni officij genere, quod vel
amoris suauitatem, vel autoritatis reue-
rentiam requirit. Neque faciet aliquid,
quod possit aut illius voluntatem offen-
dere, aut existimationem minuere. Non
erit procax, nec superba, nec ita arro-
gans, vt aliquid iuris in maritum sumat:
cùm is loquetur, aut docebit, non in-
terponet se, sed cum audiet diligenter.
Docendi enim aut loquendi autoritas,
à muliere est aliena, nisi tum, cùm aut
cum suis liberis, ac domesticis est, aut
cum sui generis fœminis puellisq; ver-
satur. Nam tum quidem potest cum il-
lis habere aliquem eiusmodi sermo-
nem, qui sanctam morum institutionem
contineat. Cùm verò maritus adest,
turpe est mulierem loqui, præsertim
cùm

Silentium
mulierem
decere.
1. Cor. 14.

cum is taceat, aut etiam loquatur: videtur enim (vt verbo Paulino vtar) *αὐθεν-
την*, auctoritatemq; in maritum vsurpare, eiusq; capitis violare dignitatem & potestatem, cuius signum gestat in suo capite. Omnino silentium ab omnibus doctissimis hominibus maximum ornamentum in muliere fuit iudicatum: coque vtetur libenter quæ prudens est, & modesta, cum inter viros sermo erit institutus, cui ipsa intererit. Hæc linguæ moderatio difficilis sanè est in eo sexu, qui loquacitatis vitio solet laborare, sed fœminæ modestæ, ac reuerenti cum Deum, tum etiam maritum, facilima. Neque tamen semper tacendum est: sed vt silentio inter viros, ita sermone inter mulieres, aut liberos domesticos suos vtendum: quo in genere ita se geret, vt oratio illius nullam habeat significationem aut imprudentiæ, aut inconstantiæ, aut impudicitæ atque intemperantiæ. Tenebit igitur doctrinam Pauli, cuius hæc sunt præcepta de sermone, non mulierum modò, sed etiam omnium Christianorum: vt in eo nulla insit neque obscœnitas ac impuritas, neque scurrilitas, nec vrbalitas, aut huiusce-

modi res alia, quæ ad inanem delectationem ab impijs solet adhiberi: sed aut aliqua doctrina, ad erudiendos ignaros necessaria: aut exhortatio, ad excitandos negligentes accommodata: aut consolatio, ad erigendos confirmandosque afflictos opportuna: denique gratiarum actio, & confessio eius, qui nos eripuit ex tenebris, & in hanc lucem deduxit, vt virtutes eius annuntiemus. Magnus enim est linguæ vsus, & maximæ, plurimæque eius instrumenti opportunitates cum ad nostram salutem, tum ad laudem Dei, qui linguam in ea parte corporis propterea inseruit, vt ipsi inter nos communicemus, ad virtutem atque pietatem instituemur, & Deum creatorem autoremque nostrum prædicemus. Mulier igitur cum eius organi vsum vimque intelliget, id adhibebit, aut ad ædificationem proximi, aut ad commendationem Dei: & præterea nullam ad rem aliam, quæ vel perniciosa sit, vel etiam otiosa. Nam sermonis quidem etiam otiosi ratio reddenda est. Quid? prauis, atque obscænis, quæ pœna est expectanda? Deum itaque semper sibi proponet, & metuet, nec quidquam loquetur, nec cogit

Linguæ maximus vsus.

Matth. 12.

cogitabit, quod ab ea doctrina in qua volumus institutam eam, discrepet. Et quoniam sciet, quam perniciosum consilium fuerit primæ mulieris, & plerascq; alias fœminas eo in genere & nocuisse, & nunc nocere, dum vt in cogitatione, ita etiam in oratione sunt imprudentes, cauebit diligenter, ne quid in eo ipsa etiam peccet, & cum timore Domini, & reuerentia mariti sui, sermone utetur. Iam in vestitu, cultuque corporis non minus moderata erit, quàm in sermone: & cum, quem Demochares philosophus in orationis, atq; cultus parsimonia posuit, ornatum amplectetur. Cur enim formam affectabit, quæ sua contenta est: aut cur alienam desiderabit, & fucis, figmentisq; asciscet, cum in sua natiua sibi non displiceat, & maxime in ea specie, ad quam DEVS eam finxit: finxit autem ad suam imaginem, & similitudinem. Quem verò cultum externum adhibebit, cum internum or-

De vestitu,
& cultu cor-
poris.

Cultus in-
ternus ani-
mi.

1. Pet. 3e

Virtus.

Animi de-
formitas.

in muliere nihil pulchrius, nec magni-
centius, nec Deo gratius esse potest. Nec
verò causa erit se comendi, ornandi-
que ei, quæ ad coniugium scit se à Deo ad-
ductam, vt marito satisfaciat, quæ hoc
studet, ac agit tantum, vt viro suo pla-
ceat: virum autem habeat, qui istius-
modi inanibus ornamentis non dele-
ctetur, nec capiatur ijs libidinis illecta-
mentis: sed potius amplectatur, atque
amet eam elegantiam, ac pulchritudi-
nem, quæ illum etiam in amorem pri-
mum illexit. Ea autem est Virtus, & ma-
ximè pietas, omni modestia, verecun-
dia, ac probitate morum ornata, & cu-
mulata. Quare plus studij, diligentia, ac
operæ ponet in ea parte, quam & Deo
gratiorem, & marito incundiorem esse
apud omnes sapientes pulchriorem esse
sciet: in ea-que excolenda & componenda
erit occupata, cuius tanta vis est & di-
gnitas, vt eius splendore reliquus cultus
corporis, quamuis simplex & tenuis,
splendescat. Nam in cuius vita ac mo-
ribus illa animi pulchritudo, probitas,
pietasque elucet, in ea omnia alia pulchra
ac venusta videntur. Contrà nulla tam
præclara forma est, quæ deformitate
ani-

animi non obscuretur : sed de forma diximus, nunc de ornatu, cultuq; corporis loquimur, quem in fœmina coniugata eum volumus esse, qui à sapientissimis viris, Paulo ac Petro Apostolis præscriptus est, & à sanctissimis matronis semper retentus. Is autem in fœmina sancta non debet esse sumptuosus, neq; splendidus, ac lautus, qui in ea significet aut luxum, ac fastum animi, aut etiam frontem ac vultum pudoris expertem : sed simplex, & mundus, & honestus, qui conueniat (vt ait Paulus) mulieribus quæ profitentur pietatem per bona opera. Mediocritate vtetur pia fœmina, neque erit sordida, ac squalida in vestitu, nec etiam magnifica & splendida : sed munditiem adhibebit, sordes & luxum peræquè fugiet. Paulus maximè probat *κατασολύ*, id genus vestis erat talaris, qua omnes partes corporis contegebantur. Eiusmodi vestitu vtetur modesta fœmina : nec vllam partem sui corporis, præter eas, quas natura in aperto posuit, aliorum oculis nudas patere sinet : ne aut det aliquod alijs signum suæ impudicitiaë, aut aliorum libidinis scandalum. Paulus mulieris coniugatę caput

Quod vestis genus Paulo probatum.

propterea non vult denudari, quòd id contra dignitatem sit mariti, in cuius potestate est, eiusq; rei signum affert capitis integumentum, quod non licet in publico deponere: multò minus eas partes corporis detegere, quas Deus vult maximè tectas esse, & soli marito notas. Hanc igitur modestiam in vestitu fœmina nostra retinebit, atque illarum fugiet impudentiam, quæ ita se denudant, & expectorant, vt alijs placere, vel potius se prostituere velle videantur. Earum immodestiam nostra redarguat, non tam modesta prudenteq; oratione, quàm totius vitæ, morumq; simplicitate, ac moderatione. Cuius admirabilis lux in medijs etiam huius mundi pompis, hoc est, tenebris, elucere solet, & alijs pudorem offundere, eosq; ad se euocare, vt relictis tenebris incedant in lumine. Præclare enim Paulus præcipit, vt modestia piorum omnib. innotescat: cuius exemplum in fœmina Christiana cum est pulchrum ac laudabile, tum ad impios vel conuincendos vel conuertendos grauissimum. Quid dicam de Temperantia, quæ in potu ac cibo mulieri maximè seruanda est? Quid ea in eo genere

Philip. 4.

Temperantia mulieris in cibo & potu.

nere peccabit, atq; intemperanter faci-
 et, quæ nouit quis vsus cibi, potusq; esse
 debeat, & quantum natura humana,
 maximeq; muliebris requirat; & quæ
 ratio non solum valetudinis, sed etiam
 castitatis ac pudicitia sit habenda? Pri-
 mum sciet ex diuinis literis, ea omnia
 creata esse à Deo, ab eoq; dari, vt à pijs
 sumantur cum agnitione diuinæ benefi-
 centiæ, & gratiarum actione, vt is qui
 creauit & animum, & corpus, laudetur,
 quod curam vtriusq; habeat. Nec verò
 Deum illa largiri ad luxus, libidinisq;
 intemperantiam, aut ad naturæ corru-
 ptionem, sed ad eius sustentationem,
 atq; conseruationem, vt mens sana ac
 sobria contineatur in sano corpore.
 Christus enim diligenter admonuit, ne
 cibo ac potu grauentur corda nostra, &
 vini immoderatum vsu Paulus vitan-
 dum præcipit, in quo intemperantiam
 esse dicit, nec corporis ab voluptatem
 curam habendam esse, sed ad necessita-
 tem. Deinde pia fœmina, quæ cum ma-
 rito castè, pudiceq; viuere constituit,
 neq; solum parca materfamilias esse, sed
 etiam vxor pudica, non adhibebit par-
 simoniam ac frugalitatem, & sobrieta-
 tem?

Lucæ 21.

Ephes. 5.

tem? quarum altera est custos rei familiaris, altera pudicitiae & castitatis. Et cuius mens in pijs precib. muneribusque rei domesticæ erit occupata, & corpus cum sanctis ieiunijs moderatum, tum honestis rei familiaris laborib. occupatum, eius cogitatio poterit in vlla cibi potusque voluptate intemperantiaque versari? Atque eò facilius istam moderationem hac in parte retinebit, quòd cum eo viuet, cuius tota vita est, & forma & magistra sobrietatis, & castitatis.

Consuetudo interior
vxoꝝ cum
marito.

Diximus antea quantam temperantiam continentiamque studia literarum requirant, quantamque sobrietatem desideret ingenium illius, qui in literis vult consequi aliquam laudem sapientiae. Cum illo igitur ita viuet nostra fœmina, vt vterque in suo genere & ratione sit exemplum temperantiae, ac modestiae, & insigne par coniugatorum, ad vitæ piæ ac sanctæ professionem constitutum. Quin etiam in illa interiore consuetudine, quam cum marito habet, secretoque cubili, ita se geret, vt cum à nemine videatur, Deum tamen testem, spectatoremque suæ pudicitiae habeat: neque omne illud tempus, quod ad quietem

tem datum est, aut in somno capiendo, aut in explenda libidine consumet: sed aliquam eius partem ponet in sanctis precibus, quas in secreto cum marito ad Deum castè fundet. Iucunda enim hæc res est, & grata Deo, & in qua magna est pietatis exercitatio: multū enim valet apud Deum coniuncta, puraq; mariti & vxoris oratio, & ipsos coniuges cum in Christi fide, tum etiam in mutuo castroq; amore maximopere confirmat, eaq; disciplina tantas affert commoditates, quantas ego non possem dicere. Qui ita sunt instituti atque exercitati, ij experiuntur quàm suavis sit ea vita, quamq; veræ sint & certæ ei à Deo factæ promissiones. Reliqui verò omnes, qui vsum coniugij nesciunt, non percipiunt etiam eum fructum, qui ijs, qui Deum in eo metuunt & diligunt, promissus est. Iam verò videamus qualis materfamilias sit futura, & quid actura domi, cuius custodia ei à Paulo commissa est, & antiquis demonstrata illa pictura Veneris, quæ ita pingebatur, vt pedibus insisteret testudinis, quam Hesiodus poëta *οικοφῆρον* appellat, quòd domum suam ferat. Nec verò ea mulieris domesti-

Domus custodia vxori à Paulo commissa.

mestica custodia otiosa esse debet, sed
 in omni rei familiaris bene administran-
 da munere occupata. Nam ut antea di-
 ximus, ita est distributa inter coniuges
 domestica ratio, ut maritus foris quærat,
 & suppeditet, quæ ad usum vitæ sunt ne-
 cessaria: vxor verò ea domi dispense-
 at, atq; custodiat. Quare prudens fœmina,
 quæ sciet se à Deo ad eam vitæ commu-
 nitatem, societatemq; vocatam, in eaq;
 partes muneris sui intelliget, facile se
 domi continebit, omniaq; ita admini-
 strabit, ut nullum matristamiliæ, tum
 prudentis tum diligentis officium in ea
 requiratur. Non dicam hic illam factu-
 ram, quod ne cogitaturam quidem pu-
 to, ut conuiuia intempestiua adeat, sal-
 tationes frequentet, & cœtus non hone-
 stos hominum & mulierem dissoluta-
 rum, ut in foro ac plateis obambulans
 conspiciatur, quæ sunt notæ eius mere-
 tricis, quam describit Salomon, non
 eius mulieris quam nos docto ac pio ho-
 mini informamus. Industria autem quæ
 Græcè φιλοπονία appellatur, & Parsimo-
 nia, siue Frugalitas, in muliere maxima
 sunt duo præsidia, rei familiaris conser-
 uandæ, & augendæ constituta. Posteri-
 or et=

or etiam virtus, qua frugi homines dicuntur, magnum est muliebris pudicitiae & adiumentum & ornamentum. Sed foeminae virtus nulla in re magis lucet, quam in liberis & procreandis, & instituendis, & in domesticis famulis regendis. Mulier, inquit Paulus, fuit seducta, non vir: servabitur tamen per generationem liberorum, si permanserint in fide, charitate, ac honestate. Itaque idem Apostolus vult eam esse φιλότεκνον, amantem liberorum, in eisque recte, ac pie informandis per diligentem. Nulla est alia pars rei domesticae maior, nec magis propria mulieris, nec quae maiorem ei laudem cum prudentiae, tum pietatis afferat. Est enim sancta liberorum disciplina, maximum domus, non solum ornamentum, verum etiam firmamentum, & senectutis parentum praesidium, & generis ac nominis ipsorum monumentum sempiternum. Nam, ut inquit propheta, rectorum familia beata erit, eorumque aeterna memoria. Quare pia mulier ac bona mater, eorum quos genuerit & nutrica erit, si potest, & magistra, curamque tum corporis, tum etiam animi magnam suscipiet. Neque enim

mater

Liberorum
procreatio
& institutio
mulieri propria
1. Timot. 2.

Disciplina
liberorum.

Psal. 113.

Nutricia

mater est, quæ alterutrum in liberis negligit, quæ aut mammam negat, cum potest dare, aut disciplinam. Atque utriusque rei, & educationis, & institutionis reddenda ratio erit ei, qui mulieri utrunque vehementer mandavit, atque commendavit. Sed prudens foemina in ea puerili disciplina dabit operam, ut liberi Deum imprimis timeant, quod est initium omnis sapientiæ: parentes honorent, colant, diligant: & viuant temperanter, ac modestè. Duo enim vitia sunt, quibus prima illa ætas maximè solet laborare, Contumacia, atque Intemperantia: quibus statim ab initio mendendum est, atque, ut monet Paulus, parentibus curandum, ut liberi in omni subiectione parentum contineantur, & vitæ moderatione. Sed in ijs quidem duobus, cæterisque officijs, timor Domini sanctus pueris vna cum lacte traditus, eos maximè continere potest. Venite (inquit David) pueri ad me, timorem Domini docebo vos: in eoque seruando vitam longam diuturnamque illi promittit. In hac igitur Dei & parentum reuerentia pia mater suos liberos erudiet, atque ipsa in tota vita eos mores ostendet,

Timor Domini.

det; ad quos pueri suos possint conformare, eosque vt legem quandam honeste sancteque viuendi sibi proponere. Neque vnquam quicquam faciet, aut dicet, quod in exemplum licentiæ, petulantia, ac immodestia à liberis capi possit. Quod si liberos non habeat, feret æquo animo, neque sterilitatem putabit probrum esse in Christiana scemina, in qua laus omnia ita occupauit, vt nulli infamiae ac vituperationi locus relictus sit: eoque multò minus, quòd prolis fecunditas & sterilitas huiusmodi sunt res, quæ pijs in bonum accidunt diuinitus, vt laus Dei optimi in vtraque insit potius, quàm sanctissimæ sceminæ vituperatio. Sed si non potest esse mater, poterit esse Domina, quæ familiam ita instituet, & reget, vt domestici omnes Deum primum colant, & metuant: deinde ea officia singuli obeant, quæ ad rem familiarem pertinent. Poterit Ancillas domus suæ erudire, vt lanam & linum nere sciant, & acum tractare, & ea agere, quæ mulieribus sunt necessaria ad œconomiam: quia in re cum sibi, tum illis consulat, dum eas & bonas vtilisque ancillas domus suæ reddet, & alijs futuras

con-

Sterilitas
an probrum
in scemina
Christianæ

coniuges, non peritas modò ac diligentes, verùm etiam pias ac modestas efficiet. Eadem industria & pietate vtetur in Famulos, quoscunq; secum habebit: vt rectè facientes, pieq; viuentes semper laudet, & tractet humaniter: secus verò facientes verbis grauisimis castiget, neminemq; domi suæ esse patiatur, qui non Deum timeat, & modestè viuat. Denique in constanti grauiq; disciplina retinenda, summa erit eius seueritas singulari humanitate ac comitate temperata, vt domestici omnes grauitatem, sanctitatemq; eius intuentes, vereantur, & videntes summam eiusdem in se charitatem, eam omni beneuolentia amplectantur. Atq; hæc est eius domestica custodia, de qua non singula persequor, quæ de ea dici possunt. Neq; enim mihi fuit propositum vt singula huius mulieris officia explicarem, sed vt summas eius virtutes demonstrarem, quas ex doctrina diuina sumeret, quibus virtutibus adductus vir literatus animum ad coniugium adijcere, & in quærenda vxore delectum adhiberet, atq; aut ita informatam eligeret, aut his moribus eam informaret. Itaque non exponam
etiam,

etiam, quæ externa eius consuetudo esse debeat, & quemadmodum foris cum alijs eam agere oporteat. Quæ enim supra dicta sunt, ad eam rationem pertinent, & doctrina legis diuinæ, omnia præcepta bene pieq; viuendi ita est complexa, vt nihil sit in ea prætermissum, in quo mulier coniugata maxima cum laude Dei & honore viri sui versari possit. Nulla enim vitæ institutio, cuius informandæ atq; moderandæ ratio in diuinis literis non sit præscripta. Neque solùm præceptis rectè viuendi vita mulierum ibi instituta est, sed etiam exemplis fœminarum illustrium, ad quarum præstantissimas virtutes reliquæ omnes & virgines, & nuptæ, & viduæ possint & debent mores suos informare. Ibi Sara est mater piarum fœminarum, vt maritus eius Abraham pater piorum hominum, quæ & viri hominis sanctissimi in Deo colendo fuit semper socia, & eiusdem adeò obseruans ac reuerens, vt dominum illum suum solita sit appellare, ad cuius modestiam summamq; obedientiam Petrus cæteras eius omnes filias, hoc est, sanctas fœminas, ac Deum metuentes adhortatur. Ibi sunt duæ Sa-

I ræ nu-

Sanctarum
fœminarum
exempla.
Sara.

Rebecca.
Rachel.

ræ nurus Rebecca vxor Isaac, & Rachel coniunx Iacob, mulieres cum pietate in Deum singulari, tum etiam fide & amore admirabili erga maritos, quos in molesta atq; periculosa peregrinatione perpetuò secutæ sunt, omnium periculorum sociæ, atq; confortes. Ibi est Anna

Anna.

vxor Helcanæ, cuius summa moderatio, & patientia in ferendo sterilitatis probro, quod subinde obijciebatur ab æmula, memoriæ prodita, meruit vt ipsa mater Samuelis prophetæ excellentis esset. Ibi sunt etiam Michol & Abigail

Michol.
Abigail.

duæ coniuges Davidis: quarum altera pietatem ac fidem memorabilem in maritum declarauit, cum illius salutem potiore habuit, quam autoritatem patris atq; Regis, neq; vllis minis adduci vnquam potuit, vt illum patri Sauli proderet, cuius salus paternæ non solum voluntati, sed etiam saluti anteponenda est. Altera Abigail sua summa solertia stulto marito salutem attulit, & prudentia commendata Davidi prudentissimo atq; optimo viro postea nupsit. Ibi est Sara vxor Tobix, quæ cum à parentibus in omni bonæ matrisfamilias officio egregiè instituta discessisset, postea
eius

Sara To-
bix.

eius institutionis fructus ostendit, & cum marito suo modestè ac sanctè vixit, cuius pietas in omni cultu Dei, maximeq; in castis precibus omnibus pijs foeminae est imitanda. Ibi est Iudith mulier vidua, cum singulari quadam virtute qua in rebus magnis versata est: tum etiam religione & sanctitate, qua Deum perpetuò constanterque est profecuta. Ibi est vxor Manuæ, quæ virum diffidentem, ac de Dei auxilio desperantem constantissima fide sua erexit & confirmavit. Ibi est Sufanna vxor Ioachim, ac mulier in summa venustate moribus castissimis, cuius pudicitia non solum adulterij cirmine mortisque periculo fuit liberata, verum etiam accusatorum hominum libidinosorum supplicio vindicata. Sed quid ego plura colligo? cum historia sacra præstantissimis exemplis omni genere muliebris virtutis, ac pietatis referta sit, quæ pia nostra foemina in primis sibi proponet, atque ex ijs mores suos, suorumque instituet. Ex quibus omnibus vnum non possum præterire, quod ad omnem modestiæ, pudicitia, ac sanctimoniam laudem in nouo Testamento est propositum: Id autem

Iudith.

Sufanna.

Maria virgo
mater Chri-
sti.

tem est M A R I A virgo, & C H R I-
S T I mater, decus ac lumen omnium
& virginum & matronarum, cuius qui-
dem admiranda castitas & ante coniu-
gium, & in ipso toto coniugio, integra
ac sancta fuit conseruata. Eiusdem mo-
destia & mansuetudo ab Spiritu sancto
commemorata est, & ita expressa, vt
omnes foeminae, quae pietatem profiten-
tur, facile possint intelligere, qui & qua-
les mores ipsarum esse debeant. Quare
& hanc inprimis, & caeteras omnes,
quarum virtutes in sacris literis sunt pro-
ditae nostra foemina sibi proponet, in ea-
rumque sanctissimis moribus ipsam le-
gem Dei, eiusque voluntatem proposi-
tam, atque expressam esse ducet: omnia
enim & ab illis facta sunt, & ab Spiritu
sancto scripta propter nostram utilita-
tem, vt nos optimis non praecipis mo-
do, sed etiam exemplis eruditi Deum
colamus pie, in eoque sperantes vitam
hanc sobrie & honeste traducamus.
Quod si in ea pie viuendi sapientia vxor
hominis literati fuerit ita instituta, vt
supra ostendimus, facile praestabit eas
duas virtutes, Modestiam, & Industri-
am, quas in foemina ac coniuge requiri
dixi-

diximus: quarum altera coniugio est or-
 namento, altera etiam adiumento &
 praesidio. Nam & studiosam vitam, quæ
 existimatione dignitateque maximè flo-
 rere debet, suis modestissimis ac pud-
 icissimis moribus honestabit, & eandem
 domesticis laboribus & curis sustenta-
 bit. Quid autem est honestius, & lauda-
 bilius ea vitæ ratione, ad quam duo
 coniuges à Deo ducti & coniuncti ita
 se gerunt, ut Deum metuant, in eoque
 omnem spem ponant: & ea spe freti ita
 viuant, ut nullum non modo crimen,
 sed ne suspicio quidem criminis in eam
 vitam cadat, laus verò modestiæ, pudor-
 is, ac sanctimoniæ omnis iure, ac meri-
 to conferatur? Sed de hac quidem con-
 iugij dignitate satis iam multa diximus.
 Reliquum est, ut paucis exponamus eas
 commoditates, quæ ex matrimonio ita
 instituto ad studia literarum afferri pos-
 sunt. Neque enim solum propter hone-
 statem hæc coniunctio vitæ communio-
 que expetitur, verum etiam propter uti-
 litatem. Neque Deus illam coelibatus so-
 litudinem idcirco solum damnauit, quod
 in ea honestas & pudicitia plerumque pe-
 riclitetur: verum etiam, quod ea vita

Quæ utili-
 tas literaris
 ex matrimo-
 nio bene in-
 stituto acce-
 dat.

solitaria expers sit earum commoditatum, atq; oportunitatum, quæ in hac coniugata plurimæ, maximæq; reperiuntur. Mulierem enim Deus ad hominem adiunxit, quæ esset, vt est scriptum, focia & adiutrix ad viuendum non honestè solùm, sed etiam commodè atque iucundè. Etenim ea est humanæ vitæ conditio vt vnus per se ad eam tuendam non satis possit: nec ita omnia habeat, vt aliorum opera, studio, auxilioq; careat. Hoc in communi ac ciuili vita clarum est, in qua videmus variè dispersita esse dona & munera, vt non vnus omnia, sed singuli aliqua habeant, quæ ad communem vitæ vsum sunt utilia: eaq; mutua officiorum atq; studiorum indigentia. Et necessitas parit inter ipsos homines summam necessitudinem, & continet maximè inter ipsos societatem cum vnus id reddit alteri in diuerso officij genere, quod ab eo in alio accepit. Eadem ratio necessaria in priuata domesticaq; vita est. Neq; enim viro omnia sunt à Deo tributa: sed quædam propriè ac singulariter mulieri concessa & data sunt, quorum vsum viris maximo-pere est opportunus, ac necessarius. Vi-
ri qui-

ri quidem fortiores, atque audaciores sunt, & propterea ad vim prohibendam, & rem acquirendam paratiores. Mulieres verò timidiore, & ea de causa aptiores ad domesticam custodiam, quam Paulus & philosophi mulieris propriam esse voluerunt. Itaque cum non minus necessarium sit parta conseruare, quam ea parere, est adiuncta à Deo mulier, quæ domi diligenter custodiret, quæ ille in domum suis laboribus inferret. Custodia autem in ea est posita, tum vt rectè dispensentur ea quæ sunt acquisita, tum etiam vt quæ supersunt, accuratè conseruentur. Ad hanc quidem rem aptior natura est muliebris, quam virilis. præterea artes quædam sunt mulieris propriæ, quæque pertinent ad cultum corporis, & victum, quibus viri carere non possunt: vt lanificium, illudque artificium vel lanæ vel telæ tractandæ, quod totum est muliebre: ratio etiam parandi cibos, quæ mundior multò est in fœminis, quam in viris. Alia præterea quædam officia ad corporis cultum necessaria, quæ illæ & melius obeunt, & honestius. Sed nos hic de literato homine agimus, eius que vxore ad eam rationem accommo-

Artes mulieris.

data. Huius igitur illa & otium studi-
umq; suis laboribus sustentabit, & vale-
tudinem, cuius habenda in studijs ma-
gna ratio est, commoda victus consue-
tudine diligenter curabit, & suscepta to-
ta domestica cura, ita administrabit
rem familiarem, vt maritus nullis alijs
rebus impeditus, omniq; solitudine li-
beratus in optimis literis conquiescat:
& eam ferè libertatem ac tranquillita-
tem in coniugio habeat, quam Paulus
in coelibatu proponit. Nam cum se so-
ciam intelliget propterea esse ascitam &
adiunctam, vt eam vitam adiuuet, caue-
bit in primis, ne eius id otium tranquil-
litatemq; impediat, ac perturbet, ad
quam conseruandam diuinitus marito
est coniuncta. Quare nec sua intempe-
rantia importunitateq; secretas ac quie-
tas cogitationes viri conturbabit, nec
ignauia ac negligentia animum eius ab
studijs ad rerum domesticarum curam
deuocabit. Quid dicam de iucunditate
atq; voluptate, quæ in eiusmodi coniu-
gio honesto expetenda est, atq; ex bonæ
vxoꝝ consuetudine capienda? Quæ est
vita aut coniunctio, quæ plus quàm
hæc, aut etiam tantum habeat suauita-
tis?

Voluptas
quæ ex ma-
trimonio
capitur.

tis? Iucundus est fraternus amor, sua-
 vis mutua amicorum beneuolentia, &
 familiaritas: sed omnes ista coniunctio
 vincit amoris suauitates, cum habeas
 vxorem ijs moribus præditam, de qui-
 bus antè dixi, tibi à Deo datam, in pie-
 tate ac timore Dei institutam, mode-
 stam, castam, grauem: quam ames & à
 qua ameris, cui fidas, credasq; omnia:
 cum qua familiariter, libereq; loquaris,
 nihil dissimules, celes, obtegas: quæ in
 omni temporum varietate tibi perpetuò
 adhærescat socia, consors, ac particeps
 tum bonorum, tum etiam malorum:
 cuius & gratulatio in rebus secundis iu-
 cunda sit, & in aduersis grata consola-
 tio, in omniq; fortuna animi sit summa
 consensio, atq; coniunctio. Hæc tantum
 habent suauitatis, quantum melius ex-
 periendo percipi ac sentiri, quàm di-
 cendo exprimi & intelligi possit. Quòd
 si liberi contingant, qui sint & mutui
 amoris pignora, & ingrauescentis æta-
 tis subsidia, & dona diuinæ benignita-
 tis, tum vita hæc coniugata omni iucun-
 ditate felicitateq; cumulatur, atque ex-
 pletur. Nihil enim est nec ad fructus rei
 alicuius percipiendos vberius, nec ad

voluptatem pij in D E O perfruendam
 suavius, nec ad infirmam senectutem tu-
 endam sustentandamq̃ accommodati-
 us, nec ad memoriam nominis ac gene-
 ris propagandam perptuandamq̃ meli-
 us, quam liberi à bonis parentibus &
 procreati, & bene educati, atq̃ instituti.
 Nec verò domus solùm ac familiæ or-
 namenta & præsidia sunt posita in libe-
 ris, verùm etiam Reipublicæ, quæ nulla
 alia ratione florere potest, & beata esse,
 quam tam præstantis prolis cum pro-
 creatione tum educatione. Neq̃ vllum
 est genus hominum, à quo ob vnã
 istam causam hæc vita in coniugio posi-
 ta magis requirenda sit, & postulanda,
 quam literatorum, quorum professio
 non docendo solùm, & scribendo, ve-
 rùm etiam prolem gignendo, atque in-
 stituendo Reipub. plurimum prodesse
 potest. A quibus enim aut meliores na-
 sci possunt, aut melius erudiri, si huius-
 modi sint literati, vt eorum vita ac mo-
 res cum professione piæ elegantisq̃ do-
 ctrinæ consentiant? Ea quæ & qualis
 esse debeat antea satis demonstratum à
 me est. Sed hac in parte domus, quæ
 omnium rerum domesticarum est maxi-
 ma &

ma, & præstantissima, quantum vigere possit industria & prudentia piæ mulieris, puto satis intelligi ex his, quæ diximus. Præcipua enim pars muliebris custodia ad hanc pertinet liberorum rectam educationem, atq; institutionem. Quare hanc primam curam liberorum ita suscipiet prudens sanctaq; fœmina, ^{Liberorum educatio.} ut maritum omnino liberet, & liberos adhuc infantes, aut pueros, ita vel educabit, vel informabit, ut ad grauiorem postea disciplinam marito tradi possint. Iucunda est hæc liberorum procreatio, iucundior educatio, atq; institutio: qua ipsi in virtute, in primisq; pietate, & modestia adolefcant, Deum metuant, parentes reuereantur: eamq; indolem præ se ferant, ac spem ostendant, ut & à Deo dati, & à probis parentibus nati & instituti Reipub. esse videantur: eique eas utilitates allaturi, quæ ex præclara coniugum procreatione atq; educatione sunt expectandæ. Neque enim tantæ curæ erit parentibus, ut illos suarum facultatem hæredes relinquunt, quàm virtutum, ijsq; artibus illos erudient, quibus & honesti, & Reipublicæ vtilis esse possint. Est enim hic vsus ac finis bonæ

bonæ sobolis, vt cum diuinitus fit data, tum ad communem hominum vtilitatem, tum ad præclaram parentum memoriam retinendam, tum verò ad nomen Dei celebrandum, à quo quasi stirps quædam diuina per parentes nata fit, ad easdem quoque res adolescat, & maximè ad eius confessionem ac prædicationem, à quo posteritas piorum gubernatur, & fortunatur. Debent enim boni liberi parentibus succedere in eam societatem, quam illi cum Deo habuerunt, & sanctè coluerunt: eumque pietatis cultum per manus traditum retinere, quo illi Deo se probarunt, & beatè hic vixerunt. Nulla successio est præstantior, quàm religionis paternæ imitatio: nec certior, ac opulentior hæreditas, digniorque quàm vel parentes suis tradant, vel liberi à parentibus accipiant. His enim hæredibus ac posteris beatam vitam Deus promisit, qui cum diuinæ illius societatis sunt participes, quam parentes cum Deo institutam religiose coluerunt, eiusdem etiam traditæ volunt videri successores & hæredes. Itaque quibus studijs atque institutis illi eam societatem celebrarunt, iisdem pij libe-

liberi conabuntur ornare, omnibusque honestis rationibus colere, quibus se in veterem maiorum parentumque possessionem à Deo quasi missos esse declarent. Societas autem & amicitia hæc est, quòd Deus est Deus piorum & parentum, & liberorum, isque promittit se illos adiutorum, atque beatorum, modò hi sua quoque ex parte eam fidem & integritatem præstent, quantam præclara ac sancta coniunctio requirit. Eo autem amicitia est instituta, eiusque promissio confirmata in eo semine, de quo scriptum est: In semine tuo benedicentur Gene. 23. omnes gentes, quod cum Christus Iesus solus sit, oportet eum omnis sanctæ beatæque proles stirpem esse. Quare salva erit (vt ait paulus) mater, quæ tales liberos peperit, in fideque ac charitate instituerit, & continuerit: felices liberi, qui à talibus parentibus sunt procreati, atque educati: fortunatæ domus, in quibus ex tam sanctis coniugijs, tam præstans ac diuina soboles efflorescit: beatæ illæ Respub. quæ ciues hac mente præditos, & cum Deo ita coniunctos habent. Hæc præstantia liberorum quam *εὐτακίαν* vocat Aristoteles, describitur in eo

Psal. 127. in eo Psalmo, in quo Spiritus sanctus laudes coniugij complexus, in cæteris eius commoditatibus hunc fructum liberorum vberimum & præstantissimum commemorat, atque exornat, eamque bonitatem duarum rerum optimarum similitudine demonstrat. Nam & uxorem fecundam similem dicit esse viti fructiferæ, quæ patulis diffusa palmitibus lateribus domus adhærescit, & liberos bene tum natos, tum educatos, velut plantulas oleæ esse ostendit, quæ ordine & eleganter sint descriptæ, atque distinctæ. Quid autem est in frugibus, & in his quæ ad usum hominum terræ gignuntur, quod his duabus stirpibus vite, & olea sit vel fertilitate vberius, vel fructus bonitate præstantius, vel suauitate iucundius? Itaque cum Spiritus sanctus ita magnificè coniugium laudaret, eiusque fructum his duobus optimis suauissimisque liquoribus compararet, facile intelligi potest, quid sentiat de illius dignitate. Is enim qui eius instituti autor fuit, eiusdem est etiam laudator. Neque verò Deus hoc genus vitæ summis laudibus solum afficit, verum etiam singularibus beneficijs, quæ & promisit & præ-

præstat ijs coniugibus, qui in ipso omnem spem collocantes, piè & iustè & sobriè viuunt. promissiones illustres & amplæ in diuinis literis extant factæ pijs coniugibus, quæ non prius veræ esse desinent, quàm Deus esse Deus. Sunt multa grauiaq; exempla sanctorum hominum, quorum vita in coniugio non piè modò, sed etiam beatè acta, & ab Spiritu sancto memoriæ prodita nos satis docere potest, quàm hæc ratio vitæ Deo sit grata, atque chara. Usus verò quotidianus, & experientia eorum, qui in matrimonio Deum metuunt & diligunt, hanc & veritatem Dei, constantiamq; in amandis pijs coniugib. & magnitudinem beneficiorum eius mirabiliter declarat, & bonos retinet, cum in pijs studijsq; at officijs præstandis, tum in donis Dei gaudijsq; perfruendis, quorum tanta est magnitudo, vt aliæ incommoditates, ac molestiæ, quæ in eam vitam solent incidere, omnes euanescent obscuratæ. Quamobrem ne propterea docti abhorreant ab hoc vitæ genere, aut cum iam in eo fuerint animum despondeant, quod in coniugio curas aliquas magnas ac molestas esse audi-

audiant, aut ipsi videant, ac sentiant. Tanti enim sunt fructus, tam vberes, atque præstantes, & honestatis, & utilitatis, & etiam voluptatis, tantaque perfructio cum ipsius Dei, tum ipsorum coniugum & liberorum, ut incommoda his tot & tantis commodis gaudiisque comparata nulla propè appareant. Quæ autem est vita, quæ vacet ijs incommoditatibus, quæ à fortuna, temporibusque importantur? Sed in coniugio si quæ sint incommoda, ea & fiunt leuiora, cum comparantur cum plurimis, ac maximis ipsius Dei beneficijs: & facilia, cum ad eius voluntatem referuntur, & communiter fortiterque à coniugibus ipsis perferuntur. Etenim magnam vim habet & ad leuationem mali, & ad confirmationem animi, cum cõmunio omnis suscipiendæ subeundæque fortunæ, tum mutua consolatio, atque opis diuinæ expectatio: quæ omnia maximè sunt in pari æquabilique coniugio, cum duo vno spiritu atque animo coniuncti intellegant humanæ vitæ, maximeque Christianæ, conditionem, & Deo confidentes, in eoque acquiescentes, ita ei adhærescunt, ut nullis rebus, nec aduersis, nec prosperis

speris diuelli possint. Denique qui om-
 nem spem suam in Deo fixerunt, atq; ea
 de causa studium pietatis magnum sus-
 ceperunt, vt Deum ament, & reueren-
 tur, hi & præsentia mala moderatè fe-
 runt, & ea bona adipiscuntur, quibus
 non possint non esse læti, atque beati.
 Habet enim ea pietatis exercitatio pro-
 missiones non futuræ solùm vitæ, verùm
 etiam præsentis: multisq; & magnis af-
 ficiuntur & ornantur Dei beneficijs, qui
 eum piè colunt, qui ipsum & metuunt
 vt Dominum, & vt Patrem diligunt.
 Præstent igitur tantùm coniuges officii
 suum, obeant diligenter ac fideliter
 id munus, quod à Deo acceperunt:
 vir studiosus ac doctus rem literariam,
 vxor eius custodiam domesticam: Dei
 gloriam inprimis quærant, cum in om-
 nibus quæ suscipient, inuocent: in eius-
 que fidem, ac bonitatem se permittant:
 ab eo sinant regi, & protegi istam vitam,
 qui eam etiam effecit: eam totam con-
 ferant ad eos vsus, ad quos comparata
 est, ad cultum Dei, ad vtilitatem proxi-
 mi, ad commendationem pulcherrimi
 instituti, deniq; ad testificationem eius
 præstantissimæ spei, ad quam à Deo vo-
 cati

Libido &
Auaritia
studiosis
infesta.

cati sunt. Harum omnium rerum suscipiant honestissimum certamen, Deoq; gratissimum, ut vterq; in suo genere ita se gerat, ut nihil sua vocatione indignum committat: sed eam ita ornet, ut Deus autor eius, ac creator, apud omnes quam optimè audiat. Illud in primis caueant, ne se dedant auaritiæ, quod vitium in coniugio facilimè existit. Duo enim sunt vitia studiosis maximè inimica ac infesta: Libido in voluptatib. mulierum effrænata, & Cupiditas pecuniæ infinita: quorum alterum plerunq; affert Cœlibatus, in quo continentia carnis perdifficilis est: alterum Matrimonium, in quo curæ domesticæ ad auaritiam solent spectare. Vtrunq; verò teterrima pestis, ac pernices ingeniorum, atq; studiorum, ut nihil literis dignum nec cogitare, nec facere possint, qui suum ingenium atque studium his duobus vitijs dederint. Sed de intemperantia illa carnis extra coniugium ubique peruagantis antea dixi, & quomodo ea reprimi contineriue possit ostendi. Coniugium vnicum esse intemperantis, ac impudicæ libidinis remedium, & vitæ literatæ ornamentum demon-

monstravi. Easdem verò vires ad nocendum, & corrumpendum animos dico habere alterum genus libidinis, quod in explenda pecuniæ cupiditate versatur: haud scio, an etiam maiores, quàm illam libidinem muliebrem. Nihil enim est quod magis animū effœminet, vimq̃ ingenij eneruet, quàm studium pecuniæ, quam (vt ait Salustius) nemo unquam bonus appetiuit. Id autem cum in omni vita, maximeq̃ coniugata, latè pateat, cauere debent literati, ne omnino eos attingat, si volunt rectè vti eo instituto, quod ad humanitatem, ad liberalitatem, ad hominum salutem, ad Dei gloriam est omne conferendum. Rectè Socrates Sophistas reprehendere solebat, quòd ex studio sapientiæ quæstum facerent, mercede docerent, philosophiamq̃ quasi artem quæstuosam facerent. Genus hominum id erat auarissimum, & animo, ingenio, iudicioq̃ corruptissimum: in quo nulla erat vera, nec bona doctrina, sed tantùm quædam ingenij ostentatio, magis ad turpem quæstum, quàm ad veram doctrinæ laudem opportuna. Itaq̃ id genus hominum auaritia vehementer deprauatum

Pecuniæ studium quàm perniciosū.

Sophistarū auaritia.

Coloff. 3.

sapientissimus vir meritò insectabatur: quòd ea re, quæ ad humanitatem, ac liberalitatem data est, ad quæstum, & auaritiam turpissimè abuterentur. Hoc vitium etiam Diuus paulus vehementer repræhendit, & idololatriam quandã esse dicit: idq; cum ab omni vita Christianorum vult abesse, tum præcipuè eorù qui religionem docent, & ecclesiam administrant. Ad quorum quidem vitam integram, atq; incorruptam, cum hæc literarum ratio proximè accedat, debet ea quoq; à pecuniæ studio maximè remota esse, eiusq; cupiditatis non modò cirmine, sed omni etiam suspicione carere. Quapropter non est ipsis in eam rationem incumbendum, vt opibus, copijs, ac facultatib. possint plurimum: sed potius in eam, vt ingenio, studio, doctrina bonarum artium valeant, & floreat. His enim rebus potius debent abundare, ac florere, quæ animi atque ingenij sunt propriæ: quàm his, quarum copia ab hac professione est aliena & in fortunæ potestate posita. Itaq; non tam ipsis studendum est, vt paterfamilias locupletes, opulenti, copiosiq; & sint, & habeantur: quàm studiosi, literati,

rati, atq; eruditi : nec quæstuoſi, ac auari mercatores : ſed rerum honeſtarum, atq; ingenuarum profefſores, & doctores. In cæteris modoſto homini ac ſtudioſo, in iſta quidem vita mediocri fortuna opus eſt, qua & illud otium ſtudioſorum, & ipſum coniugium cõmodè tueri poſſit. Nam immodoſto, ac intemperanti, & ignauo, aut etiam auaro, quid poſſet eſſe ſatis? Effuſa eſt omnis intemperantia, infinita pecuniæ cupiditas, nec ullis opibus expleri poteſt. At literati & moderati hominis ea eſt & natura, & inſtitutio, ac profeſſio, vt ea fortuna ſit contentus, quæ neq; deficiat, neque nimium abundet. : quæ neceſſaria vitæ, otijq; præſidia habeat, aut certè ornamenta ei profeſſioni debita, ac conuenientia : vt nulla ſit deſtitutio earum rerum, quæ ad victum quotidianum pertinent : & remotis ſordibus, quædam munditia adſit, atq; elegantia. Quod ſi ea principio non ita ſuppetunt, vt hæc quieta, & commoda vitæ ratio requirit : non propterea tamen deſperandum eſt, neque ſtudium literarum abijciendum, nec coniugium repudiandum, aut damnandum. Deus enim eſt, qui vtrunq;

instituit, qui vtrunq; sua prouidentia regit, qui vtriusq; curam se suscepturum & habiturum promisit. Modò nos officio nostro non desimus, ille nobis non deerit. Inseruiamus nostræ vocationi, in eaq; obeunda omnem diligentiam adhibam⁹: quod numus, & quæ dona à Deo acceperimus, consideremus: eaq; omni industria ac labore exfuscitemus, & excolamus, nec extingui, aut etiam immiui ea sinamus. Oremus eum, qui illa dedit, vt ea etiam augeat, atq; fortunet. His nos vtamur ad cõmunes hominum necessitates subleuandas, & ad gloriam Dei illustrandam: non ad quæstum, ad otium, ad voluptatem nostram abutamur: nec perfidiosè ea in re versemur, quæ nobis ad aliorum commodum commissa est, in qua summa integritas & fides postulatur, cuius ratio & aliquando in hac vita, & in futura repositur. Itaque cum timore Dei vocatio integrè & castè obeunda est, & obediendum diuinæ voluntati. Qui hac mente atq; animo sunt, & (vt ait Paulus de ministris Ecclesiæ) bonam conscientiam in his studijs præstant, & eam, quam is Apostolus appellat *ἀδιαφθορίαν*, hi dignissimi sunt,

sunt, qui literis præsent, easque profiteantur: qui se ad hoc genus vitæ à Deo deductos esse putant, non ut opes cumulent, aut suas expleant voluptates, sed ut humanas necessitates adiuvent, mores hominum informant, in pietate, iusticia, temperantia, non solum docendo, verum etiam scribendo. Ex hoc genere raro, atque diuino, fuerunt doctissimi, ac sapientissimi illi viri Socrates, Plato, Aristoteles, Xenophon, Isocrates, Cicero, & alij complures: quorum studium in priuatis, domesticisque rebus amplificandis non fuit occupatum, sed in tradendis ijs artibus, quæ vitæ humanæ instituendæ sunt vtilis, & necessariæ. Ea enim scripserunt, scriptaque nobis posteris reliquerunt, quibus nec domus vlla, nec Respub. carere potest. Eadem voluntas literatis hominibus est suscipienda, ut neglectis etiam rationibus priuatis, velint, ac cupiant vtilitatibus publicis inferuire, atque consulere. Neque solum avaritia, rei que familiaris amplificandæ cupiditas immoderata fugienda est: verum etiam ambitio suam quærens gloriam, totaque istius studij commendatio, & dignitas est ad Dei laudem atque honorem re-

ferenda. Is enim finis homini pio est proponendus cum in omni vitæ genere, tum verò in studijs bonarum artium, quibus Deus & inprimis debet, & maximè optimeq; laudari potest. Est enim honestum atque æquum, vt is præcipuè laudetur ab eo instituto, quod non solum ad cognitionem rerum bonarum atq; honestarum est comparatum, sed etiam commendationem laudemq; cuius quidè fructus maximè debet in eum redundare, qui illius autor est. Ea autem vis inest in omni natura rerum, quæ à Deo sunt conditæ, vt omnes propè suum autorem ac creatorem recognoscant, & commendent etiam illæ, in quibus nulla non modò ratio & oratio, sed ne vita quidem inest, atque anima, vt etiam sine voce, sine spiritu Deum ipsum, à quo sunt creatæ, laudent quodammodo, & prædicent. Multò igitur magis pius vir in id studium diuinæ gloriæ incumbet, eumq; finem totius vitæ suæ sibi constituet, vt is inprimis laudetur, ac honeretur, à quo in eo vitæ genere collocatus est: maximè verò literatus, ac doctus, cuius professio vniuersa honorifica, confessio nominis Dei, plena om-

na omnis eius laudis esse debet. Neque enim vlla alia est vitæ ratio, quæ cum omnes res bonas, tum ipsum Deum, qui est optimus, omniq; laude dignissimus, verius & grauius & ornatius laudare possit, quàm hæc vna literarum, in qua est custodia omnis memoriæ, & gloriæ: in qua est lumen, quod nisi ad res honestas, ac præclaras illustrandas accendatur, necesse est vt in tenebris perpetuis sepultæ iaceant. Quid autem est melius, aut præclarius religione? quid à Deo omnibus magis commendatum? Ea igitur vir doctus, ac Christianus, nihil charius, atque antiquius habeat: ad eam illustrandam, amplificandamq; omni studio incumbat: itaq; se gerat & in studijs, & in omni vita, vt æternam laudem, testimoniumq; sempiternum ei det, à quo est & in ea vitæ ratione collocatus, & Christianus appellatus. Nulla est certior via ad veram gloriam, quàm Fides, & Charitas: quarum altera laudem Dei, altera vtilitatem proximi habet propositam. Quibus duabus virtutibus qui sunt præditi: hi pij, ac diuini, & filij Dei appellantur: quorum vt studium in proprijs vel voluptatibus, vel

Esaia 40.

commodis, vel honoribus non fuit occupatum, ita nomen erit æternum. Illa verò ambitio cum est perfidiosa, ac iniusta, quæ Deo honorem eripit, tum etiam vana & inanis, quæ nullum verum præstantemq; fructum gloriæ sectatur, sed quendam tantum florem, qui vna cum herba subito extinguetur. Brevis enim & fluxa res humana gloria, quæ cum à carne sit profecta, oportet ut iisdem terminis, quibus caro est circumscripta, definiatur: nec ad diuina, atq; cœlestia vnquam pertineat. Omnis caro (inquit Propheta) est sicut herba: & gloria eius, velut flos ex herba natus. Illa excisa exaruit, & flos collapsus emaruit, atque extabuit. At verbum Dei, eiusque observatio manet in æternum. Quare ut aliquando finem faciam, atq; hanc disputationem concludam, moneo & hortor omnes studiosos, ut magnitudinem; ac dignitatem suæ professionis considerent: autoritatem, voluntatemq; eius, qui illam effecit, & concessit, semper sibi proponant: ad eamque omnem rationem vitæ, ac studiorum accommodent: præstent eam animi integritatem, quam Paulus in ministris

astris Ecclesiasticis requirit, vt munus
 commissum obeant fideliter ac diligen-
 ter, in eorū communi hominum utili-
 ti, & Dei gloriæ inseruiant. Si absq; vxore
 possunt pudicè, ac castè viuere: vtan-
 tur ita eo dono, atq; otio, vt eius tantæ
 commoditatis ratio constet, fructusque
 dignus ea libertate ad Rempub. Eccle-
 siamq; perferatur. Sin vident eam vitæ
 rationem ad retinendam pudicitiam
 esse difficilem, aut ad societatem homi-
 num colendam parum aptam, aut iniu-
 cundam: suscipiant alteram, de qua dis-
 serui: coniugium amplectantur, & in
 eo ita viuant, vt ostendi. Ego quæ de
 eius dignitate vtilitateq; scripsi, nolim
 eam in partem accipiantur, quasi ei in-
 stituto, quod sum amplexus, magis fa-
 ueam, quàm communi vtilitati, verita-
 tiq; inseruiam, & consulam. Huius mei
 consilij atque studij nullum alium magis
 idoneum testem possum proferre, quàm
 conscientiam meam, & ipsum Deū ani-
 mi inspectorem, quem in spiritu colo in
 his literis, qui satis scit me non tam stu-
 dio ornandæ eius vitæ, quam sequutus
 sum, quàm demonstrandæ ac defenden-
 dæ veritatis hanc disputationē, scriptio-
 nemq;

nemque suscepisse. In qua quidem, vit
amplissime, si meum studium tibi pro-
bauero, maximum me putabo mei la-
boris fructum consequutum.

L A V S C O N I V G I I.

P S A L. C X X V I I.

BE A T I omnes, qui timent Domi-
num, qui ambulant in vijs eius.

Labores manuum tuarum quia man-
ducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut vitis abundans in late-
ribus domus tuæ.

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in cir-
cuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui ti-
met Dominum.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, &
videas bona Hierusalem omnibus die-
bus vitæ tuæ.

Et videas filios filiorum tuorum, pa-
cem super Israel.

D E S C O R T A T I O N E
fugienda : & honesto vxoris
amore.

P R O V E R. C A P. V.

L A B-

LAETARE cum muliere adole-
scentiæ tuæ : cerua charissima , &
gratissimus hinnulus. Vbera eius ine-
brient te in omni tempore : in amore
eius delectare iugiter. Quare seduceris,
fili mi , ab aliena : & fouêris in sinu alte-
rius? Respicit Dominus viam hominis,
& omnes gressus eius considerat. Ini-
quitates suæ capiunt impium , & funib.
peccatorum suorum constringitur. Ipse
morietur, quia non habuit disciplinam,
& in multitudine stulticię suę decipietur.

D E S C R I P T I O P I A E ,
& sanctæ, & diligentis Vxoris.

P R O V E R B . C A P . V L T .

MVLIEREM fortem quis inue-
niet? procul, & de vltimis fini-
bus pretium eius.

Confidit in ea cor viri sui, & spolijs
non indigebit.

Reddet ei bonum, & non malum,
omnibus diebus vitæ suæ.

Quæsiuit lanam, & linum: & operata
est consilio manuum suarum.

Facta est quasi nauis institoris, de lon-
ge portans panem suum.

Et de

Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.

Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.

Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit bracchium suum.

Gustavit, & vidit, quia bona est negotiatio eius.

Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum.

Manum suam aperuit inopi, & plamas suas extendit ad pauperem.

Non timebit domui suæ à frigoribus niuis: omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.

Stragulatam vestem fecit sibi: byssus, & purpura indumentum eius.

Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.

Sindonem fecit, & vendidit: & cingulum tradidit Chananæo.

Fortitudo, & decor indumentum eius: & ridebit in die nouissimo.

Os suum aperuit sapientiæ: & lex clementiæ in lingua eius.

Consideravit semitas domus suæ: & panem otiosa non comedit.

Sur-

Surrexerunt filij eius, & beatissimam
prædicauerunt: vir eius, & laudauit eam.

Multæ filiæ congregauerunt diuitias:
tu supergressa es vniuersas.

Fallax gratia, & vana est pulchritudo:
mulier timens Dominū ipsa laudabitur.

Date ei de fructu manuum suarum,
& laudent eam in portis opera eius.

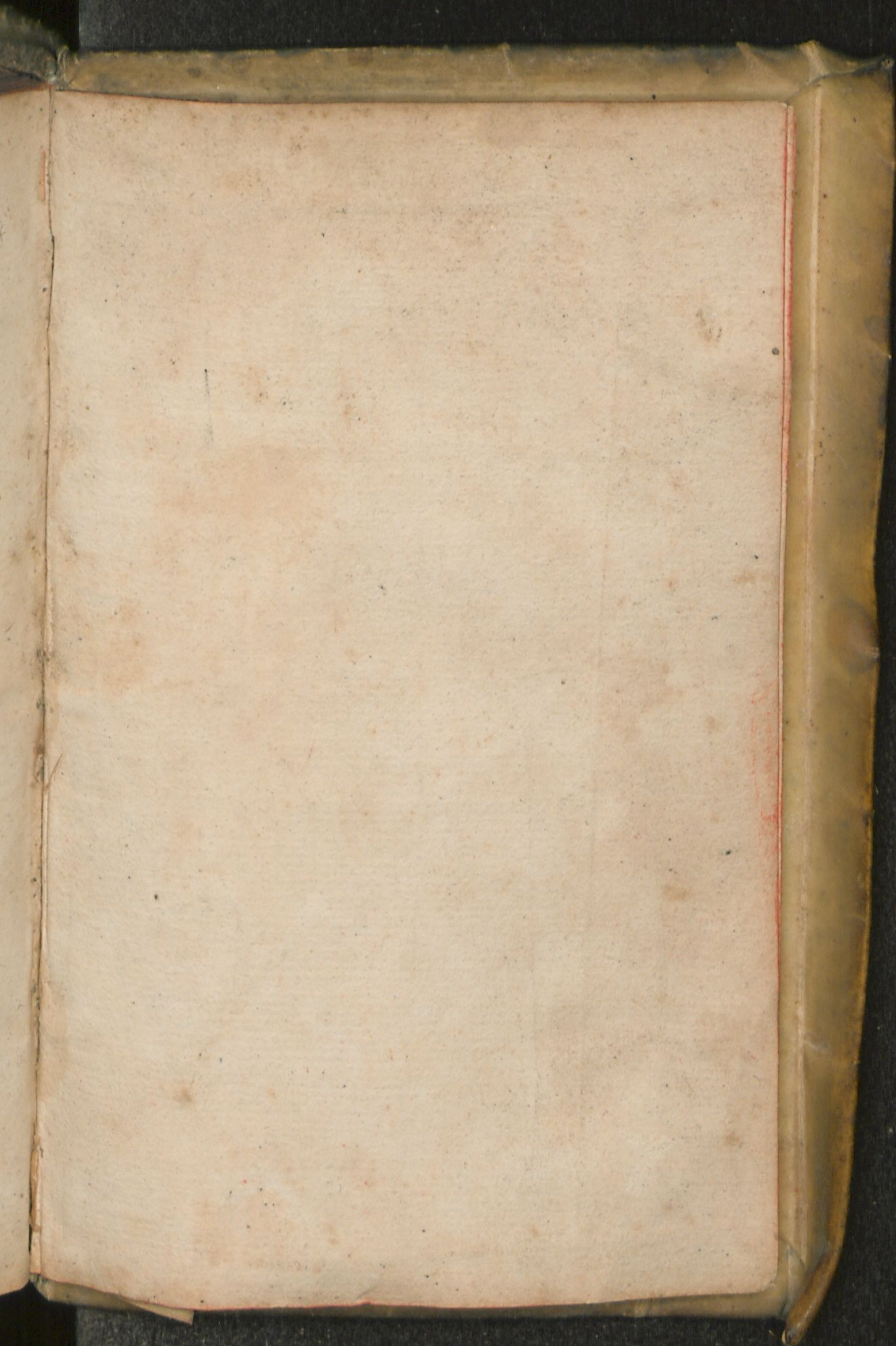
F I N I S.

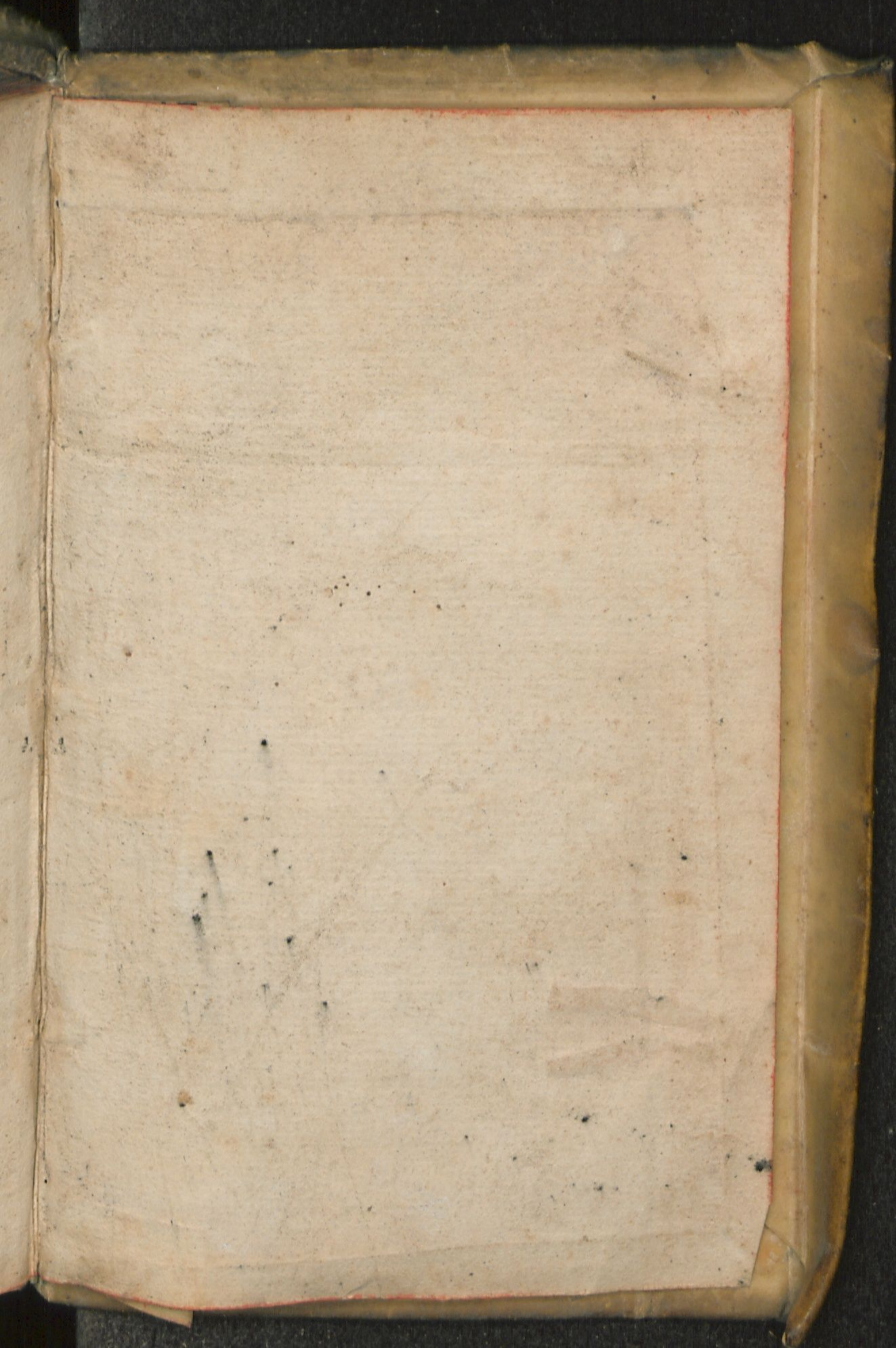
L I P S I A E,

I M P R I M E B A T I O A N N E S
S T E I N M A N,

Anno

M. D. X X C I.

1. 21
16 p
celat

153111

ULB Halle

3

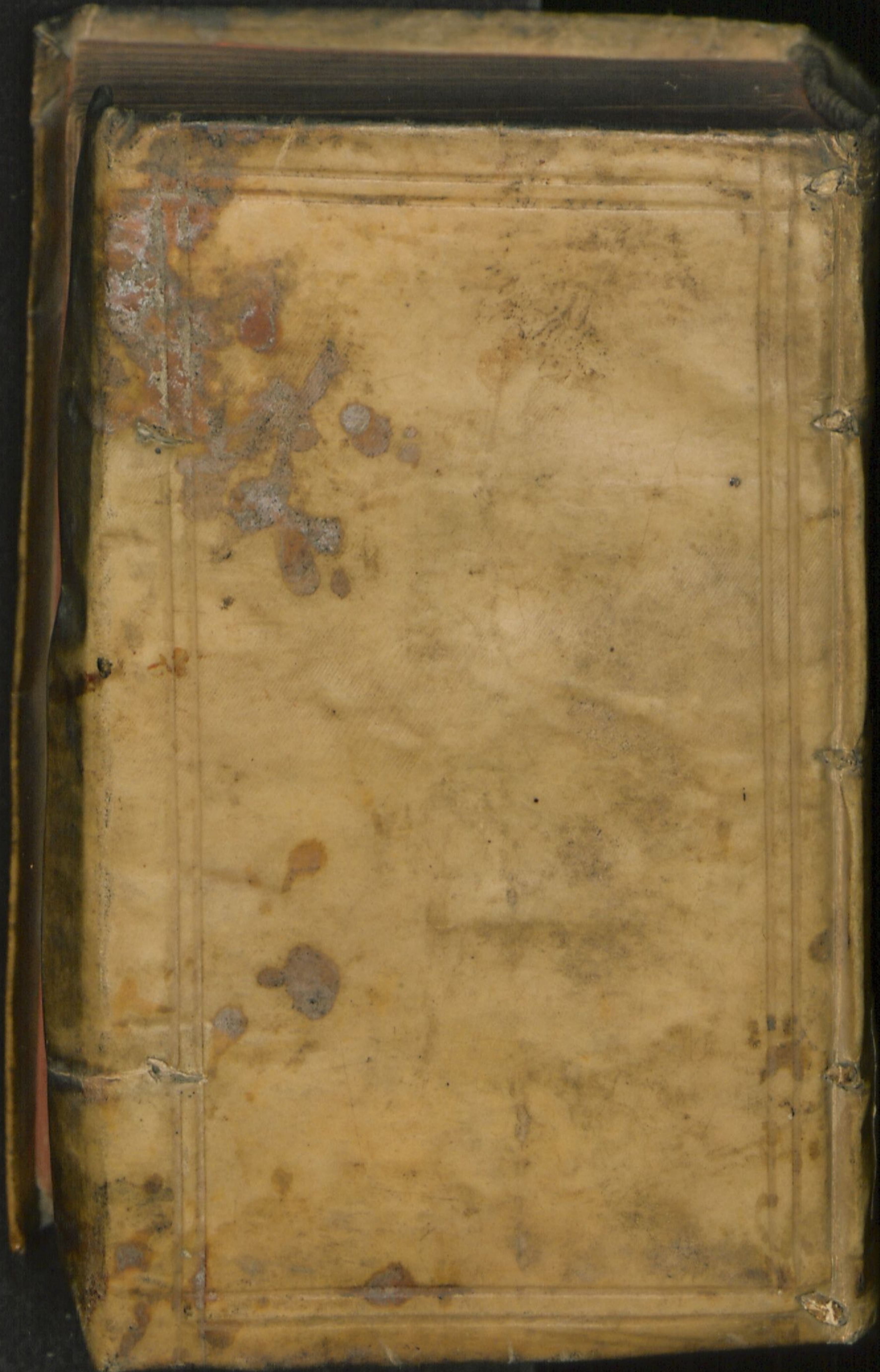
004 720 849

Vos qui latu. Nam corpora n
tus Sancti. Quare no t
idq; transformemus in cloacam
Secundò magna ei

fuit pro-
fessionis, que nulla re magis, & turpius defor-
matur, quam fama libidinum. Quis enim
hunc doctorem Evangelii dixerit, cuius vi-
re plena libidinum mirabiliter pugnat cum
oratione? Nam verè à Græcis dictum est: Mo-
res dicentis persuadent, non ipsa Oratio. Ob-
temperemus igitur juramento Hypocratis:
Ego meam vitam & professionem ἀγνώσκειν
ἐθέλω

MT

Claudius Baduellus
E R A T I O N E
T Æ . S T V D I O S Æ A C
I T E R A T Æ I N M A T R I -
monio collocandæ &
degenda.

M P R Æ F A T I O N E
R E G O R I I B E R S M A N I
Annæbergensis,
I T E R V M E D I T V S .

L I P S I Æ .